

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

OSMANLI DEVLETİ'NDE EYALET'TEN VİLAYET'E
GEÇİŞ
1864 – 1871 VİLAYET NİZAMNAMESİ

Turan Erdoğan

Tez Danışmanı

Doç. Dr. İbrahim Özcoşar

Mardin 2014

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

OSMANLI DEVLETİ'NDE EYALET'TEN VİLAYET'E
GEÇİŞ
1864 – 1871 VİLAYET NİZAMNAMESİ

Turan Erdoğan

Tez Danışmanı

Doç. Dr. İbrahim Özcoşar

Mardin 2014

T.C.
MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Tarih 12751003 numaralı öğrencisi Turan ERDOĞAN'ın hazırladığı "Osmanlı Devleti'nde Eyaletten Vilayete Geçiş: 1864-1871 Vilayet Nizamnameleri" başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 23/06/2014 Pazartesi günü saat 16:00'da yapılmış, tezin onayına oy birliğiyle/oy çokluğuyla karar verilmiştir.

Başkan _____

Doç. Dr. İbrahim ÖZCOŞAR

Üye _____

Yrd. Doç. Dr. Ahmet KÜTÜK

Üye _____

Yrd. Doç. Dr. Musa ÖZTÜRK

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun 26.06.2014 tarih ve 2014/15 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

25.06.2014

Enstitü Müdürü

Yrd. Doç. Dr. Elif KESER KAYAALP

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ	vii
1. Çalışmanın Amacı	vii
2. Çalışmanın Yöntemi	viii
GİRİŞ	1
1. TANZİMAT DÖNEMİ OSMANLI İDARİ YAPISI	4
1.1. Tanzimat'ın Uygulanması.....	6
1.2. Meclis-i Valay-ı Ahkâm-ı Adliye.....	6
1.3. Tanzimat'ın Uygulamaya Başlamasıyla Yapılan Kurumsal Değişiklikler	7
2. OSMANLI DEVLETİNDE 1842 DÜZENLEMESİ VE İDARİ SİSTEMDE YAPILAN DÜZENLEMELER	10
2.1. Osmanlı'da Kaza Yönetimi.....	12
3. 1849-1852-1858 DE İDARİ SİSTEMDE YAPILAN DÜZENLEMELER	14
4. CİDDE SURİYE AYAKLANMALARI VE CEBEL-İ LÜBNAN NİZAMNAMESİ .	17
5. 1864 NİZAMNAMESİ VE OSMANLI TAŞRA İDARESİNDEKİ DEĞİŞİMİN SEBEBİ	20
5.1. 1864 Vilayet Nizamnamesinin Getirdiği Yenilikler.....	21
5.2. 1864 Vilayet Nizamnamesinin Tuna Vilayeti Uygulamaları.....	22
6. 1871 VİLAYET NİZAMNAMESİYLE OSMANLI TAŞRA İDARESİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI	25
6.1. 1871 Vilayet Nizamnamesindeki Düzenlemeler	29
6.1.1. Vilayet İdaresi	29

6.1.1.1. 1871 İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesine göre Valinin görevi.....	29
6.1.1.1.1. Mülki Görevleri.....	30
6.1.1.1.2. Mali Konulardaki Görev Ve Sorumlulukları.....	30
6.1.1.1.3. Eğitim Ve Bayındırlık Konularındaki Görev Ve Sorumlulukları.....	31
6.1.1.1.4. Umur-ı Zabıta Daki Görevleri.....	31
6.1.1.1.5. Umur-ı Cezaiyye Ve Hukukiyye İcraatlarındaki Görevleri.....	31
6.1.1.2. Vali Muavinlerinin Görevleri.....	31
6.1.1.3. Defterdarın Görevleri.....	32
6.1.1.4. Mektupçuların Görevleri.....	32
6.1.1.5. Ecnebiyye Müdürlerinin Görevleri.....	32
6.1.1.6. Ziraat Ve Ticaret Müdürlerinin Görevleri.....	33
6.1.1.7. Maarif Müdürlerinin Görevleri.....	33
6.1.1.8. Tarık Emîni'nin Görevleri.....	33
6.1.1.9. Vilayet Defter-i Hakani Müdürünün Görevleri.....	33
6.1.1.10. Emlak Ve Nüfus İdareleri Memurlarının Görevleri.....	34
6.1.1.11. Efka Müdürlerinin Görevleri.....	34
6.1.1.12. Alay Beylerinin Görevleri.....	34
6.1.2. Livaların İdaresi.....	35
6.1.2.1. Mutasarrıfların Görevleri.....	35
6.1.3. Kazaların İdaresi.....	35
6.1.3.1. Kaymakamların Görevleri.....	36
6.1.4. Nahiye İdaresi.....	36
6.1.4.1. Nahiye Müdürlerinin Görevleri.....	37
6.1.5. Köy Yönetimi.....	38
6.1.6. Osmanlı Devletinde Yerel Meclisler.....	39
6.1.6.1. 1864 ve 1871 Nizamnameleriyle Oluşturulan Meclisler.....	40

6.1.6.1.1. Vilayet İdare Meclisleri	40
6.1.6.1.1.1. Yönetim İle İlgili Görevleri.....	41
6.1.6.1.1.2. Yargısal Nitelikteki Görevleri	41
6.1.6.2. Liva ve Kaza İdare Meclisleri	42
6.1.6.3. Vilayet Umumi Meclisleri	43
7. OSMANLI DEVLETİNDE BELEDİYE İDARESİ	45
7.1. Geleneksel Dönemde Belediyecilik hizmetleri	45
7.1.1. Kadılık Müessesesi.....	45
7.1.2. Vakıflar	47
7.2. Osmanlı Devletinde Belediye Teşkilatının Kurulması	48
7.2.1. İstanbul Şehremaneti Ve Altıncı Daire-i Belediye	49
7.2.2. Osmanlı Devletinde Çıkarılan İlk Belediye Kanunu Ve Taşra Da Belediye Yönetimi	53
SONUÇ.....	56
KAYNAKÇA.....	57
EKLER.....	60
1. 1864 TUNA VİLAYETİ NİZÂMNÂMESİ.....	60
2. 1871 İDARE-İ UMÛMİYYE-İ VİLÂYÂT NİZÂMNÂMESİ.....	77
ÖZGEMİŞ.....	94

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında özellikle de Tanzimat'tan sonraki döneminde devletin yerel idaresinde meydana getirdiği yapısal değişimler incelenmiştir. Padişah II.Mahmud'un saltanatıyla birlikte, modern yönetim ilklerine uygun olarak devletin yeniden yapılanmasına yönelik reform çabaları taşra teşkilatında da bazı değişiklikler yapmasına sebep olmuştur. Ancak bu çabaların yeterli olmaması ve bazı siyasi gelişmeler taşra idaresinde kapsamlı bir yeniden yapılanmayı zorunlu hale getirdiğinden Osmanlı Devlet yönetimi 1864 – 1871 Vilayet Nizamnamelerini çıkartarak devletin taşra idaresini yeniden şekillendirme çabası içine girmiştir. Çalışmanın asıl inceleme konusunu da bu nizamnameler le getirilen yenilikler oluşturmaktadır.

Osmanlı Devleti 1864 – 1871 yılında yayınladığı Vilayet Nizamnameleriyle birlikte devletin idari yapısı yüzyıllardır yönetilen eyalet sisteminden vazgeçiyor ve bu günkü anlamıyla vilayet sistemine dönüşüyordu. Bu çalışmada eyalet sisteminden vilayet sistemine geçişte, ilk vilayetin kuruluşundan bu istemin yaygınlaşması anlatılmıştır.

Çalışmada ayrıca bu günkü yerel yönetimlerden olan İl Özel İdareleri ve Belediyelerin kuruluş serüvenleri de anlatılmıştır. Ayrıca bu anlatılan kuruluşlardaki görevlilerin görevleri de detaylı bir biçimde incelenmiştir. Bu çalışmada 1864 – 1871 vilayet nizamnamelerinin tam metinleri edinilerek bunlardan faydalanılmış, ayrıca bazı vilayet salnamelerinin latinize edilmiş basımlarından ve konusunda uzmanların kitap ve makalelerinden yararlanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Tanzimat, Nizamname, Eyalet, Vilayet

ABSTRACT

This study explores the structural changes in her local administrations that the Ottoman state realized in the last century of the Empire, particularly after the Tanzimat Reforms. During his reign, as a result of his reform initiatives to restructure the state in accordance with the modern administration principles, Sultan Mahmud the Second initiated some structural changes in the local administrations. Nevertheless, since those limited reform initiatives were not adequate and because of some political developments, more comprehensive reforms of the local administrations became all the more necessary. To this end, the Ottoman State implemented the Vilayet Regulations (1864-1871) (Vilayet Nizamnelerini). Those changes and novelties that were implemented with the Vilayet Regulations constitute the focus of this study.

With the Vilayet Regulations that were issued from 1864 to 1871, the Ottoman State abandoned the provincial system that was in effect since centuries and adopted a municipal, a city centered system in today's sense. This study examines this transition from the provincial system to city system with the establishment of the first city and later institutionalization of the system.

This study also trace the history of the establishment of the Special City Administrations (İl Özel İdareleri) and Municipalities, two of today's local administrative entities. Furthermore, the duties and responsibilities of the officials in the aforementioned institutions were also analyzed in detail in this research. This study largely benefited from the examination of original copies of 1864-1871 Vilayet Regulations, some published translations of city annuals, and from numerous books and articles of authors who are experts in this field.

Keywords: Tanzimat, Nizamname, Eyalet, Vilayet.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, Osmanlı yerel yönetimleri hakkında tarihi serüveni içerisinde bilgi sahibi olmak ve Osmanlı Devletinin taşrada kurduğu idari sistemleri irdelemek, özellikle de Tanzimat'la beraber Osmanlı Devletinin yavaş yavaş batılı devletlerin etkisi altında kalması ve bu etkiye paralel olarak yönetsel yapısında meydana gelen değişiklikleri incelemek bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Osmanlı Devleti kurulduğu günden itibaren 1800'lü yılların başına gelene kadar belli bir yönetim anlayışına sahipti ki biz bu dönemi Osmanlı Kadim İdare Yönetimi olarak adlandırdık. Osmanlı Devleti 1800'lü yıllara geldikçe yavaş yavaş zayıflamaya başladı. Bu süreç devam etikçe de batı siyasal kültürü güçlenmeye ve Osmanlı Devleti üzerinde etkisini artırmaya başladı. Böylece devletin geleneksel yönetim anlayışında değişimler başladı.

Biz çalışmamızda Osmanlı Devletinin batının etkisiyle de değiştirmeye çalıştığı taşra idaresini inceledik. Osmanlı da taşra yönetimi (yerel idare) Tanzimat'ın ilanıyla birlikte başlamıştır ve 1860'lara gelindiğinde hız kazanmıştır. Bu dönüşümdeki en büyük etkilerden biri de Cidde – Suriye ayaklanmaları ve bu ayaklanmalar sonucunda ilan edilen Cebel-i Lübnan Nizamnamesi dir. Bu ayaklanmalar batılı devletlerin özellikle Fransa ve İngiltere nin etkisiyle başlamıştır. Bunun sonucunda da Osmanlı Devletinin iç işlerine müdahale başlamıştır. Bu durumdan kurtulmak isteyen Osmanlı yönetimi Lübnan'a adeta bağımsızlık vermiştir. Lübnan olayından sonra Osmanlı Devleti özellikle Balkanlarda yaşayan halkın aynı duruma gelmesinden çekinerek yerel yönetimlerde bir dizi değişimler yapmıştır. Bunlardan en önemlisi de 1864 – 1871 Nizamnameleriyle eyalet sisteminden Vilayet idaresine geçmek olmuştur. Bu çalışmada daha çok eyalet idaresinden vilayet idaresine geçiş anlatılmıştır. Bu çalışmanın amaçlarından biriside günümüzde de varlığını sürdüren idari teşkilatlarımızın ne zaman ve nasıl kurulduğudur. Ayrıca idari teşkilatlarımızın tarihi serüveninin detaylandırılarak anlatılmasıdır.

Çalışmamda olabildiğince geniş çaplı kaynak taraması yapmaya çalıştım. Bu çalışmamın her aşamasında bana yardımcı olan hiçbir bilgi ve belgeyi benden

esirgemeyen sürekli istişare içerisinde olduğum, çalışmamın her aşamasında yol gösterici olan başta değerli, hocam Doç. Dr. İbrahim ÖZCOŞAR'a ve yine bana çalışmamın her aşamasında yardımcı olan Mardin Artuklu Üniversitesi Tarih Bölümü Hocalarıma teşekkür eder, şükranlarımı sunarım.

Turan ERDOĞAN

Mardin 2014

ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

1. Çalışmanın Amacı

Osmanlı İmparatorluğu bir beylik olarak kurulduğu günden itibaren köklü bir devlet ve imparatorluk olma yönünde köklü bir teşkilatlanmaya başlamıştır. Devletin merkezi teşkilatı devlet başkanı olan Padişah'ın başkanlığında Divan olarak teşkilatlanmıştır ki bu günümüz anlamında Bakanlar Kuruluna benzemektedir. Osmanlı Devleti genişleyerek zaman içerisinde topraklarının büyümesiyle beraber merkezi teşkilatı güçlenerek ve merkezde kurulu teşkilatlar çeşitlenerek devam etmiştir. Devletin topraklarının genişlemesiyle Beylikten İmparatorluğa doğru dönüşmesiyle beraber taşra idaresinde yeni yeni kurumsallaşmalar ve yönetim birimleri kurulmuştur. Bu kurumların başında taşra idaresinin temeli olan eyalet sistemi gelmekteydi. Osmanlı taşra idaresinin geleneksel dönemi yerel idare şekli eyaletti. Eyaletler geniş toprak parçalarından oluşmakta idi ve bu bölgelerin yönetiminin başında eyalet valileri bulunmakta idi. Eyalet valilerinin devlet yönetimi içerisinde geniş yetkileri vardı. Adeta yarı özerkliğe sahiptiler. Bu durum zaman zaman suistimallere neden olmaktadır ve ayaklanmalar meydana gelmekteydi. Bu durum devletin güçlü olduğu dönemde sorun teşkil etmemekteydi. Ancak devletin zayıflamasıyla beraber eyalet sistemi sorun teşkil etmeye başlamıştır. Bu durumu bilen Osmanlı Devlet İdarecileri devletin yerel idare yapısını merkezileştirme çabaları içerisine girmişlerdir.

19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti batılı devletlerin gerisinde kalmanın sıkıntılarıyla ve bu devletlerin etkisiyle de yoğun bir idari yapı değişimi ve dönüşümü içerisine girmiştir. Bu değişim öncelikle ordu da yapılmaya çalışılanlardır ki bunların başında Yeniçeri olarak bilinen ordu biriminin kaldırılarak yerine yeni bir ordu sistemi getirmektir.

Devlette meydana gelen reformist değişimler Tanzimat'la birlikte devletin taşra idari yapısında da değişime gidilmesine sebep olmuştur ve Padişah II. Mahmut döneminden başlayarak bazı kanuni değişikliklerle yerel idareler merkeze daha bağlı hale getirilmiştir. Ancak Osmanlı yerel yönetiminde en köklü değişiklik 1864-1871 Vilayet Nizamnameleriyle olmuştur.

1864-1871 Vilayet Nizamnameleri Osmanlı Devletinin kadim yönetim şekli olan eyalet sisteminden vilayet sistemine geçilmiştir. Bu çalışmanın amacı da Osmanlı Devletinin yerel idari yapısı ve bu yapının zaman içerisinde değişmesi ve bu değişimin nedenleri ve yapılan değişikliklerle beraber getirilen sonuçlardır.

Osmanlı İmparatorluğu gibi zamanın en güçlü devleti bile zaman içerisinde güçsüzleşerek kendi devlet idari kültüründen nasıl vazgeçtiği ve bu değişim de Osmanlı Devletinin karşısındaki güçlü devletlerin etkisinin ne olduğunu bu çalışmada görmekteyiz.

Bu çalışmanın diğer bir amacı da Osmanlı Devletinin taşra idaresinde 19. Yüzyılda yapılan değişikliğin günümüz Türkiye'sindeki yansımalarını göstermektir.

2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızda Osmanlı Devlet idaresine çeşitli bölümlerde değinilerek özellikle idare taksimat içerisinde taşra idari yapısı ele alınmıştır. Bunu yaparken Osmanlı Devletinin geleneksel, yani kuruluşundan itibaren uyguladığı idari yapısı ele alınmış ve dönem içerisinde bu idari yapının nasıl bir değişim gösterdiği irdelenmiştir.

Osmanlı Devletinin Taşra İdaresindeki değişimler 19. Yüzyılda yoğunlaştığından dolayı çalışmamızda bu dönemi inceledik. İncelememiz esnasında özellikle geçmişte yapılan buna yönelik çalışmaları inceledim ve belli bir sistematik içerisinde çalışmamı oturtmaya çalıştım. İncelemeye aldığımız süreçte yapılan çalışmalar ve geçen hadiseler tahlil edilirken akademik çalışmaya uygun olarak belli bir zaman silsilesine uymaya çalıştım.

Osmanlı taşra idaresindeki değişimi anlatırken Tanzimat'ın ilanıyla birlikte yapılan değişim çalışmalarından başlanarak belli bir süreç içerisinde verilmiştir. Asıl köklü değişiklik olan 1864-1871 Vilayet Nizamnameleri daha ayrıntılı bir biçimde incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada görüleceği üzere 1864 Vilayet Nizamnamesiyle Tuna Vilayetinde örnek bir çalışma olarak ortaya konulan vilayet idaresi 1871 Vilayet Nizamnamesiyle birlikte Osmanlı Topraklarının tamamında (bazı istisnai yerler hariç, bu istisna tutulan yerler çalışmamızda belirtilmiştir) uygulanmaya

konmuştur. Bu uygulamalar günümüzde Ülkemizin taşra idaresi olarak ta kullanılmaktadır.

Çalışmamızın son bölümünde 1871 Vilayet Nizamnamesiyle getirilen ancak o günlerde uygulanmasında çok ta başarı sağlanamayan Belediyecilik sistemi anlatılmıştır. Çalışmanın daha iyi anlatılabilmesi için olaylar belli bir kronolojik süreç içerisinde tahlil edilmeye çalışılmıştır.

GİRİŞ

Osmanlı Devletinde yönetim özelliklerinde taşra idaresinin modernleşmesi ve çağına uygun düzenlemelerin yapılmaya başlanması padişah II. Mahmud'la başladı ve Gülhane hattı Hümayununun ilanı ile birlikte modernleşme temeli atılmıştır. İlber Ortaylı'ya göre 19. Yüzyılda Osmanlı Devletinde görülen modernleşme çabalarının kökeninde merkezileşme dürtüsü yatıyordu. Başlıca amaç Padişah'a tümüyle sadık yeni bir ordu oluşturmak idi. Bu ordu sayesinde devlet, ayanlar ve ekonomik kaynaklar üzerinde denetim sağlayacaktı. İmparatorluk bürokrasisinin politik ve toplumsal üstünlüğü güvence altına alınmak için temel şart, devletin ekonomik kaynaklar üzerinde kurduğu denetim ve tasarruf yetkisini elinde tutmaya devam etmesiydi.¹ Osmanlı Devletinde 19. Yüzyılın başında alınan önlemler ve uygulanan çözümler, sorunun Osmanlı'nın genel bir merkezileşme sorunundan çok eyaletler düzeyinde bir asayiş problemi olarak değerlendirildiğini göstermektedir.² Devlet hayatında merkezi devlet olgusu, dolayısıyla daima çalışan ofisler ve memur sayısındaki artış harcamaların önceden karşılanmasını gerektirmekteydi. Yani devlet merkezi bir hazineye sahip olmaya başlamıştı.³

Reşit Paşa devlet otoritesini, ıslahatı uygulayacak bürokrasinin elinde toplamak suretiyle devleti modernleştireceğine inanıyordu. Bu durum daha sonraları yeni Osmanlılar tarafından bu bürokrasinin temsilcilerine karşı açılan mücadeleye bir hürriyet mücadelesi rengini vermiştir. Devletin son bir asırlık devrinde memleketi ileriye götürmek isteyen ıslahatçılar karşılarına dikilen engelleri yenmek için her şeyden önce fazlasıyla merkezîyetçi bir idare ve ona hizmet eden bir bürokrasi yaratmaya çalışmışlardır. Şunu da göz ardı etmemek gerekir ki bir asırdan beri

¹ Kemal H. Karpat, *Osmanlı Modernleşmesi, Toplum, Kurumsal Değişim Ve Nüfus*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s.79.

² İbrahim Özcoşar, *merkezileşme sürecinde bir taşra kenti mardin (1800-1900)*, Şarkiyat Enstitüsü Hazırlık Yayınları. 1, Mardin 2009, s.39.

³ İlber Ortaylı, *Son İmparatorluk Osmanlı*, Timaş yayınları, İstanbul 2007, s.136.

modernleşme çabalarının başarıları kadar pek çok ağır sorunlarda belki bu özelliğe bağlanabilir.⁴

Tanzimat Hareketini bazı çağdaş gözlemciler “Legislation-Yasama faaliyeti olarak yorumlamışlardır. Gerçekten de Tanzimat hareketi, kanun egemenliği kurma ve yönetimi yeniden düzenleme olarak görülüyor ve anlaşılıyordu. Tanzimat önderlerinin kendileri de girişimlerin amacını ve yönetimini ayrı biçimde değerlendiriyordu. Tanzimat hareketi bu devrimin atmosferini ve dünya görüşünü taşımıyordu. Tanzimat yöneticileri kişiliklerinde tutuculuk ve pragmatik reformculuğu birleştirmiş. Dünya görüşleri, davranış biçimleri ve politikalarıyla 19. Yüzyıl Osmanlı toplumundaki yeni insanın tipik temsilcileri veya öncülerini olmuşlardır. Ancak bu yeni Osmanlı tipinin büyük ölçüde eski toplumun efendisinin yaşam tarzını, dünya görüşünü bilinçli biçimde devam ettirdiği de açıktır.⁵

Tanzimat hareketleri ve hatta daha önceki düşünce yapısının temsilcilerinin düşünce durumları ne olursa olsun Tanzimat’la birlikte hem merkezi idare hem de ülkenin sathına yayılmış taşra idaresinde büyük değişimler yaşanmıştır. Tanzimat’la başlayıp bizimde bu çalışmamızda ele alacağımız gibi Meşrutiyet’in ilanına kadar geçen süreç içerisinde köklü ve değişik düzenlemeler yapılmıştır. Bunlardan bazıları çeşitli sebeplerle zaman içerisinde uygulanamamışsa da hemen arkasından yeni bir düzenlemeyle duruma müdahale edilmiştir. Şöyleki batı yönetim anlayışının, özellikle de Fransa’nın etkisiyle taşra yönetimi Osmanlı Devletinde Tanzimat’tan – Meşrutiyet’e çeşitli değişim ve çağına uyum sağlama çabası içerisinde olmuştur. Bu çalışmalar özellikle 1860 yılında ayaklanmalar sonucu ilan edilen Cebel-i Lübnan Nizamnamesinden sonra artık Osmanlı Devletinde yerel idareleri batılı anlamda dönüştürerek modernleştirme çabasından ve isteğinden öte bir hal alarak bir zaruriyet teşkil etmeye başlamıştır. Çünkü bu Nizamnameyle Lübnan’a özerklik veriliyor ve bu durumun diğer eyaletlere de sıçrama özelliği de vardı. Bu durumdan kurtulma çabasına giren Osmanlı idarecileri istemeyerek te olsa yerel yönetimlere müdahale etme ve bir yapısal dönüşüme gitme gayreti içerisinde girmişlerdi. Bunun sonucu olarak ta 1864 – 1871 Vilayet Nizamnameleri yürürlüğe konularak Osmanlı

⁴ Selda Kılıç *Tanzimatın İlanından 1864 Düzenlemesinin Uygulanmasına Kadar Geçen Dönemde Valilik Kurumu*, Açık Arşiv Ankara edu.tr/browse/4382/4872.pdf, erişim 08.05.2013, Ankara, s.44.

⁵ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2006 s.226.

Devleti'nin yüzyıllardır uyguladığı eyalet sisteminden vazgeçip Vilayet Yönetimine (bugün ki ülkemizde uygulanan yerel idare sistemiyle bazı değişiklikler dışında hemen hemen aynıdır) geçilmiştir.

1. TANZİMAT DÖNEMİ OSMANLI İDARİ YAPISI

Tanzimat; düzenleme, nizam verme, mevcut olanı değiştirerek veya dönüştürerek yeniden şekillendirmek anlamına gelmektedir. Bu değiştirme veya dönüştürme Osmanlı tarihi boyunca var olan ilk ve en önemli değişimdir. Osmanlı kadim idaresinde var olan birçok kurum ve yapı Tanzimat'ta değişime uğrayacaktır. Bu değişim sadece bir tek alanda yapılmamış, Devlet yapısını oluşturan idari mekanizma, adli yapı ve sosyal alanı etkileyen birçok yapısal değişim ve dönüşüm Tanzimat'la birlikte vuku bulmuştur.

Tanzimat'la Osmanlı Devleti'nin en önemli kadim idaresi olan toprak idaresinin zaman içerisinde bozulmasının getirdiği yapısal bozukluklar düzeltilmeye çalışılmıştır. Balkanlar da fethedilen topraklar köylünün ekseriyeti, kendisine ait olmayan bir toprağı irsi ve daimi bir kiracı şeklinde işleyen ve aynı zamanda bir toprak kölesi veya sadece kolon şeklinde toprağı bağlı bulunan kitleler den ibaretti. Harpler de bu toprakların sahibi bulunanların büyük kısmı telef oldu. Sahipsiz kalan bu toprakları devlet kendine mal etti ve tımar sistemine esas olan bu miri arazi, Rumeli'de hâkim bir toprak rejimi haline geldi.¹ Görüleceği üzere Tanzimat'la beraber toprak rejiminde değişimler yapılmak istenmiştir. Osmanlı tebaasının ve yönetsel gelişiminin hatta topraklarının genişlemesinin dayandığı en önemli sistem toprak üzerinde uygulanan tımar sistemidir. Bu sistemin bozulmasıyla birlikte sadece toprak kullanım rejimi bozulmamaktadır. Tımar'ın bozulması Devletin mali istemini hatta askeri sistemini de bozmaktadır. Bu konuda Koçibey şöyle demektedir. Nice yüzyıl mukaddem fetholunmuş kuru ve mezarii birer tarik ile kimin paşmanlık ve kimin arpalık ve kimin temlik ettirip ve kendulara tamam istiğna geldikten sonra her biri tevabiine nice timarlar ettirup erbebı seyfin dirliklerinin kat ettiler.² Ocaklar, Saray Halkı, Beylerbeyiler, Sancakbeyleri timarları kendi akrabaları veya hizmetkârları üzerine yazdırarak hâsılatı kendileri alırdı.³ Bunun neticesinde erbabı tımar ve zeamet bil külliye yok oldu. Bu nizamsızlık İmparatorluğun mukadderatı

¹ Halil İncılık – Mehmet Seyitdanlıoğlu, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012, s.35-36.

² İncılık-Seyitdanlıoğlu, s.37.

³ İncılık-Seyitdanlıoğlu, s.37.

bakımından çok mes'un neticeler doğurmuştur. Evvela Tımarlı Sipahilerin fevkalade azalmasına mukabil ulufeli asker pek ziyade çoğaldı⁴ 1567'de adetleri 48.000 iken 1620'de 100.000 e çıktı⁵ bu durum Osmanlı Devleti'nin toprak sisteminin dayandığı en büyük düzen olan tımar'ın yapısı bozulunca bu sadece tımar yapısının bozulmasıyla kalmamaktadır. Bir kere Tımarlı Sipahi yerine istihdam edilen maaşlı askerlerin sayısı artıyor, bu da hazineye ek yük getiriyor. Hazine bunu karşılamak için ek veya yeni vergiler koyuyor, bu durum bir sarmal olarak bütün sistemi bozmaya başlıyor. Bunun toprak kullanım rejiminden başlayarak düzeltilmesi gerekir ki, Tanzimat'la Osmanlı Devleti de öyle yapmıştır.

Osmanlı da tımar sistemin bozuluşu, toprak rejimindeki değişiklik sadece, "İltizam usulü muzırrasının" yerleşik yapılmasını değil, daha başka ve çok daha mühim iktisadi – içtimai neticeler doğurdu. Filhakika Devlete ait topraklar, malikâne – çiftlik halinde fiilen mahut bir ağalar ve çorbacılar zümresinin eline geçerek milyonlarca köylü feodal bir rejimde olduğu kadar müşkül maddi şartlar içine düştü.⁶

Osmanlı tımar sistemin bozulması çeşitli nedenlerle olmuştur. Bunlardan bazıları şöyledir ki, Mîri arazinin Padişah tarafından temlikî; Mîri araziler Padişah tarafından mülk olarak verilirdi. Bu durum bu toprakların sahiplenildiği ve devlet arazisi olmaktan çıktığını göstermektedir; Mukataaların tapu ile satılması. Bu usul, Sipahinin tımar arazisini tapu ile reaya ya kiralaması şeklindedir. Fakat burada sipahi ortadan kalkmış, yerine bu mukataaları "deruhte-i iltizam"ında tutan mültezimler ve memurlar kaim olmuştur.⁷ Mîri toprakların mülk olarak satılması tımar sisteminin bozulmasının bir diğer sebebidir. Osmanlı hazinesi sıkıntıya girince miri topraklar mülk olarak satılmaya başladı ki bu Osmanlı devlet yapısındaki ciddi bozulmanın göstergesidir. Tımar sistemini bozan bir diğer sebepte Osmanlı merkezi otoritesinin zayıflamaya başlamasıyla birlikte miri topraklar taşrada şahıslar tarafından gasp edilmeye başlamıştır.

⁴ İncalcık-Seyitdanlıoğlu, s.37.

⁵ İncalcık-Seyitdanlıoğlu, s.37.

⁶ İncalcık-Seyitdanlıoğlu, s.39.

⁷ İncalcık-Seyitdanlıoğlu, s.39.

1.1. Tanzimat'ın Uygulanması

Gülhane Hattı Hümayunu, Devletin Resmi Gazetesi Takvim-i Vakayide yayınladığı gibi, bir hafta sonra her Eyalet Valisine ve Sancak Mütesellimine ayrı ayrı bir ferman halinde tebliğ olundu.⁸ Bu fermanla vergi ve askerlerle ilgili kısımlar hariç kalan bölümlerin derhal uygulanması istendi. Tanzimat'ın uygulamaya konulmasıyla birlikte Osmanlı devlet idaresinde birçok kurum kaldırılmış ve yerine yenileri teşmil edilmiştir. Bu kurumların kaldırılması ve kurulmasıyla Tanzimat'tan önce kurulmuş olan en çok Tanzimat'la birlikte işlevsellik kazanan Meclis-i Vâlây-i Ahkâm-ı Adliye (Adalet İşleri Yüksek Kurulu) tarafından alınan kararlarla olmuştur.

1.2. Meclis-İ Vâlây-İ Ahkâm-I Adliye

Meclis-i Vâlâ, II. Mahmut döneminde kurulmuş, ancak etkinliğini Abdülmecit'le göstermeye başlamıştır. Üyeleri, başkanı üst düzey devlet görevlileri arasında çeşitli alanlarda başarı göstermiş olanların arasından Padişah tarafından belirlenerek atanmaktaydı. Danışma meclisi niteliği ağır basmakla birlikte, yasal düzenlemelerin yapılması, yargı ve yürütme işlerinin bir kısmını da üstlenmişti. Meclis, Padişah adına onayını alarak ülke yönetiminde bakanların üstünde etkinlik gösteren bir kurum olmuştur. Bundan dolayı da Parlamenter sisteme geçişte önemli bir evre oluşturduğu isabetle vurgulanmıştır. Gerçekten de ülke yönetimini, eğitim-öğretimi, maliye ve ekonomiyi ilgilendiren yasa ve yönetmeliklerin hazırlanmasında, ağır suç işleyenlerin, kamu malını zimmetine geçirenlerle rüşvet alan memurların yargılanmalarına kadar uzanan faaliyet alanının yanı sıra alınan kararların, çıkarılan yasa ve yönetmeliklerin uygulanması ile de yakından ilgilenmiştir.⁹

Tanzimat reformlarının karşılaştığı güçlüklerin uygulanması ve uygulamanın daha etkin hale getirilmesi amacıyla taşrada yapılan teftişlerin yanı sıra her eyaletten iki temsilcinin İstanbul'a çağrılarak bölge sorunlarının dinlenmesi şeklinde de bir denetim yapıldı ve bu kişiler Meclis-i Vâlây-i Ahkâm-ı Adliyeye gruplar halinde alınarak görüşleri dinlenmiştir. Eyaletten gelenlerin şikâyet ettikleri ağırlıklı konu vergilerin toplanmasındaki yolsuzluklar ve haksızlıklardı. Bunlar dışında yol-köprü,

⁸ İnalçık-Seyitdanlıoğlu, s.171.

⁹ Çadırcı, s.61.

içme suyu temini gibi genel belediye hizmetleri sayılabilecek isteklerde temsilciler tarafından dile getirilmiştir.¹⁰ Yukarıda dile getirilen sorunların çözümü için geçici imar meclislerinin kurulmasına karar verilen, şu bölgelerde: Konya, Hüdavendigâr, Bolu, Sivas, Ankara, Diyarbakır, Erzurum, Vidin, Niş, Çirmen, Silistre, Üsküp, Rumeli, Selanik, Tırhala ve Evliye-i Selase İmar Meclisleri oluşturulmuştur. Bu meclislerde bir başkan ve iki üye görevlendirilmişti. Bu heyetlerin memleket dâhilindeki gezileri yedi sekiz ay kadar sürmüş ve posta ile elde edilen izlenimler Bâb-ı Âliye gönderilmişti.¹¹

Meclis-i Vâlâ-yi Ahkâm-ı Adliye (adalet İşleri Yüksek Kurulu) daha çok danışma birimi gibi çalışmaktaydı. Alınan birçok kararlarda Meclis-i Vâlâ'nın görüşü alınır hatta bazen de alınan kararlar bu mecliste görüşülerek iptal edilirdi. Bu da işlerin başa dönmesine sebep olurdu ve işlerin yapımında gecikmeye sebebiyet verdiği için bu kurumun eleştirilmesine sebep oluyor ve kurum yavaş yavaş işlevselliğini yitirmeye yüz tutuyordu.

1.3. Tanzimatın Uygulanmaya Başlanmasıyla Yapılan Kurumsal Değişimler

Meclis-i Vâlâ'nın yaptığı en mühim ve radikal reform, iltizamın kaldırılması idi. Devrimci bir kararla kaldırılan bu asırlık müessesenin yerine konan yeni teşkilat, vasıta ve eleman yokluğu yüzünden maliyeyi bir anarşi içine atmıştır. Diğer taraftan geniş bir zümre bilhassa mültezimler, voyvoda ve sarraflar ve onlara bağlı bir sürü kişiler bir anda kazanç ve istismar kapılarının kapandığını görmüşler. Vergi ödemekte herkesin eşit tutulmaya başlanması, imtiyazların ve muafiyetlerin kaldırılması, eskiden az vergi veren ayan ve çorbacılar ile vergiden muaf tutulan din adamlarının şiddetli muhalefetiyle karşılaşmıştır.

Tanzimata geçiş köylü kitlelerinin hayatında iyiye giden etkiler yaratmadı. Bunun sonucunda bilhassa balkanlarda ortaya çıkan köylü isyanları toplum yapısında

¹⁰ Fatih Sadık Torun, "Osmanlı Taşra İdaresinin Yeniden Yapılanması Süreci (1842 – 1876)", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S. 32, Ankara 2012, s. 85.

¹¹ Torun, s.85.

hareketlilik yarattı ve ulusalcı ateşlenmelere dönüştü. Bu olaylar bilhassa azınlıklar arasında ulusal direnişe varan köylü ayaklanmalarının başlangıcı oldu.¹²

Devlet iltizamı kaldırarak merkezi bir vergi teşkilatı kurmak istiyordu. Bunun için bugün ki defterdarlıkların menşei olan muhassıllıklar kuruldu. Ancak böyle bir teşkilat kapitalist düzeni geçirmiş olan devletlerin harcıdır. Nitekim iltizam dışarıdan aldığımız borçlarla orantılı olarak yeniden yerleşerek Düyun-ı Umumiye ile dış devletlerin kontrolünde ortak yeniden daha güçlü ve dışa dönük bir karakterle birinci dünya harbine kadar devam edecektir.¹³ Vergi reformunun yanlış anlaşılması ve çeşitli kışkırtmalar, Anadolu'da birçok Gayri Müslim köylerde ve Rumeli'de önemli ayaklanmalara sebep olmuştur.

Osmanlı Devleti tazimattan sonra iltizamın kaldırılarak yerine teşmil ettiği muhassıllık kurumuyla başarı sağlayamayacağını görünce 1858 yılında Arazi Kanunnamesi çıkardı. Bu kanunnameyle topraklar beş kısma ayrılıyordu.

1. Arazi-i Memlüke (mülk arazi)
2. Arazi-i Miriyye
3. Arazi-i Mevkufe (vakıf arazisi)
4. Arazi-i Metruke (mera, yaylak, kışlak, bataklık gibi umuma açık araziler)
5. Arazi-i Mevat (boş araziler, ekim yapılmayan araziler)

Osmanlı Devleti 1858 Arazi Kanunnamesi ile devletin hükmüyatı altında bulunan arazileri belli adlar altında kısımlara ayırıyordu ve belli amaçlar için kullanıma açarak bir sisteme oturtuyordu ki, bu kanunnamenin birçok kısmı günümüzde de uygulanırlığını sürdürmektedir. 1858 kanunnamesinin ayırdığı kısımlardan birinci kısım olan Arazi-i Memlüke (mülk arazi) günümüzde medeni kanun, arazi kanunu, miras kanunu ve çeşitli ticaret kanunu, borçlar kanunu gibi özel hukuk kanunlarıyla düzenlemeye tabi tutulmuştur. Yine üçüncü kısım olan Arazi-i Mevkufe (vakıf arazileri) vakıflar kanunuyla düzenlemeye tutulduğu gibi bu konuda

¹² Halil İnalcık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Eren Yayınları, İstanbul 1992, s. 95.

¹³ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2012, (Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi) s. 444-445.

hâlâ daha çeşitli hukuki tartışma ve tereddütler devam etmektedir. Arazi-i metruke – ki bu araziler özellikle köylünün kullanıma açık arazileridir- günümüzde olduğu haliyle kullanımına mera kanunu adıyla düzenlenerek devam etmektedir.

2. 1842 DÜZENLEMESİYLE İDARİ SİSTEMDE YAPILAN DÜZENLEMELER

Osmanlı Taşra idaresinde tanzimattan (1839) hemen sonra 1840 yılında “İltizam” usulü kaldırıldı. Sancak yönetimleri mütesellimlerden alınarak “Muhassıl”a verildi; Muhassıllar hem sancağı yönetecekler hem de vergileri toplayıp hazineye göndereceklerdi.¹ Muhassıllık; Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyede alınan bir kararla kurulmuştur. Bu kararla sancakların iradesi mütesellim denen idarecilerden alındı ve Mutasıl-ı Emval adı verilen kişilerin sancaklara doğrudan hükümet tarafından atanmalarına karar verildi. Ayrıca Muhassılların yanına yardımcı olarak bir mal, bir nüfus ve bir emlak kâtibi görevlendirilerek vergi tespiti ve diğer işlerin görüşülüp karara bağlanması amacıyla muhassıllık meclisleri oluşturuldu. Muhassıl ve kâtiplerden başka bu meclis bölgenin hâkimi, müftü, asker zabiti ile bölge ileri gelenlerinden dört kişi bulunacaktı. Ayrıca gayri müslim bulunan bölgelerde bu meclise metropolit ve hahambaşı gibi ruhani liderler de katılacaktı. Bu meclis haftada iki üç gün toplanarak vergi yazımı ve diğer işleri görüşüp karara bağlayacaktı. Muhassıllık meclislerine muhassıl başkanlık edecekti.²

Muhassıllık sistemi başarılı olamadı. 1842 yılı mart ayında yeni bir düzenleme yapıldı. Birkaç köyün bağlandığı köyle sancak arası yeni bir idari birim olan “kaza” oluşturuldu. Yönetici olarak halk tarafından seçilen ve “Kaza Müdürü” denilen kimseler görevlendirildi. Sancak idaresinde önemli bir değişiklik yapılmadı. Muhassıl yerine yine merkezden atanan yöneticiye “Kaymakam” dendi, eyaletler ise valilerce yönetilecekti. Bu düzenlemenin en önemli özelliği ilk kez kazanın idari birim olarak taşra teşkilatında yer almasıdır.³ (Eyalet, Sancak, Kaza)

Kazaların 1842 yılında kurulmasından sonra bu durum imparatorluğun yıkılışına kadar varlığını sürdürmüştür. Kazaların 1842 yılında kurulmasında ki durumuna çok yakın bir idari teşkilat 06.10.1949 tarih ve 5442 sayılı il idaresi kanununda da bucak yönetimi adıyla varlığını sürdürmüştür. Tek farkı kaza

¹ Çadırcı, s. 61.

² Torun, s. 86.

³ Çadırcı, s. 61.

müdürünün halk tarafından seçilip merkezce onaylanarak göreve başlaması bucaklarda ise bucak müdürünün hükümetçe atanmasıdır.

Sancak yöneticisi olarak atanan kaymakamların yanına “Küçük Meclis” daha sonra “Sancak Meclis” denilen kurul verildi. Bu meclis Muhassıllık meclislerinin yerini almıştı. Kaymakam başkanlığında, mal müdürü hâkim, tahrirat ve mal başkâtipleriyle, Müslüman ve Müslüman olmayan toplulukların seçerek görevlendirdikleri meclislerden oluşuyordu. Haftanın belirli günlerinde toplanarak yönetim, maliye, eğitim-öğretim ve belediye hizmetleriyle ilgili konuları görüşüp karara bağlardı. Sancağın maliye işleri mal müdürlerine, nüfus ve tahrirat işleri de ayrı birimler kurarak bu birimlerce yönetilir olmuştur.⁴

Eyalet yönetiminde 1842 yılı düzenlemesiyle köklü ve kalıcı değişiklikler gerçekleştirildi. Valilerin yetkileri azaltıldı. Maliye işleri doğrudan merkezden atanan “Defterdar” a verildi. Büyük meclis adı altında oluşturulan kurul vali başkanlığında defterdar, kadı, müftü ve Müslüman halkın seçtikleri temsilcileri ile Müslüman olmayanların dini liderleri ve temsilcilerinin katılımlarıyla toplanmaktaydı. Sancak meclislerinin kararlarını inceleyip sonuca bağlamanın yanı sıra eyaletin yönetimi, maliye, güvenlik, bayındırlık ve eğitim-öğretim işlerine bakmakla yükümlü idi. Ayrıca mahkeme görevi yaparak devlet memurlarını yargılıyor, ağır suç işleyenlerin soruşturmasını yapıyordu.⁵

1842 yılında yapılan sancak düzenlemesindeki yapı zaman içerisinde bazı değişikliklere uğrayarak özü itibariyle günümüzde ülke yönetiminin temel kanunu olan 5442 sayılı kanunda (İl İdaresi Kanunu Madde 1) ilçe yönetimi olarak varlığını sürdürdüğünü görmekteyiz. Şöyle ki bu kanunda ilçe idaresinin başı kaymakamdır. Kaymakamın başkanlığında ilçe idare meclisleri oluşturulmuştur. Bu meclisler ilçenin bayındırlık, eğitim, ziraat ve benzeri işleri görüşüp sorunları çözer, kararlar alır ve uygular. Yine eyalet yönetiminde 1842 yılında yapılan değişiklikler daha sonra eyaletten il sistemine geçilse de günümüzde bu düzenlemelerin benzer bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Şöyle ki illerde il idare meclisleri vardır, il idare

⁴ Çadırcı, s 62.

⁵ Çadırcı, s 62.

kurulları vardır. Bu meclis ve kurullar 1842 düzenlemesinde getirilen “Büyük Meclis”lerin yaptığı işlere benzer görevleri ifa etmektedir.

2.1. Osmanlıda Kaza Yönetimi

1842 Martından itibaren Tanzimat’la birlikte getirilen muhassıllık kurumu kaldırıldı. Muhassıllıklara yardımcı olmak üzere kurulan muhassıllık meclisleri de isim değiştirerek varlıklarını sürdürdü.⁶

1842 Mart ayından itibaren yeni bir yönetim biçimi öngörüldü. Bu “Kaza” idari biçimdir. Bu birim Tanzimat’ın uygulandığı bütün eyaletlerde yürürlüğe kondu. Meclis-i Vâlâ kararıyla adli bir birim olarak var olan kazalarda kazanın ileri gelenleri toplanarak aralarından birisini kaza müdürü seçeceklerdi. Seçimde uygulanan kurallar, muhtar seçimi, ayân seçimi gibi geleneksel seçimlerde başvuru kurallarının benzeri olacaktı, iyi huylu olmak, halkın ve devletin yararını kollayacak becerikli, işbilir kimse olmak aranan genel koşullardı.⁷

1842 yılında meclis-i Vâlâyi Ahkâm-ı Adliye (Adalet İşleri Yüksek Kurumu)’nun kararıyla kurulan kaza yönetimi ve kaza yönetiminin başına seçilen kaza müdürlerinin görevleri bir idari teşkilatın başı değil de kazalarda ve kazalara bağlı köylerde vergi toplayan tahsildarlardı. Bu müdürler zaman zaman kazanın işlerini de kaza meclislerinden aldıkları kararlar la yapabiliyorlardı. Kaza müdürleri kazanın ileri gelenlerince seçilirlerdi. Ancak Vali’ler kaza müdürlerini görevden aldıkları gibi yerlerine atama da yapabiliyorlardı.

Kaza müdürleri zaman içerisinde çeşitli yolsuzluklara sebebiyet vermeye başlamışlardır. Bunlardan bir tanesini örnek olarak gösterecek olursak: 5 Mayıs 1851 de Ankara Valisine gönderilen bir yazıda Kırşehir kazası müdürü iken zimmetine vergiden altı yılda toplanan on dört bin kuruştan fazla para geçirdiği anlaşılan Mehmet ağa’nın görevden alındığı ve iki yüz on altı bin iki yüz kuruşu da vergi olarak fazladan topladığı, bunun on yedi bin beş yüz kuruşunun nereye harcandığını belirtmediği, kaza işlerine harcadığını söylediği, seksen iki bin kuruşu vergi toplayanlara verdiğini ileri sürdüğü, yirmi beş bin kuruş ve müfredatı açıklanmayan

⁶ Çadırcı, s. 231.

⁷ Çadırcı, s. 233.

seksen iki bin kuruşun gerçekten kaza işlerine kullanıldığı anlaşılır ve halkta kabul ederse, kalanın kendisinden tahsili öngörülüyordu.⁸

Meclis-i Vâlâyi Ahkâm-ı Adliye kararıyla kurulan kaza müdürlüğü müessesesi zaman içerisinde vergileri toplama ve kazanın bazı bayındırlık işlerini yapmak konusunda çeşitli başarılar göstermişlerse de azımsanamayacak ölçüde yolsuzluğa da karışmışlardır. 1864 Nizamnamesi'ne kadar kazaların durumunu düzeltici bazı önlemler alındıysa da 1864 yılında yürürlüğe giren "Tuna Vilayeti Nizamnamesi" taşra yönetimini yeni baştan düzenlemiştir.⁹ Bu nizamnamede kaza yönetimi şöyle ele alınmıştır:

Her sancak kazaların birleştirilmesinden oluşmakta ve "her bir kaza dahi bir müdürlük" olarak değerlendirilmektedir. Her kaza bölgesinin baş kasabası müdürün oturacağı yerleşim birimidir. Kazalar köylere bölünmüştür. Her köy bir İdare-i Belediye olacaktır. Bazı köylerin birleştirilmesiyle küçük daireler, mevkileri itibariyle kaza olmayıp diğer bir kazaya bağlanarak yönetilecek ve bunlar "Nahiye" itibar olunacaktır. Kasaba ve şehirlerde elli hane bir mahalle sayılacak ve köy hükmünde bulunacaktır. Her kazada mülkiye, maliye ve görevlendirilen bir müdür bulunacak, bunun birinci derece de amiri Liva Kaymakamı olacaktır. Hükümetin, valinin ve Kaymakamın isteyeceği işleri yapacakları gibi sınırları içindeki dâhili işleri de göreceklere.¹⁰

Kazalar 1864 Tuna Vilayet Nizamnamesi'nden önce sadece bir adli birim ve 1842'de de bir tahsildar görevini üstlenen kaza müdürünün atanmasıyla birlikte bir vergi toplama merkezi haline gelmiş olan Kazalar Tuna Vilayet Nizamnamesiyle birlikte Osmanlı devletinin taşra idaresinin içerisine bir birim olarak girmektedir. Tuna Vilayet Nizamnamesiyle bir başka idari birim olan nahiyelere sadece değinilmiştir ancak tam anlamıyla kurulması ve teşkilatlanması 1871 Vilayet Nizamnamesiyle olmuştur.

⁸ *Başvekâlet Arşivi*, Ayniyat Defteri, No:418, s. 21-22.

⁹ *Düstur (Düstur-i Atik" Adı Altında Basılan)*, s. 517-536.

¹⁰ *Çadircı*, s. 249.

3. 1849-1852-1858 DÜZENLEMELERİYLE İDARİ SİSTEMDE YAPILAN DÜZENLEMELER

1849 yılında taşra teşkilatının görevlerini belirleyen bir yönetmelik çıkarılıyordu. Bu yönetmelikte ülke yönetimini ortaya çıkaran aksaklıklar göz önüne alınarak düzeltme ve düzenleme yapılıyordu.

“Bu defa Saye-i Sevket Vaye-i Cenab-ı mülk Dariden terbit ve teşkil olunmuş olan eyalet sistemlerine verilecek Talimat-ı Seniyyedir” başlığıyla düzenlenen yönetmelikte eyalet valilerine görevler verilmiştir. “Eyalet valisi bulunan zatın Vazife-i Muhavveleri” başlığı altında Tanzimat’ın uygulanması, her türlü mülki, beledi ve mali ıslahatın yapılıp, güvenliğin korunması, hukuk kurallarının yerine getirilerek ülkenin bayındırlığı için eyalet meclisince alınacak kararların yürürlüğe konulmasını sağlamak valinin asıl görevi olarak belirlenmişti. Vali, yönetiminde olan eyaletin her türlü işinde asıl sorumlu ve devlete karşı muhatap olduğundan alınan kararları da bağımsız olarak yürütecekti. Devlet gelirlerinin miktarı, toplanan ve tahsil edilemeyen gelirlerin neler olduğunu defterdar ve kaymakamlar tarafından ona bildirileceğinden ortaya çıkan aksaklıklardan o sorumlu olacaktı.¹

28 Kasım 1852’de bir ferman yayınlandı ve bu fermanla taşra yönetiminin Tanzimat’la birlikte gücünün elinden alınıp merkezi yönetime verilmesinden sonra çıkan aksamalar düzeltilmeye çalışılmıştır.

Bu ferman ile Bâb-ı Âli’ye bağlı bir memur durumuna düşen valilere, eski yetkililerin iade edilmesi düşünülmüştü. Valiler mahiyetinde bulunanların hal ve hareketlerinden sorumlu olacaklardı. Bu nedenle kendilerinin idaresi altında bulunan kimselerin de azletmek yetkisine sahiptiler. Bunun dışında asayiş ve genel nizamın korunabilmesi için valilere geniş yetkiler verilmişti. Bütün bu yetkilere rağmen ülkede eşkıyalık önlenemiyordu. Edirne, Trabzon ve İzmir gibi hükümet merkezine uzak vilayetlerde zabıta eşkıyaya hiç bir şey yapamayacak duruma gelmişti. Bunun tek sebebi eşkıyayla karşılaşan askerin karşı taraftan ateş edilmedikçe hiç bir şey yapamaması idi. Valilere verilen yeni yetkiler ile herhangi bir olay karşısında

¹ Kılıç, s. 28.

görevlendirilen asker ihtarını yaptıktan sonra silahını kullanma yetkisine sahip olacaktı.²

1852’de yapılan idari bölümlenme de 1842 yılında olduğu gibi, ülke eyaletlere, eyaletler sancaklara, sancaklar kazalara ayrılıyordu. Bir eyalete bağlı bulunmadan doğrudan merkezi iletişim kuran, bağımsız sancakların idaresinde mutasarrıflara bırakılıyordu. Doğrudan doğruya eyaletlere bağlı olan sancakların yönetimi kaymakamlara, kazanın idaresine de müdürler atanıyordu. Ayrıca kaymakam ve müdürlerin tayin ve görevleri kurallara bağlanmakta idi. Defterdarlık, kaymakamlık memuriyete tayin olan kimselerin seçilme şartları bazı kurallara göre yapıldığından, kaza müdürlerinden büyük olan yerlere gönderileceklerinden seçilmesi maliye nezaretiyle haberleşerek eskiden olduğu gibi Meclis-i Vâlâ tarafından yapılacaktı.³

1852 yılı fermanında dikkat edilmesi gereken bir husus mutasarrıflık kurumunun teşkil edilmesidir. Bu kurumla beraber sancak yönetimi ikiye ayrılmış bulunmaktadır. Doğrudan merkeze bağlı sancaklar ki bunların yöneticileri mutasarrıflar ve eyalete bağlı sancaklar bunların yöneticileri ise kaymakamlardır.

22 Eylül 1858 tarihli “Vülat-ı İzam ve Mutasarrıfın-ı Kiram ve Kaymakamların ve müdürlerin vazifesini Samil talimat”⁴ gerek mülki bölünme ve gerekse Vali, Mutasarrıf ve kaymakamların görev yetkileri bakımından önemli hükümler taşımaktadır. Bu talimata göre, eyaletlerin yönetimi valiye, livanın yönetimi kaymakama, kazanın yönetimi müdüre bırakılmıştı. Bir eyalete bağlı bulunmayan livalarda bulunmaktaydı ki bunlar 1852 fermanıyla kurulan eyaletten bağımsız sancaklardı. Musa Çadırı’nın Tanzimat sürecince Türkiye ülke yönetiminde sancakların ismi 1864 vilayet nizamnamesiyle liva olarak değiştirildiği belirtilmektedir. Bazı kaynaklar ise 1858 talimatında sancak yerine livanın kullanıldığı görülmektedir. (Selda Kılıç, Tanzimat’ın ilanından 1864 düzenlemesinin uygulanmasına kadar geçen dönemde valilik kurumu adlı eseri)

1858 talimatnamesine göre vali, eyalette her işin merci ve nazırı, devletin özel yetkili ve muhatabıdır. Eyaletin bütün işlerinden sorumludur. Eyalette, genel

² Kılıç, s. 50.

³ Kılıç, s. 50.

⁴ Kılıç, s. 51.

yürütme yetkisine sahip olmakla bütün kanun tüzük ve emirlerin uygulanmasıyla görevlidir. Mahkeme ve meclislerin uyuşmazlıklarının çözülmesine yardımcı olmak, kimsenin hakkının kaybolmamasına, kaymakam, müdür ve diğer memurların görevlerini tam olarak yerine getirmelerine hiç kimsenin haksızlığa uğramamasına dikkat eder. Eyalet içindeki zulüm ve haksızlıklardan da ilk önce vali sorumlu olur. Vali, kişi, belediye ve yol güvenliğine dikkat eder burada diğer görevlerinin yanı sıra haydut ve eşkıyanın dolaştığı yerleri belirlemekle ve oraları eyalet yolluğu görevlendirmekle yakalanan suçluları eyalet meclislerinde sorguya çekip yargılamakla görevlidir.

Vali, eyalet içindeki defterdar, kaymakam, müdür ve diğer memurların amir ve merciidir. Mülkiye, maliye ve benzeri memurların davranışlarını gözetim altında bulundurur. Bu memurların kusur ve hatalarını ihtar ve tembihle düzeltmeye çalışır. (Valinin bu yetkisi günümüzün mer-i kanunu olan 5442'de benzer biçimde düzenlenmiştir.)

Kolluk amir ve memurları valinin emir ve gözetimi altındadır. Vali, emniyet ve asayişten sorumludur. Vali zabıta subaylarından ehil olmayanları yerlerinden almaya ve yerlerine yenilerini atamaya yetkilidir.

4. CİDDE – SURİYE AYAKLANMALARI VE CEBEL-İ LÜBNAN NİZAMNAMESİ

XIX. Yüzyılda Osmanlı Devletinde baş gösteren düzensizlik devletin en ücra köşelerine kadar sirayet etmeye başlamıştır ve bu düzensizliğin getirdiği sonuçlardan birisi olarak Osmanlı Devletinin içinde bulunan dini ve mezhepsel grupların artık merkezi otoriteye bağılılıkları konusunda baş gösteren çeşitli kırılmalar olmuştur. Öyle ki bazı mezhep grupları arasında ki sürtüşmeler çatışmalara dönüşmüş ve bunun getirdiği sonuç olarak ta güçsüz Osmanlı karşısında dış ülkelerin devletin içişlerine karışma fırsatı doğurmuştur ve Osmanlı idaresi kaotik ortamdan kurtulabilmek adına çeşitli idari düzenlemelere bile gitme durumunda kalmıştır.

Osmanlı idaresinde bulunan topraklarda özellikle Suriye ve Beyrut dolaylarında Dürzîler ve Marunîler yaşamaktaydı. Bu iki topluluk arasında zaman zaman çatışmaya dönüşen gerginlikler oluyordu. Dürzîler Suriye’de Hasbeya, Raseya, Cebel-i Havran Cebel-i Lübnan ile Şam’ın çevresinde yaşıyorlardı. Marunîlerin toplu olarak buldukları yerler ise Beyrut, Sayda, Trablus ve Lübnan’ın kuzey kesimiydi.¹ Bu bölgelerde yaşayan Dürzîler ve Marunîler arasında zaman zaman sürtüşmeler ve ayaklanmalar meydana gelmekteydi. Bu duruma bir çare bulmak için 1844’te, Cebel-i Lübnan iki kaymakamlığa ayrıldı; Hıristiyan ve Müslüman iki kaymakam tayin edildi. Ancak 1854’te, ölen Marunî kaymakamı yerine Sihap ailesinden Beşir Ahmed’in tayin edilmesi, özellikle Ortodoks halkın tepkisine yol açtı. Durum Bâb-ı Âli’ye bildirildi. Bütün bu sebeplerle beraber İngiltere ve Fransa Dürzîlerle Marunîler arasındaki problemleri kışkırtmışlar ve ayaklanmaların genişlemesine sebep olmuşlardır.²

1858 yılına gelindiğinde Cidde’de ayaklanmalar başladı ve büyük bir halk topluluğu Hıristiyan halkın üzerine yürüdü. Bu karışıklıkta Fransız ve İngiliz Konsoloslar öldüler.³ Osmanlı Devleti Cidde olaylarının önüne geçemiyordu. Bunu

¹ Ükkase KADAN, *Hüdavendigar Vilayetinin Kuruluşu, Teşkilat Ve İdaresi*, Uludağ Üniversitesi, Bursa 2006, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), s.18.

² Kadan, s.18.

³ Kadan, s.18.

fırsat bilen İngiliz ve Fransızlar Cidde'ye savaş gemileri göndererek şehri top ateşine tuttular.

1860 yılında Suriye'de Dürzîler ayaklanarak Hıristiyan halkın üzerine yürüdüler. Çeşitli bildirimler dağıtıldı, aynı zamanda da Lübnan da Dürzîlerin çoğunlukta bulunduğu bölgelerde cinayet ve yol kesme olayları durmak bilmiyordu.

Fuad Paşa Suriye'deki bu ayaklanmaları şiddetle bastırdı. Ancak Fransa 8 Ağustos 1860'ta Lübnan'a asker çıkardı. Bunun üzerine olayın ciddiyetini bilen Fuad Paşa ayaklanmayı daha da bastırabilmek için yoğun çaba harcadı. Bazı Dürzî reislerinin de kendiliğinden teslim olmasıyla birlikte ayaklanma tamamen bastırıldı. Bu olaylardan sonra bu bölgede meydana gelen olayları ele almak için İngiltere, Fransa, Avusturya, Rusya, Prusya temsilcileriyle Osmanlı temsilcilerinden kurulu bir komisyon oluşturuldu ve bu komisyon olayları ele aldı.⁴ Bu komisyon toplantısından çıkan karar 9 Haziran 1861 Lübnan Nizamnamesi adıyla imzalandı. Bu Nizamnameye göre Cebel-i Lübnan Beyrut vilayetinden ayrı bir statü de olacaktı.⁵ Cebel-i Lübnan Bâb-ı Âli idaresinde yürütme kuvvetinin bütün yetki ve görevlerine sahip olan bir Hıristiyan mutasarrıfın yanında bir vekili olacaktı.⁶

Cebel-i Lübnan Nizamnamesiyle kurulan Lübnan özerk yönetimi Osmanlı için korkunç bir örnekti ve Osmanlı idaresinde adeta bir travma yaratmıştı. Şöyle ki Cebel-i Lübnan Eyaleti mülki, adli, mali ve güvenlik konularında adeta bir bağımsızlık kazanıyordu. İşte tam da burada Osmanlı Devletinin karşısına daha da büyük bir sorun çıkıyordu ki bu sorun büyük devletlerin Cebel-i Lübnan özerk statüsünün tüm Balkanlar da uygulanmasını istiyorlardı. Osmanlı Merkezi idaresi Balkanlarda acilen bir idari reform ihtiyacı içerisindeydi. Çünkü böyle olmaması durumunda dış baskı daha da artacaktı ve beklide içinden çıkılmaz bir hal alacaktı.

⁴ Kadan, s.19.

⁵ Mustafa Gençoğlu, "1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 2, Çankırı, s.32.

⁶ Mustafa Gençoğlu, "1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 2, Çankırı, s.32.

Osmanlı bürokrasisi hantal ve yavaş çalışır bir haldeydi ancak durum çok aciliyet gerektiriyordu. İmparatorluğun çeşitli bölgelerine teftiş heyetleri gönderildi. Durumun tespiti yapılmaya çalışıldı. Yine bu aşamada Meclis-i Vâlâ'nın girişimiyle yerel temsilcilerle temaslar kuruldu ve geçici imar meclisleri devreye sokuldu.⁷

⁷ Gençoğlu, s. 33.

5. 1864 NİZAMNAMESİ VE OSMANLI TAŞRA İDARESİNDEKİ DEĞİŞİMİN BAZI SEBEPLERİ

Taşra idaresini yeniden yapılandırmak, on dokuzuncu yüzyıl Osmanlı Devlet idaresinin reorganizasyon çalışmalarının en hassas konusudur. II. Mahmut'un eyaletler ve valiler üzerinde merkezi kontrolü sağlaması taşradaki reform sürecinin ilk adımıdır.¹ II. Mahmut'tan sonraki dönemlerde de özellikle Tanzimat'tan sonraki yıllarda da valilerin yetkileri sınırlanarak bu yetkiler daha çok yerel meclisler eliyle kullanılmaya başlanmıştır. 1840 tarihli bir fermanla sonra kurulmaya başlayan eyalet meclisleri küçük oligarşileri temsil etmiş olsa da, mahalli teşebbüsler bu cesaretlendirici yolla hayat bulmuş, yerel sorunların ve ihtiyaçların dile getirilmesi kolaylaşmıştır.² Valilerin yetkilerinin merkeziyetçi politikalarla sınırlandırılması sonradan yaşanan tecrübelerle ortaya çıkmıştır ki, şöyle ki taşradaki bakanlık temsilcisi memurların kendi bakanlıklarından izin almadan hiçbir iş yapamaz hale gelmişlerdir. Bu durum zaman içerisinde işleri taşrada durma noktasına getirmiştir. Bu durum eyalet valilerine yetkilerini tekrar verme ihtiyacını hissettirmiştir ve valiler 1852 yılında çıkarılan fermanla valiye nezaretlerin eyalette bulunan taşra memurları üzerinde tam bir hâkimiyet sağlamış ve taşradaki yetkileri önemli ölçüde onun elinde temerküz etmiştir.³ 1858 talimatıyla valiler eyaletlerin adeta tek hâkimi haline getirildiler. Bu talimatnamenin iki maddesinde yani talimatnamenin 7. ve 8. Maddelerinde valiler şöyle tarif edilmektedir. “ Bir eyalette vuku bulacak her türlü mesâlihın mercii ve nazırı ve taraf-ı devlet-i aliyye'nin vekil-i mahsus ve muhatabı vali olup, eyaletin nik u bed ve kâffer-i hususatından vali mesuldür.” “ Her eyalette ale'i-umum hükümet-i icraiyye, vali bulunan zata mufavvaz olarak, kâffe-i kavanir ve nizamet ve evâmîr ve tenbihatın icrası bizzat vulat-ı izamın vazifeleridir.”

Taşra idaresindeki asıl köklü değişiklikse 1860 yılındaki Lübnan ayaklanmasından sonra çıkarılan Cebel-i Lübnan Nizamnamesiyle buraya verilen statünün batılı devletlerce Rumeli ve Mezopotamya vilayetlerinde uygulanmasının

¹ Abdülhamit Kırmızı, *Abdülhamit'in Valileri, Osmanlı vilayet idaresi, 1895-1908*, Klasik Yayınları, İstanbul 2007, s. 22.

² Kırmızı, s. 23.

³ Kırmızı, s. 24.

istenmesiydi. Fransa ve Rusya, Osmanlı reformları için oldukça ayrıntılı planlar sunmuşlardı. Fransızların planı milletlerin eşit haklarının genişletilmesi, karma eğitim yapılması ve dini etkinin asgariye indirilmesi yoluyla İmparatorluk halklarının bir Osmanlı Milliyeti içinde kaynaştırılması idi.⁴

Bu durumlar karşısında Osmanlı idaresi yeni bir çalışma başlattı ve A. Cevdet Paşa, Fuad Paşa ve Mithad Paşa heyetinden oluşan bir çalışma grubuyla yeni bir taşra idaresi yani vilayet idaresinin statüsünü hazırladılar ve bir nizamnameye dönüştürüldü. Tuna vilayeti nizamnamesi olarak da bilinen bu nizamname Mithad Paşa'nın valiliğindeki Tuna vilayetinde (bugünkü Bulgaristan) uygulanmaya başlandı.

5.1. 1864 Vilayet Nizamnamesinin Getirdiği Bazı Yenilikler

Osmanlı Devlet idaresi Tanzimat'a kadar çeşitli yenilikler yapılmışsa da tam bir başarı sağlanarak bir idari dönüşüm sağlanamamıştır. Tanzimat'la birlikte çeşitli alanlarda bir değişim, dönüşüm ve yenilenmeye hız verilerek devlet idari yapısında bazı değişiklikler yapılmaya başlanmıştır. Tanzimat bir yenilenme süreci olduğundan 1864 yılına kadar ki geçen zaman içerisinde devletin idari yapısında bazı yenilikler olmuşsa da bu tarihe kadar devletin taşra yapısında köklü bir değişime gidilmemiştir. Ta ki 1864 Tuna vilayeti nizamnamesine kadar. Bu nizamnameden önce Osmanlı Devletinin taşra idari yapısı Osmanlı'nı kadim yönetim şekli olan Eyalet yapısıydı. Ülke eyaletlere ki bu eyaletlerde yetkileri bakımından birbirlerinden farklılıklar arz etmekteydi. Eyaletlerde daha alt birimlere ayrılmaktaydı. 1864 yılında çıkarılan vilayet nizamnamesiyle taşra yönetiminde köklü bir idari düzenleme yapılmıştır. Yani Osmanlı Devletinin kadim idari yapısı olan eyalet sisteminden vilayet sistemine geçiş başlamıştır.

8 Ekim 1864'te ilan edilen Tuna Vilayeti Nizamnamesi taşra idaresi hakkında kanunlaştırmaların ilk önemli adımı olmuştur. Bu düzenleme öncelikle pilot bölge olarak seçilen Niş, Silistre ve Vidin'den oluşan ve Mithad Paşa idaresinde bulunan Tuna vilayetinde uygulanmaya konulmuştur. "Vilayet " terimi resmi idare lüğatinde

⁴ Roderic H. Davison, Çev. Osman Akınhay, *Osmanlı İmparatorluğunda Reform, 1856-1876*, Angora Kitaplığı, İstanbul, 2005, s.244.

“Eyalet” teriminin yerini nihai olarak bu tarihte almıştır.⁵ 1864 vilayet nizamnamesinin girişinde “Memleketin kıt’aât-ı müteaddiesi Livaların münasebetine göre devair-i müteaddideye taksim ile her daire vilayet yâd olunacağı” yazılmıştır. Bu giriş cümlesi göstermektedir ki 1864 Vilayet Nizamnamesi Niş, Silistre ve Vidin’den oluşan Tuna vilayetinde uygulanmakla kalmayacak ileriki bölümde bahsedeceğimiz 1871 Vilayet Nizamnamesiyle tüm Osmanlı mülküne teşmil edilecektir. Aslında 1864 Vilayet Nizamnamesiyle Osmanlı idaresi kendi taşra idari sistemini yeni baştan ele alarak düzenlemek isterken, bu Nizamnameyi Tuna Vilayetini bir pilot bölge seçerek oradaki uygulamaların başarılarını veya eksik yönlerini görerek bu idari yapıyı daha sonralarda tüm Osmanlı topraklarında uygulamak istemiştir.

5.2. 1864 Vilayet Nizamnamesinin Tuna Vilayeti’ndeki Uygulamaları

1864 Vilayet Nizamnamesi en başta eyalet sisteminden vilayet sistemine geçerek ülkenin taşra idari yapılanmasını ona göre düzenliyordu. Bu Nizamnameye göre Osmanlı Devleti’nde taşra idaresi yeniden ele alınarak mülki taksimatlara ayrılıyor, bu mülki sınırlar artık Osmanlı yönetiminin geçmişten bu güne kadar uyguladığı sistemi yani eyalet sistemini baştan aşağıya kadar değiştirerek yeni taksimatlara ayırmakta buna göre vilayet sistemi oluşturulmaktaydı. Vilayet sistemi eyalet sisteminde uygulanan toprakların alansal olarak değişiminden yani eyaletlerin vilayetlere bölünmesinden değil farklı bir idari mekanizmaya kavuşturulmasından ibaretti. Şöyleki veyalet sisteminden vilayet sistemine geçişte pilot uygulama olarak kurulan ve vali olarak yönetimine atanan Mithad Paşa yönetimindeki Tuna Vilayeti Eyaletin bölünerek vilayete dönüştürülmesiyle değil Balkanlar da bulunan üç eyaletin birleştirilmesiyle oluşturularak bir vilayet yapılmış ve Osmanlı taşra idaresindeki temel dönüşüm bu vilayette uygulamaya konularak başarılı olması durumunda ülkenin geneline teşmil edilmek istenmiştir. Daha sonraki bölümlerde ele alacağımız üzere Tuna Vilayetindeki başarılı uygulamalar Tuna Vilayeti Nizamnamesini genel Nizamnameye dönüştürülmesine ve bazı istisnai bölgeler hariç tüm Osmanlı yurdunda uygulamaya konulmuştur. Bu Nizamname aşağıdaki gibi

⁵ Kırmızı, s. 26.

bölmelere ayrılarak Osmanlı taşra yönetimini tam anlamıyla yeniden dizayn etmekteydi.

1864 Tuna Vilayeti Nizamnamesi aşağıdaki bölümlerden oluşmaktadır.

BAB I İDARE-İ UMUMİYYE-İ MERKEZİYYE

Fasıl 1 İdare-i Mülkiyye

Fasıl 2 Umûr-ı Hukukiyye, Meclis-i Temyiz-i Hukuk,
Meclis-i Cinayet, Meclis-i Ticaret

Fasıl 3 Vilayetin Umûr-ı Hususiyyesi

BAB II İDARE-İ UMÛR-I LİVAİYYE

Fasıl 1 Umûr-ı Mülkiyye

Fasıl 2 İdare-i Livanın Umûr-ı Hukukiyyesi

BAB III İDARE-İ UMÛR-I KAZA

Fasıl 1 Umûr-ı Mülkiyye

Fasıl 2 Kazanın Umûr-ı Hukukiyyesi

BAB IV İDARE-İ UMÛR-I KAZA

BAB V

Fasıl 1 Kurada Ceereyan Eden Usul-i İntihabiyye

Fasıl 2 Kazada Olan Usul-i İntihabiyye

Fasıl 3 Livada Olan Usul-i İntihabiyye

Fasıl 4 merkez-i Vilayet İçin Olan Usul-i İntihabiyye

Yukarıdaki listede de görüleceği üzere Tuna Vilayet Nizamnamesinin bölümleri Osmanlı taşra idaresinin yeniden dizaynı ve silsile yöntemiyle vilayetten başlayarak aşağıya doğru bölümler halinde düzenlenmiştir. Tuna Vilayeti Nizamnamesiyle vilayetler livalara, livalar kazalara, kazalar karyelere (köylere) ayrılmıştır ve vilayeti vali, livayı kaymakam, kazayı kaza müdürü, köylere ise muhtar yönetecekti.

Valiye yardım etmek üzere tayin edilen memurlar hiyerarşisi ve vilayet idare meclisi nizamnamede tanımlanmıştır. İdare meclisleri sadece vilayetlerde değil diğer alt birimlerde de vardır. Ayrıca her sancaktan gönderilecek ikisi Müslüman ikisi Gayri Müslim olmak üzere dört temsilcinin yılda bir kere Vali'nin riyaseti altında en fazla kırık günlüğüne toplanması, vilayet işlerinin istişareyle müzakeresi için katılımcı bir ortam sağlanmıştır. Karmaşık bir seçim usulünün kabulüyle de mütegalibenin meclislere hâkim olmasının önu nispeten kesilmeye çalışılmıştır. Mesela dolaylı seçimlerden sonra meclis üyelerinin nihai intihabı, bir üst idare biriminin mülki amirine bırakılmıştı. Vali ile meclis arasında ihtilafa sebebiyet vermemek için sorumluluk anları dikkatlice tanımlanmıştır. İlâveten idare meclislerinin her yıl toplanan genel vilayet meclislerince denetlenmesi öngörülmüştür.⁶

⁶ Kırmızı, s. 27.

6. 1871 VİLAYET NİZMAMESİYLE OSMANLI TAŞRA İDARESİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Osmanlı kuruluşundan itibaren gerek merkezi idaresinde gerekse taşra idaresinde zaman içerisinde bazı değişim ve dönüşümler yapılmıştır. Ancak Osmanlı Devleti kuruluşundan 1800'lü yılların başına kadar birazda dış ülkeler karşısında özellikle batılı devletler karşısında güçlü olmasında ve bu devletlerle giriştiği mücadelelerin birçoğundan galip bir şekilde çıkmasından kaynaklı olarak fazla köklü bir değişim içerisine girmediği görülmektedir. 1800'lü yıllara gelindiğinde Osmanlı Devleti batılı devletler karşısında özellikle Rusya karşısında gerileme içerisine düşünce zamanla hem merkezi idaresinde hem de ülkenin taşra yapısında çeşitli değişim ve dönüşüme gitmiştir.

Osmanlı devleti taşra idaresindeki bu değişimleri özellikle de 1839 Tanzimat'ın ilanı ile başlatmış ve çok hızlı bir şekilde reformları uygulamaya koymuştur. Hatta uygulamaya koyarak başarı sağlayamadığı bazı değişimleri birkaç yıl içerisinde tekrar değiştirmiştir. Bu reformların birçoğu köklü değişikliklerden ziyade bir iyileştirme, revize etme (onarım) şeklinde gerçekleşmiştir. Ta ki 1864 yılına gelene kadar. 1864 yılında çıkarmış olduğu Tuna Vilayeti Nizamnamesiyle bir pilot uygulamayla tam anlamıyla batı tarzı taşra idari sistemine geçişe hazırlanmıştır. Vilayet sistemine geçişte pilot bölge olarak seçtiği Tuna Vilayetinde başarılı bir vali olan Midhad Paşa oldukça başarılı örnekler sergilemiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti; 22 Ocak 1871 (29 Şevval 1287) tarihinde İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesini çıkartarak Tuna Vilayetinde Osmanlı taşra idaresinin temelini oluşturan eyalet yönetiminden vilayet yönetimine geçişin ilk örneğini tüm Osmanlı topraklarında uygulamaya koymuştur.

Osmanlı devlet idaresindeki bu değişim o kadar büyük bir dönüşüm getirmekteydi ki bu nizamnameyle getirilen yenilikler sadece eyaletlerden vilayete geçiş sağlamıyordu, 1871 İdare-i Umumiye-i Vilayet nizamnamesine baktığımızda bu idari teşkilatı görev ve sorumlulukları bakımından günümüz vilayet yönetimlerinin temellerinin o günlerde atıldığını görmekteyiz. Şöyle ki günümüzde

uygulanan il idaresi kanununda 1871 İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesinin yansımaları oldukça fazladır.

Osmanlı devletinin taşra idaresi 1871 vilayet nizamnamesiyle 27 vilayet ve 123 sancağa bölünmüştü. Rumeli deki topraklarda 10 vilayet 44 sancak, Anadolu da 16 vilayet 74 sancak, Kuzey Afrikada 1 vilayet 5 sancak bulunuyordu. Bunların yanı sıra evliye-i gayrimülhaka diye adlandırılan bazı livalar idari bakımdan doğrudan merkeze bağlanmış bulunuyordu. Bu nizamnameyle vilayete dönüştürmenin dışında tutulan topraklar da vardı. Bunlardan özel bir statüye daha önceden 1861 Lübnan Nizamnamesiyle kavuşturulmuş Lübnan vardı. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğundan özerk bir yapı elde etmiş olan Mısır, Bosna ve Girit Adası ile uzak ve aşiret yönetim yapısına sahip oldukları için Hicaz ve Yemen bölgeleri ile Başkent İstanbul vardı.¹

1871 Nizamnamesiyle Osmanlı devleti aslında Tanzimat'ın ilanından bu tarafa yapmaya çalıştığı merkezi idareyi taşra idaresi üzerinde güçlü bir hale getirmek ve taşra idaresini daha iyi kontrol edebilmek amacıyla taşra idaresini dizayn etmekteydi. 1871 Vilayet Nizamnamesiyle bu durum büyük ölçüde başarılıdır.

Giriş kısmından sonra 130 maddeden mürekkep yeni kanunda vilayetler yukarıdan aşağı doğru liva, kaza, nahiye ve karye şeklinde organize edilmişti.²

1871 nizamnamesiyle tabloda görüleceği üzere 1864 nizamnamesinde olmayan bazı idari teşkilatlar kurulmuş bulunmaktadır.

1864-1871 Vilayet Nizamnamelerinde getirilen Osmanlı Taşra İdaresinde bazı yeni kurumlar aşağıdaki listede görüldüğü gibidir.

1864 Nizamnamesi	1871 Nizamnamesi
Vilayet / Vali	Vilayet / Vali
Liva / Kaymakam	Liva / Mutasarrıf
Kaza / Müdür	Kaza / kaymakam
.....	Nahiye / Müdür
Karye / Muhtar	Karye / Muhtar

¹ Kadan, s.23.

² Kırmızı, s.31.

1871 Vilayet Nizamnamesiyle Osmanlı taşra idari yapısı tüm idari bölüm ve birimleriyle bu idari bölüm ve birimlerin tüm yönetici, amir ve memurlarıyla bunların görevleri tek tek Nizamnamede sayılarak görev tanımlamaları yapılmıştır.

1864-1871 Nizamnamelerindeki görevlilerin liste halinde gösterilmiş şekli.

1864 Nizamnamesi	1871 Nizamnamesi
.....	Vali Muavini
Vilayet Muhasebecisi	Defterdar
Muhasebe Kalemi
Vilayet Mektubcusu	Mektubcu
Umûr-ı Hariciye Memuru	Umur-ı Ecnebiyye Müdürü
Umûr-ı Nafia Memuru	Tarik Emni
Ziraat ve Ticaret Memuru	Ziraat Ve Ticaret Müdürü
.....	Maarif Müdürü
İdare Meclisi	İdare Meclisi
.....	Defter-i Hakani Müdürü
Alaybeyi	Alayabeyi
Müfettiş-i Hükkâm-ı Şeriyye
.....	Emlak ve Nüfus Memuru
.....	Efkaf Müdürü

1871 Vilayet nizamnamesinde idari birimler ve görevlilerin görevleri ve bir görevlinin hangi alanlarda vazifeli oldukları aşağıdaki şekilde belirtilmektedir.

BAB I VİLAYETLERİN AKSÂM-I İDARESİ

BAB II MERKEZ-İ VİLAYETTE BULUNAN HEYET-İ HÜKUMET-İ

İCRAİYYENİN VAZAİF-İ MEMURESİ

Fasıl 1 Valilerin Vazâifi

Kısım 1 Valilerin Umûr-ı Mülkiyede Olan Vazâifi

Kısım 2 Valilerin Umûr-ı Maliyede Olan Vazâifi

Kısım 3 Valilerin Umûr-ı Maarif ve mevâdd-ı Vazâifi

Kısım 4 Mektubcuların Vazâifi

Kısım 5 Valilerin Umûr-ı Cezaiyye ve Hukukiyye İcraatında Vazâifi

Fasıl 2 Vali Muavinlerinin Vazâifi

Fasıl 3 Defterdarların Vazâifi

Fasıl 4 Mektubcuların Vazâifi

Fasıl 5 Umûr-ı Ecnebiyye Müdürlerinin Vazâifi

Fasıl 6 Ziraat ve Ticaret Müdürlerinin Vazâifi

Fasıl 7 Maarif Müdürünün Vazâifi

Fasıl 8 Tarik Eminlerinin Vazâifi

Fasıl 9 Vilayet Defter-i Hakanî Müdürlerinin Vazâifi

Fasıl 10 Emlak ve Nüfus İdareleri Memurlarının Vazâifi

Fasıl 11 Evkaf Müdürlerinin Vazâifi

Fasıl 12 Alaybeylerinin Vazâifi

BAB III İDARE-İ MÜLHAKAT

Fasıl 1 Liva İdaresi

Fasıl 2 Kaza İdaresi

Fasıl 3 İdare-i Nevâhî

Nevâhî Müdürlerinin Vazâifi

Fasıl 4 İdare-i Karye

Muhtarların Vazâifi

BAB IV MECALİS-İ İDARE

Fasıl 1 Mecâlis-i Umumiyyenin Vazâifi

Fasıl 2 Vilayet İdare meclislerinin Vazâifi

Kısım 1 Umûr-i İdare

Kısım 2 Daâvî İdare

Kısım 3 Ahkâm ve Kavâid-i Umumiyye

Fasıl 3 Liva idare Meclisi

Fasıl 4 Kaza Meclis-i İdaresi

Fasıl 5 Nahiye Meclisi

Fasıl 6 Kura İhtiyar Meclisleri

Fasıl 7 Şehir ve Kasabalar Devâir-i Belediye Mecâlisi

Kısım 1 Meclis-i Beledî Mütferri'âtı

Kısım 2 Meclis-i Beledînin Vazâifi ile Mütferri'âtı

Madde-i Mahsusa

6.1. 1871 Vilayet Nizamnamesindeki Düzenlemeler

6.1.1. Vilayet İdaresi

6.1.1.1. 1871 İdare-İ Umumiyye-İ Vilayet Nizamnamesine Göre Valilerin Görevleri

Valilerin idare-i umumiye-i vilayet nizamnamesine göre görevleri; mülkiye, maliye, eğitim, nafia, zaptiye ile ceza ve hukuk idarelerinden oluşturuldu.

6.1.1.1.1. Mülki Görevleri

- Kanun ve düzeni korumak ve kanun dairesinde nizamı korumak
- Hükümet merkezinden gelen emir ve talimatları uygulamak
- Emrindeki memurların teftişini yapmak
- Nahiye meclislerinin toplantı zamanını belirlemek
- Vali, mülkiye memurlarından seçilip atamaları vilayetlere bırakılan memurları kendilerine mahsus kanunlara göre seçerdi.
- Nahiye meclislerinden çıkan kararlar, Liva mutasarrıfları vasıtasıyla valiye iletilir, vali kendi salahiyetindeki kanunları onaylar yetkisini aşan konuyu Bâb-ı Âliye sevk ederdi.
- Valiler vilayeti teftiş ederlerdi. Bu teftişler 3 ayı geçmemek üzere yılda bir veya iki defa olurdu. Olağan üstü durumlarda bu süre şartı aranmazdı.

6.1.1.1.2. Mali Kanunlardaki Görev Ve Sorumlulukları

Valiler vilayetin tüm gelirlerine, vergilerin toplanmasına, gelirlerin idaresine ve bu gelirlerin toplanmasında ve idaresinde çıkan anlaşmazlıklara bakardı. Vali tahsilât memurlarının hareket ve muamelesine bakardı. Vali gelirlerde bir düşme yaratmamak şartıyla vergilerin düzenlenmesinde bazı kararlar alarak uygulamaktaydı. Bu durumu maliye bakanına bildirmesi zorunluydu. Valinin aldığı kararların uygulanması sonucunda gelirlerde bir değişiklik yapılacaksa mutlaka merkezi hükümetin izni gerekirdi.

Valilerin vilayetin genel ihtiyaçları için ayrılan bütçeden hariç bir harcamaya girişemeyeceği nizamnamede belirtilmişti. İstisnai bir harcamaya ihtiyaç duyulması halinde gerekçesiyle birlikte merkeze bildirmek mecburiyetindeydi. Bu madde ile haltan gereksiz yere vergi toplanması ve keyfi harcamaların önüne geçmek amaçlanmıştır ki, Osmanlı taşra idaresinde bu durum geçmişte oldukça sık rastlanan bir vaka idi.

6.1.1.1.3. Eğitim Ve Bayındırlık Konularındaki Görev ve Sorumlulukları

Valilerin eğitimle ilgili görevleri vilayet nizamnamesinin on birinci maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede valilerin görevleri sayılmıştır. Şöyle ki valiler buldukları vilayetlerde; hastaneler, okullar, limanlar, fabrikalar yaptırmak, şirketler kurmak, yolları yaptırmak gibi birçok görev sayılmıştır. Osmanlı vilayetlerindeki valilerin bazıları bu konuda oldukça başarı sağlamışlardır. Bazıları ise aynı başarıyı gösterememişlerdir. Çünkü bu işlerin yapımı birazda parasal kaynağa bağlıydı.

6.1.1.1.4. Umuru-u Zabıtaadaki Görevleri

Yolların ve köprülerin emniyetinin alınması valilerin görevlerindendi. Eşkiyanın bastırılması ve devlet aleyhine cereyan eden vakaların önlenmesi valilerin vazifesiydi. Valiler büyük çaplı olayları kendi bastırmak üzere harekete geçecekti ancak durumu derhal merkezi hükümete bildirecekti. Valiler en yakın askeri birliklerden de yardım alabilecekti.

6.1.1.1.5. Umur-u Cezaiyye Ve Hukukiye İcraatlarındaki Görevleri

Valiler asayiş bozanlar hakkında mahkemelerin vermiş olduğu kararları uygulardı. Valilerin bu görev ve sorumlulukları aynı şekilde daha alt idari birim yönetimleri olan Liva ve Kaza yöneticileri olan mutasarrıfın ve kaymakamında aynı görev ve sorumluluğu vardı.

1871 idare-i umumiye-i vilayet nizamnamesinin vali, mutasarrıf ve kaymakama verdiği görev ve yetkiler günümüzde benzer bir şekilde il idaresi kanunuyla vali ve kaymakama verilmiştir.

6.1.1.2. Vali Muavinlerinin Görevleri

- Valinin görev ve sorumluluğu altındaki işlerin yürütülmesine yardımcı olmak
- Vilayetteki dairelerden valiye gelecek her türlü yazışmaları inceleyip tetkik etmek
- Valilerin diğer dairelere gönderdiği her türlü yazışmaları takip etmek, sonuçlandırmak ve valiyi konudan bilgilendirmektir.

Vali yardımcılığı kurumu daha önceki düzenlemelerde bulunmamaktaydı ancak 1871 vilayet nizamnamesinin de net ve ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu da göstermektedir ki 1871 nizamnamesiyle il idaresinde biraz daha teknik ve profesyonel yönetime geçilmektedir. Çünkü valilerin görev ve sorumluluklarına baktığımızda bunların tek bir kişi tarafından yapılması zor hatta imkânsız bir durumdur.

6.1.1.3. Defterdarın Görevleri

- Vilayetin maliye işlerini yürütmek
- Vilayeti nizamnamesinin hükümlerini uygulamak
- Memurların hesap ve maliyeyle ilgili iş ve işlemlerini takip etmek
- Muhasebeci ve mal müdürlerinin tayin ve azillerinde valiye görüş bildirmek

Defterdarlık kurumu 1864 vilayet nizamnamesinde vilayet muhasebecisi olarak düzenlenmiş olmasına karşın 1871 nizamnamesinde defterdar olarak düzenlenmiştir. Bu yeni isim defterdarın görevini daha iyi yansıtmaktadır.

6.1.1.4. Mektupçuların Görevleri

- Vilayetin yazışmalarını yapmak
- Vilayet kayıtlarının tutulmasını sağlamak
- Vilayetin matbaasını idare etmek
- Vilayet gazetesini çıkarmak
- Mektub-i vilayet kaleminden gelen tüm yazışmaları mektub-i yardımcısı imzasıyla kabul etmek
- Gelen müsvetteleri incelemek, tahsis etmek, düzenlemek.

6.1.1.5. Ecnebiyye Müdürlerinin Görevleri

- Vilayetin dış işlerinden dolayı valinin emrindeki konsoloslarla haberleşmek
- Dış antlaşmalarla ilgili valiye düşüncelerini bildirmek

1864 nizamnamesinde Umûr-ı Hariciye Memuru olarak düzenlenen bu kurum 1871 vilayet nizamnamesiyle Umûr-ı Ecnebiyye Müdürü olarak düzenlenmiştir.

6.1.1.6. Ziraat Ve Ticaret Müdürlerinin Görevleri

- Vilayetin ticaretinin gelişmesi için yapılacakları valiye bildirmek
- İthalat, ihracat ve ziraat'la ilgili bilgileri toplamak
- Ticaret ve ziraatın gelişmesi için çaba harcamak

6.1.1.7. Maarif Müdürlerinin Görevleri

- Vilayetin eğitim işlerini yürütmek
- Vilayet eğitim meclisine başkanlık etmek
- Eğitimle ilgili alınan yenilikleri uygulamak
- Eğitim kanunlarında bulunan ve maarif bakanlığından gelen talimatları uygulamak
- Vilayette bulunan okul ve kütüphaneleri teftiş etmek
- Eğitim ödeneğini kullanmak.

6.1.1.8. Tarik Eminleri'nin Görevleri

- Yol için yapılacak masrafların hesap ve kayıtlarını tutmak
- Mühendislere gereken malzemeyi hazırlamak
- Yapılan işlerden valiyi yazılı olarak bilgilendirmek, yapılan harcamaların kayıtlarını valiye sunmak.

6.1.1.9. Vilayet Defter-i Hakani Müdürlerinin Görevleri

- Emlak ve arazi idareleri emlak ve araziyle alakalı kanun talimat ve düzenleme hükümleri doğrultusunda teftiş yapmak
- Liva ve kazalarda bulunan memurların işlerini teftiş ve düzeltmelerini yapmak

- Şubelerdeki idari memurların seçilmesi ve azledilmesi hususunda valiye yazılı olarak görüş bildirmek.

6.1.1.10. Emlak Ve Nüfus İdareleri Memurlarının Görevleri

- Özel düzenlemeler gereği vilayette bulunan tüm emlak arazisinin cins ve sayısını belirten kayıtları ve yıllık vergi gelirlerini içeren mahalli kayıtları idare etmek

- Emlak vergilerinin zamanında ve usulüne ve nizamnamelere uygun bir şekilde toplanmasını sağlamak

- Tüm nüfus kayıtlarını tutmak
- Nüfusta meydana gelen doğum, ölüm, göç gibi değişimleri kaydetmek
- Tezkere ve pasaportlarla ilgili işlere nezaret etmek

6.1.1.11. Evkaf Müdürlerinin Görevleri

- Vakıf mallarının gelirlerinin tahsilâtını yapıp vakıf hazinesine göndermek
- Vakıf mütevellî heyetlerinin hesaplarını incelemek ve gerekli işlemleri yapmak

- Vakıfların sandık idaresine verilmesine, boşaltılmasına, nakledilmesine nezaret etmek

- Vakıf nizamnamelerine göre hareket etmek

6.1.1.12. Alay Beylerinin Görevleri

- Zaptiye nizamnamesinde belirtilen görev tanımını içinde vilayetin zaptiye işlerini yürütmek, Vilayetin genel asayişini sağlamak, suç işlenmesini önlemek için gerekli önlemleri almak ve emrindeki güvenlik birimleriyle suç işlendikten sonraki aşamada suçluları yakalamak.

6.1.2. Livaların İdaresi

Livalar mutasarrıf tarafından yönetilirdi. Mutasarrıfın yanında maarif, nafia, tahrirat ve mali işlerle görevli memurlar ve vilayet meclislerine benzer meclisler bulunurdu.³

6.1.2.1. Mutasarrıfların Görevleri

Mutasarrıfların görevlerinde 1871 vilayet nizamnamesinde valinin görevlerine paralel olarak düzenlenmiştir.

- Mutasarrıfların; mülkiye, maliye, zaptiye, hukuk ve ceza ile ilgili işleri yapmak
- Nahiye meclislerinin toplanma zamanlarını valinin izniyle belirlemek
- Nahiye meclislerinde alınan kararlardan kaymakamlar vasıtasıyla haberdar olup alınan kararların uygulanması için izin vermek, kendisini aşan konularda vilayetten izin almak
- Valinin vereceği emir ve talimatları yerine getirmek
- Kanunların ve diğer tüm merkezi hükümet kararlarının uygulanmasını sağlamak
- Valinin vereceği emirleri uygulamak
- Liva memurlarının iş ve işlemlerini teftiş etmek

Livalarda mutasarrıfın yanında bulunan memurların görevleri ve yapacağı iş ve işlemler ile sorumluluk alanları vilayet idaresinde bulunan müdür ve memurların görevlerine paralel bir düzenleme yapılmıştır.

6.1.3. Kazaların İdaresi

1842 yılında oluşturulan kaza idare birimleri zaman içerisinde çeşitli değişimlere ve düzenlemelere tâbi kılınmıştır ancak 1871 yılına gelene kadar kazalar hep seçilmiş müdürlerle idare edilmiştir. 1871 vilayet nizamnamesiyle kazaların

³ Ortaylı, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, s. 432.

yönetimi kaza müdürünün yerine bu görevi hükümetçe atanan görevli olan kaymakama verilmiştir.⁴

6.1.3.1. Kaymakamların Görevleri

- Kaymakam kazalarda görevli olduğu mülkiye, maliye ve zaptiye işlerinin yürütülmesinden sorumlu ve görevlidir
- Nahiye müdürlerinin seçilmesi ve nahiye meclislerinin toplanma vakitlerini mutasarrıflardan izin alarak belirlemek
- Nahiye meclisi kararlarını kaza idaresinde görüşüldükten sonra livadan izin alarak uygulamak
- Nahiyelerin idari teftişini yapmak

Kazalarda kaymakama yardımcı olmak için vilayet ve liva yönetimine paralel olarak düzenlenen memurluklar bulunurdu. Kazalarda kaza idare meclisleri bulunurdu.⁵

6.1.4. Nahiye İdaresi

Osmanlı devletinin taşra idari yapısında köklü bir değişim getiren 1871 İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi Osmanlı Devletinin taşra yönetim şeklini baştan aşağı bir değişime tâbi tutmuştur. Taşra idaresinde eyalet sisteminden vazgeçerek vilayet sistemine yani bugünkü anlamda il idaresi sistemine geçmiştir. Bu nizamnameyle ülke vilayetlere, vilayetler livalardan, livalar kazalardan, kazalar nahiyelerden, nahiyeler köylerden oluşmaktaydı. Vilayet nizamnamesiyle Osmanlı Devlet sisteminden daha önce hiç var olmayan bir idari birim yani nahiye teşkilatı kurulmuştur.

1871 Nizamnamesi nahiyede tamamen mahalli bir yönetimi öngörür. Nahiye müdürü mahalli ahalisinden olup, 25 yaşını geçmiş okuryazar ve Osmanlı

⁴ Çadırcı, s. 252.

⁵ Ortaylı, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, s. 432.

tebaasından biri olacaktı. Bu memurun vali tarafından önerilmesi, içişleri bakanı tarafından onaylanması sonucunda nahiye müdürü olurdu.⁶

Nahiye teşkilatları yerel bir idareci tarafından yönetiliyor olmasıyla bir bakıma daha bir yerinden yönetim gibi görünse de aslında hiç de öyle değildi. 1864 nizamnamesiyle kazaların müdürlerce hem de yerel seçimle iş başına gelen müdürce yönetildiği, 1871 nizamnamesindeyse buralara merkezin memuru olan kaymakamların atandığı ve yine 1871 nizamnamesinden önce karyelerin yerel seçimle gelen muhtarlarca yönetildiğini düşündüğümüzde 1871 nizamnamesinde yerelden yönetilen bazı köy konumundaki yerlerin nahiye yapılarak buralara seçimle değil, yerelden de olsa atamayla gelen memurlarca (nahiye müdürü) yönetilmesi bize Osmanlı Devletinin gittikçe merkezileştiği ve dolayısıyla merkezi idarenin uzantısını taşradaki en küçük birime kadar yayma çabasını göstermektedir.

Nahiyelerin köyler üzerinde hiçbir denetim ve müdahale yetkileri bulunmamaktaydı. Bir yerin nahiye olabilmesi için en az 500 erkek bulunmalı ve köylere en yakın merkezler nahiye merkezi olmalıdır.

Nahiye merkezlerinin sınırları kaza idare meclisince belirlenir ve liva idare meclisince onaylanırdı. Sonra bu karar vilayet idare meclisince görüşülerek son karara bağlanırdı.

Nahiyelerde burayı yönetecek bir nahiye müdürü ve onun konuları istişare edeceği bir nahiye meclisleri bulunurdu.

6.1.4.1. Nahiye Müdürlerinin Görevleri

Nahiye müdürlerinin mülki, zabita ve mali görevleri bulunmaktaydı.

- Kanun, nizam ve emirleri halka duyurmak, bu emir ve nizamların uygulanmasını gözetmek ve uygulanmasını sağlamak

- Doğum, ölüm ve reşit olmayan mirasçılar hakkında muhtarların yaptıklarını gözetlemek

- Nahiye meclisine başkanlık etmek ve alınan kararları kaymakama bildirmek

⁶ Ortaylı, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, s. 432.

- Kaymakam tarafından emniyetle ilgili verilen emirleri yerine getirmek
- Tahsildar ve mültezimlerin kontrolünü sağlamak, toplanacak vergilerin miktarını muhtara bildirmek ve toplatılan vergilere nezaret etmek

Nahiye müdürleri karyelerde alınan ihtiyar heyeti kararlarına karışamazlar.

6.1.5. Köy Yönetimi

Osmanlı Devletinde ilk dönemlerden bu tarafa köyler devletin taşra idaresindeki en alt ve en küçük birimi olarak hep varlığını sürdürmüştür. Osmanlı klasik döneminde köyler; ayanlar, imanlar gibi toplumun önde gelenlerince yönetilmiştir. Osmanlı Devlet idaresinde köylerin muhtarlar tarafından yönetilmeye başlanmasını Musa Çadırcı, Tanzimat süresince Türkiye Ülke Yönetimi kitabında şöyle vermektedir. “Takvim-i Vekayi’nin 1833 tarihli ve 73. sayısında, İstanbul dışında Kastamonu mahallelerinde ve Kastamonu sancağına bağlı Taşköprü Ayanı Hacı Ömer kaza halkına zulmetmekte, çeşitli adlarla halktan fazla vergi toplamaktadır. Âyan dan memnun olmayan Taşköprü halkı ileri gelenleri vasıtasıyla Kastamonu mütesellimi Dergâh-ı Ali Kapucubaşlarından Dede Mustafa ağaya şikâyetle bulunmuş, muhasebesinin görülmesini ve yerine yeni bir Ayan’ın seçilmesini istemişlerdir.” Bu şikâyet üzerine mütesellim, Âyan’ı “Huzur-i Ser-i Serif’e” davet etmiş ise de Âyan davete uymadığı gibi etrafına topladığı kimselerle isyan etmiştir. Bunun üzerine mütesellim de kuvvete başvurmuş, üzerlerine asker göndermiş. Âyan ve adamlarından bazıları öldürülmüştür. Böylece halk Âyan’ın zulmünden kurtulmuştur. Mütesellim bu olaydan sonra bir Âyan seçme yoluna gitmemiş bunun yerine İstanbul da uygulanan muhtarlık sistemini Kastamonu’da da tatbik etmiştir. Her mahallede halkın takdirini kazanmış, iş beceren ve söz söyleyebilen kimselerden seçim yolu ile Muhtar-ı evvel ve Muhtar-ı sani adı ile iki muhtar seçmiştir.⁷

1871 Vilayet Nizamnamesine göre köyler merkeziyetçi bir mantık yapısıyla yeniden ele alınmışlardır. Vilayet nizamnamesine göre köyler 20 haneden büyükse

⁷ Çadırcı, s. 15.

bu köyde ikinci muhtar seçilirdi.⁸ Seçilen muhtarların memuriyetleri kaza kaymakamınca tasdik edilirdi.

Vilayet Nizamnamesine göre her köyde nüfus yapısına göre 3 ila 12 arasında değişen ve seçimle gelen ihtiyar heyetleri bulunurdu. Bu ihtiyar heyetleri köye bekçi seçerlerdi, köyde toplanan vergilerin toplanmasını gözetir hatta bazen köy halkının arasında bulunan bazı davaları sulhen çözerlerdi.

Osmanlı yönetimi; iki etnik grup bir arada yaşasa da her ikisine de ayrı köy statüsü tanımıştır. Ancak bu köylerde seçilen muhtar ve ihtiyar heyetleri birlikte toplanabilirlerdi. İki ayrı muhtar ve ihtiyar heyeti olmasına rağmen, bunun gibi olmayan, yani tek cemaatli köylerde ise bir köy ihtiyar heyetinin başka bir köy ihtiyar heyetiyle toplanması kaymakamın iznine bağlıydı.

6.1.6. Osmanlı Devletinde Yerel Meclisler

Osmanlı Devletinde Tanzimat'tan sonra yapılan düzenlemeyle itizamın kaldırılmasından sonra vergilerin toplanması amacıyla kurulan muhassılların başkanlık etkileri ve vergi tespiti ile diğer işlerin görüşülmesi amacıyla muhassıllık meclisleri kurulmuştur. Bu meclislerde muhassıl ve kâtiplerden başka, bölgenin hâkimi, müftü, asker zabiti ile bölge ileri gelenlerinden dört kişi bulunacaktı. Ayrıca gayri Müslim bulunan bölgelerde bu meclise metropolit ve hahambaşı gibi ruhani liderler de katılacaktı. Bu meclis haftada iki üç gün toplanarak vergi yazımı ve diğer işleri görüşüp karara bağlayacaktı.⁹

Muhassıllık sistemi başarılı olamadı ve 1842 yılının mart ayında yeni bir düzenleme yapılarak birkaç köyün birleşiminden oluşan köyle sancak arasında kaza adıyla yeni bir idari birim kuruldu. Muhassıllık meclislerinin adları” Memleket Meclisleri” ne dönüştürüldü. Yapısında ve işleyişinde önemli bir değişiklik olmamakla birlikte sancak merkezlerinde kaymakamlar, eyaletlerde ise valiler meclislerin doğal başkanları oldular.¹⁰ Padişah Abdülmecit'in onayı ile 1 Ocak 1849'da yürürlüğe konulan ve “bu defa Saye-i Şevket- Vaye-i Cenab-ı Mülk-dari'den tertip ve teşkil olunmuş olan eyalet meclislerine verilecek talimat-ı

⁸ Ortaylı, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, s. 433.

⁹ Fatih Sadık Torun, s. 86.

¹⁰ Çadırcı, s. 288.

seniyyedir” başlığı altında yayınlanan düzenleme ile eyalet meclislerindeki meclisin adı eyalet meclisi oldu.¹¹ Bu meclisler 1864 yılında çıkarılan Tuna Vilayet Nizamnamesine ve daha sonra da meclisleri ayrıntılı olarak düzenleyen 1871 Umumiyye-i Vilayet Nizamnamesine kadar bu eyalet meclislerini hükümlerini sürdürmüşlerdir.

6.1.6.1. 1864 Ve 1871 Nizamnameleriyle Oluşturulan Yeni Bazı Meclisler

6.1.6.1.1. Vilayet İdare Meclisleri

Vilayet İdare Meclisleri 1864 yılında çıkarılan Tuna Vilayet Nizamnamesiyle kurularak Tuna vilayetinde uygulamaya konulmuştur. Daha sonra 1871 yılında çıkarılan Umumi Vilayet Nizamnamesiyle tüm Osmanlı vilayetlerinde uygulamaya konmuştur. 1864 ve 1871 nizamnameleri arasında bazı değişiklikler yapılmıştır.

Valinin yanında Maarif Müdürü, Nafiye Müdürü, Umûr-ı Hariciye Müdürü, Zaptiye Kumandanı, Baytar, Sertabip Defterdar gibi memurlar bulunmaktaydı. Ayrıca ahaliden Müslüman ve Gayri Müslim ikişer kişi seçilerek yukarıdaki memurlarla birlikte Vilayet İdari meclislerini meydana getirmişlerdir.¹² Her vilayet, sancak ve kazanın mülki idare amirine bağlı bir idare meclisi (meclis-i idare) vardı. Meclislerin yetkileri ayrıntılı biçimde açıklamıyordu ama düşünülen şey açıkça siyasal, mali ve ekonomik konularla ilgilenen, tartışmaya ve danışmaya dayalı bir organdı. Her meclisin içinde mevkileri gereği yer alan yerel memurlar vardı. Bu durum Müslümanların çoğunlukta kalmalarını sağlayan bir olguydu. Ancak temsil ilkesi özgül bir tarzda olmakla birlikte, üç kademede meclisin üçüne de genişletilmişti. Sancak ve kaza meclislerinde Gayri Müslim milletlerin yerel ruhani başkanları bu meclislerin doğal üyeleri idi.¹³ Osmanlı taşra idaresinde vilayet, liva ve idare meclislerini bir çeşit yerel yönetim kurumu saymak mümkündür. Bununla beraber merkezi hükümetin bu organlarda ağırlık sahibi olduğunu, yerel temsilcilerin ise danışma işlevinin bulunduğunu belirtmek gerekir.¹⁴ Vilayet idare meclislerinin görevleri İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesinin 4. Bölümünde Mecalis-i İdare

¹¹ Çadırcı, s. 290.

¹² Ortaylı, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, s. 431.

¹³ Davison, s.154.

¹⁴ İlber Ortaylı, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yayın, İstanbul, s. 67.

başlığı altında ikinci fasılda iki ayrı başlık olarak düzenlenmiştir. Buna göre Bu idare meclisin görevlerinden birincisi yönetime ilişkin görevleriydi. İkincisi ise yargısal nitelikteki görevlerdi. Bu görevler vilayet nizamnamesinin 76-89. maddelerinde düzenlenmiştir.

6.1.6.1.1.1. Yönetimle İlgili Görevleri

Hükümetin gerek gördüğü her türlü satın almalar, mukavelelerin yapılması, öşür ve diğer vergilerin kurallarına uygun olarak iltizama verilmesi, devlet organlarının müzayedesini, orman ve maden işleriyle kamuya ait binaların korunması, bakımı, güvenliğinin sağlanması, vilayet merkezindeki güvenlik güçlerinin yönetimi, olağanüstü durumlarda istenecek askerin ihtiyaçlarının karşılanması, gelir kaynaklarının idare edilmesi, Belediye Meclislerinin aldıkları kararların incelenmesi, sancaklar arasındaki yolların yapım ve onarımı, vilayet sınırları içerisinde ziraat ve ticaretin geliştirilmesi, yeni kaza ve köy kurulmasına karar verilmesi, kurulu olanların birleştirilmesi, bağlantılarının düzenlenmesi gibi konular vilayet idare meclislerinin görev alanındaydı. Genel sağlığın korunması, hastane testisi, panayır ve pazar yerlerinin belirlenmesi, birine ait olmayan yerlerin kamu yararına değerlendirilmesi işleri ile valinin meclise havale ettiği tüm işlerin incelenmesi, müzakere edilmesi ve tutanakların düzenlenmesi vilayet idare meclislerinin yönetimle ilgili görevleriydi. (madde 77)¹⁵

6.1.6.1.1.2. Yargısal Nitelikteki Görevleri

Vilayet idare meclislerinin ikinci görevi yargısal nitelikte hukuksal bir görevdir. Bunlar:

- Devlet memurlarının işlediği zimmet, rüşvet gibi suçlardan dolayı yargılanması
- Memurlar arasındaki anlaşmazlıkların çözümü
- Yöneticilerle ilgili şikâyetlerin çözümü
- Vergiyle ilgili şikâyetlerin çözümü

¹⁵ Çadircı, s. 295.

Meclisin toplanması, meclis üye tam sayısının salt çoğunluğuyla olurdu. Ancak cezayı gerektiren durumlarda toplanma yeter sayısı en az 5 (beş) olmalıydı. Meclisin karar yeter sayısı toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla olurdu. Oyların eşit olması durumunda başkanın (Valinin) tarafının dediği karar halini alırdı.

Günümüzde İl İdare Kurulları Yukarıda düzenlediğimiz vilayet idare meclislerinin görevlerine benzer görevler icra etmekle birlikte bu görevlerin ve yetkilerin çoğu azalmıştır.

6.1.6.2. Liva Ve Kaza İdare Meclisleri

Liva Ve Kaza İdare Meclisleri Vilayet İdare meclislerinin adeta birer küçültülmüş vaziyetteki organlardı. Üyeleri bakımından vilayette bulunan üyelerin liva ve kazada bulunan temsilcileri veya uzantıları konumundaki kişilerdi. Liva ve kaza idare meclislerinin yetki ve sorumlulukları da vilayet idare meclislerine paralel olarak düzenlenmişti.

Liva idare meclisinin başkanı liva yöneticisi olan mutasarrıftı. Liva meclisleri mutasarrıfın başkanlığında liva merkez hâkimi, muhasebe müdürü, tahrirat müdürü, müftü, gayri müslim cemaatin ruhani lideri ve gayri müslim halktan iki, Müslüman halktan iki seçilmiş üyenin katılımıyla oluşmaktaydı. Bazı livalarda gayri Müslim halkın az olması sebebiyle seçilmiş üyelerin sayıları değişmekteydi. Şöyle ki: bazı livalarda bir gayri Müslim seçilmiş üye varken, bazı livalarda hiç gayri Müslim ahali olmadığından üye de bulunmamaktaydı.

Vilayet idare meclisi liva idare meclisinin, liva idare meclisi kaza idare meclisinin bir üst organlarıydı. Ancak nahiye meclislerinin doğrudan üst organı liva idari meclisleriydi.

Kaza idari meclisleri kazanın en üst yöneticisi olan kaymakamın başkanlığında kazada kurulu meclislerdi. Kaza idari meclisleri Mal Müdürü, Tahrirat Kâtibi, Müftü, Naib Hâkim, Gayri Müslim cemaatin ruhani reisleri ve halk tarafından seçilen iki Gayri Müslim iki de Müslüman üye den oluşmaktaydı.

Vilayet, liva ve kaza meclislerine seçilecek olanlarda bazı şartlar aranmaktaydı. Vilayet meclislerine seçilebilmek için senede en az 500 kuruş vergi

vermek, okuma yazma bilmek, Osmanlı Tebaasından olmak, yaşadığı vilayetin muteberleri arasında bulunmak ve 30 yaşını geçmiş olmak gerekiyordu. Liva ve kaza meclislerinin üyelikleri için aranan vergi miktarı daha düşüktü. Liva meclisi üyeliği için 150 kuruş, kaza idare meclisi üyeliği için 100 kuruştur.¹⁶

6.1.6.3. Vilayet Umumi Meclisleri

Her vilayette kurulmuş olan meclis (Meclis-i Umumi) vardı. Genel meclis her sancaktan seçilmiş dört temsilci ile her sancaktaki kazaların seçimle gelmiş meclis üyelerinin seçtikleri iki Müslüman ve iki Gayri Müslim den oluşmaktaydı.¹⁷ Bu meclis yılda bir kere livalardan gelen üyelerle birlikte toplanırdı.¹⁸ Vilayet umumi meclisleri hem 1864 Tuna vilayeti nizamnamesinde hem de 1871 vilayet genel nizamnamesinde düzenlenmiştir. Tuna nizamnamesinin 25-28. maddelerinde düzenlenen vilayet umum meclisleri vilayet umum nizamnamesinin 65-75. maddelerinde bazı değişiklikler yapılarak yeniden düzenlenmiştir.

Valiler, meclisin toplanacağı tarihin bir ay öncesinden sancak (liva) yöneticilerine bildiriyor, meclise katılacakların belirlenmesini istiyorlardı. Bunun üzerine sancaklarda murahhas üyeler seçiliyordu. Her kazanın ikisi Müslüman ikisi Müslüman olmayan temsilcileri sancak merkezinde bir araya gelerek, aralarından üç kişiyi vilayete bildiriyordu. Tüm sancaklardan gelen üyeler vilayet umumi meclisini oluşturuyordu. Bu meclis yılda bir defa uygun mevsimde valinin başkanlığında en çok 40 (kırk) gün süreyle toplanır, gündemdeki konuları görüşüp, önerilerini hazırlayarak hükümete sunardı.¹⁹ Vilayet umumi meclisi, yolların bakım ve onarımını kamu binalarının bakım ve onarımı ile bu binalardan yeni yapılması gerekenlerin yapımını görüşürdü. Tarım ve ticaretin gelişmesi için öneriler getirirdi. Liva, kaza ve köylerde toplanan vergilerin yüksek bulunması durumunda bunların değiştirilmesi için hükümete öneride bulunmak amaçlı kararlar alırlardı. Eğitimle ilgili önerilerde bulunurlardı. Umumi meclisler bağlayıcı kararlar alamazlardı. Umumi meclislerin toplantıları gizliydi. Vilayet umumi meclislerin görüşmeleri kendi bölgelerinde var olan eksikliklerin tespiti, bunların merkezi hükümete

¹⁶ Mustafa Gençoğlu, s.42.

¹⁷ Davison s.156.

¹⁸ Ortaylı, Türkiye Teşkilat Ve İdare Tarihi, s. 431.

¹⁹ Çadircı, s. 298.

iletilmesi için toplantı sonucunda tutulan tutanaklara geçirilmesi ve istişari niyet ile temennilerden ibaretti. Çünkü vilayet umumi meclislerinin karar almaya yetkileri olmadığı gibi bu kararları alsalar dahi bunları gerçekleştirmek için bağımsız bir bütçesi de yoktu. Vilayet umum meclislerinin isteklerinin yerine getirilmesi için merkezi hükümetten sadrazamın, bazı kararlara ise padişahın onayı gerekirdi. Bütün bunlar göstermektedir ki vilayet umum meclisleri aslında bu meclisin üyeleri aracılığıyla merkezi hükümetin livaların sorunlarını öğrenmesinden öteye gitmemektedir.

Vilayet umumi meclisleri 1864 Tuna vilayet nizamnamesi ile kurulup 1871 vilayet umumi nizamnamesi ile tüm Osmanlı vilayetlerine uygulanması sonucunda, ilk zamanlarda bir karar alma yetkinliğinin ve bir bağımsız bütçesinin olmamasına rağmen bu kurum günümüzde ülke genelinde hizmet vermiş ve vermekte olan İl Özel İdarelerinin temelini oluşturma bakımından önem arz etmektedir.

7. OSMANLI DEVLETİNDE BELEDİYE İDARESİ (TEŞKİLATI)

7.1. Geleneksel Dönemde Belediyecilik Hizmetleri

Osmanlı Devletinde Belediyecilik hizmetleri Tanzimat'tan önce merkezi hükümetten atanan görevlilerce yerine getirilmekteydi. Bu görevlilerin aslında asli görevleri bugünkü manada yerel bir idare olan Belediyelerin görevleri değil, her birinin tanımlanmış başka başka yönetsel ve hukuksal görevleri mevcuttu. Ancak bu görevlilerden özellikle Sancakbeyi ve Kadılar Osmanlı'nın klasik döneminde belediyecilik hizmetleri de vermekteydi. Yerel yönetimlerde dikkat çeken bir hususta, hizmetlerin yürütülmesinde Osmanlı taşra örgütlenmelerinden olan vakıfların, locaların ve mahallelerin etkin olarak görev üstlenmesidir.¹

Osmanlı devletinin geleneksel döneminde belediyecilik hizmetleri yerel bir anlayış içinde hizmet vermekten çok uzaktı. Yerleşim yerlerinin, özellikle de başkent İstanbul'un dışında kalan taşra yerleşkelerinin altyapı hizmetleri özellikle yol, su, köprü gibi hizmetler ya merkezi idarece atanan yöneticilerin çabalarıyla ve onların yerel halkı örgütlemesiyle veya yerelde kurulan vakıflar, localar gibi teşkilatlar aracılığıyla yada üst düzey yöneticilerin hayır işleri şeklinde yaptırdığı imaretler olarak görülmektedir.

7.1.1. Kadılık Müessesesi

İslam medeniyetinde kadı, en genel anlamıyla, insanlar arasında meydana gelen hukuki uyuşmazlıkların çözüm yeri, kural ve kanunları uygulamakla yükümlü olan yargı merciidir. Osmanlı devletinde ise kuruluş yıllarında toprak kazanımları hızlı bir gelişme göstermiş ve bu süreç, ilk yıllarda fethedilen şehirlerde bir takım hizmetleri yürütecek ve bu yerlerde merkezin temsilcisi konumunda bulunabilecek kadılık müessesesi oluşturulmuştur. Osman Gazi Selçuklu yönetimine karşı bağımsızlığını ilan ettiğinde ilk tayin ettiği memur kadı ile subaşı, il koyduğu vergi de belediye ile ilgili Pazar resmi olan "Bac" dır.²

¹ Ahmet Ulusoy, Tekin Akdemir, *Mahalli İdareler Maliyesi*, Seçkin Yayınları, Ankara 2004, s.149.

² Fuat Yörükoğlu, Türk Belediyeciliğinin Gelişim Süreci, *Mevzuat Dergisi*, S. 135, Mart 2009, s.2.

Osmanlı devletinde taşra yönetiminin temelini oluşturan kadılık kurumu yönettiği kazanın beledi hizmet ve kontrolden doğan davalara ilişkin yargı mercii konumunda mahalli ve beledi konularda bir takım kurallar koyarak adeta uygulamada kanun ve nizamların bıraktığı boşlukları doldurmuşlardır.³

Kadılık müessesesi İslam medeniyetinin getirmiş olduğu bir kurumdur ve insanlar arasındaki uyuşmazlıkları çözerdi. Aslına bakacak olursak günümüz anlamındaki mahkemeleri karşılayan kadılık kurumu Osmanlı Devletiyle birlikte bir suiceneris yapıya kavuşturularak kendine özgü bir hal almıştır ki tarihi süreç içerisinde Dünyada bunun örneğine pek te rastlanmaz. Şöyle ki; kadılık, hem kişiler arasındaki uyuşmazlıkları çözen, hem yerel hizmetlere yönelik bazı kurallar koyan, hem de bu koyduğu kurallar doğrultusunda yerel de beledi hizmetleri yürüten bir kurum olmuştur. Bu durumu merkezi yönetimin en üst yöneticisi olan Padişah'ın aslında taşraya bir yansıması gibi de görebiliriz. Kadı yargı yetkisini ve de yerel hizmetlerde kural koyarak yasama yetkisini elinde bulunduran güçlü bir yerel yöneticidir.

Osmanlı Kadısı mahkeme yargıci olduğu gibi, aynı zamanda bir noter, şehirdeki vakıfların müfettişi ve Belediye Reisidir. Yani şehrin asayişini yürütmekle görevli Zabıtları, Subaşları, Esesbaşları o denetler ve onların amiridir. Çarşıda esnafı kontrol eden muhtesib dediğimiz memur ona bağlıdır ve burada çok ilginç bir görev birliği olmakla birlikte bu diğer İmparatorluklarda da aynıdır. Eski Roma'da Praefectus, Bizans'ta Nomark, Epark denir ve bu Epark'a bağlı Pazar düzeni sağlayanlar bulunurdu.⁴ Kadılık kurumu buradan da anlaşılacağı gibi İslam Devletlerinde olduğundan çok batı medeniyeti olan imparatorluklardaki kurumlara benzemektedir. Şöyle ki; İslam Devletlerinde bir hakim olan Kadı; Osmanlı Devletinde bir hakimin yetkilerinin yanı sıra çok güçlü bir yönetici yetkisine sahipti.

Kadılarının Osmanlı Devletinin klasik dönemindeki güçlü konumlarındaki yetkileri şöyle sıralanabilir:

- Mahallin dirlik ve düzenini temin etmek

³ İlber Ortaylı, Türk Belediyesinin Denetim Yetkisinin Tarihi Gelişimi Ve Günümüzdeki Durumu, *Amme İdare Dergisi*, C. 6, S. 4, Ankara 1973, s.14-24.

⁴ İlber Ortaylı, *Osmanlıyı Yeniden Keşfetmek*, Timaş Yayınları, İstanbul 2007, s.127-128.

- Ölçü ve tartı aletlerini kontrol etmek
- Gerekli imar ve düzenleme faaliyetlerini yürütmek
- İhtiyaç maddelerinin karaborsaya düşmesini önlemek
- Çevre temizliğini sağlamak
- Tembih, tedbir ve yasaklar koymak
- Emir ve yasaklara uymayanları cezalandırmak

Omsalı Devleti taşra idaresinde kadılık kurumunun zaman içerisinde yerel yönetici olma konumu zayıflayarak devam etmiştir ve vakıf nazırlığının kurulmasıyla beraber kadıların vakıflar üzerindeki yetkileri ortadan kalkmıştır. Daha sonra kadı doğrudan doğruya Şeyhülislamlığa bağlanmış ve eski gücünü tamamen kaybetmiştir. Hatta Tanzimat'la beraber sadece şer'i hükümlere göre karar verilecek davalara bakmaktaydı. Diğer davalara bakan mahkemeler ayrıca kurulmuştu.

Osmanlı yerel yönetim kurumu, kadılıktan İhtisap Nezareti'ne yada müdürlüğüne oradan da Şehremanetine doğru bir gelişme çizgisi izlemiştir. Böylece Tanzimat dönemine kadar merkezi idare yanında bir mahalli idare görmekte mümkün olmuştur.⁵ Bu durum Tanzimat'la birlikte batılı anlamda bir yerel idare kurma çabalarıyla birlikte bazı anlaşmalardan geçerek günümüz anlamında belediyeçiliğe kadar gelmiştir.

7.1.2. Vakıflar

Vakıf, servetini vakfeden kişinin bu servetin miktarını, kullanım amaçlarını ve kullanım şeklini gösteren bir vakfiye düzenleyerek bunu şahitler huzurunda imzalaması ve bu belgenin mahallin kadısına onaylatılması suretiyle teşekkül etmekteydi.⁶

Bir vakfın kurulması ve işletilmesi aslında İslam medeniyetinin getirdiği dini Saiklere dayanmaktaydı. Şöyle ki Sadaka-i Cariye (sürekli hayır, sadaka) olarak adlandırılan vakıf müessesesi, o vakfi kuran ve o vakfi vakfeden kişinin öldükten

⁵ Fuat Yörükoğlu, s. 4.

⁶ Neşet Ersoy, *Anadoluda Sivil Toplum Örgütlenmesinin Tarihsel Gelişimi*, *Türk idare dergisi*, Y. 75, S. 438, Ankara 2003, s. 129-157.

sonra da hayır işlerinin devam etmesi mantığına dayanmaktaydı. Tabii ki asıl amaç bu olsa da Osmanlı yerel idaresinde yani yerel bazı beledi hizmetlerin yürütülmesinde vakıflar büyük bir rol üstlenmişlerdir.

Vakıflar şehrin bazı beledi hizmetlerini yürütmekteydiler. Bundan dolayı da kadının gözetimi ve denetimi altındaydılar. Bu kurum, kurulu olduğu yerleşim yerlerinde şehrin aydınlatılması ve temiz su ihtiyacının karşılanması gibi hizmetleri yerine getirmiştir. Söz konusu kamu hizmeti niteliğindeki bu hizmetlerin finansmanı ise vakfedilen malların gelirlerinden ve vakfin arazilerinin reayasından toplanan vergilerden sağlanmıştır.⁷

7.2. Osmanlı Devletinde Belediye Teşkilatının kurulması

Osmanlı Devletinde kuruluş ve yükselme döneminde kurulmuş olan ve işlevselliğini uzun yıllar sürdüren birçok kurum zaman içerisinde devletin, batı kültürünün tarihsel olarak gerisinde kalmasıyla beraber ya işlevini tamamen kaybetmiş ya da güçsüzleşerek devamını sürdürmüş ve iş göremez hale gelmiştir. Bunlardan en önemlileri de Osmanlı Devletinin taşra idaresini yürüten kurumlardır. Ki bu kurumların başında kadılık müessesesi gelir. Bununla beraber vakıfların güçsüzleşmesi, loca teşkilatlarının işlevsizleşmesi sancak ve kaza yönetimlerinin özellikle de mali yönden güçsüz hale gelmesiyle beraber Osmanlı taşra idaresinde özellikle beledi hizmetler alanında büyük bir anarşi ve kargaşa vuku bulmaya başlamıştır. Buna paralel olarak Osmanlı Devletinin rakibi konumunda bulunabilecek batılı devletlerde yerel yönetim alanında alabildiğine bazı gelişme ve imaret çalışmaları yapılmaktaydı. Bu durum karşısında Osmanlı devlet yönetiminde bazı çalışmalar yapıldı. Bunlardan en başarılılarından biride Mithad Paşa idaresindeki tunceli vilayetinde yapılan imaret çalışmaları ve Meclis-i Vâlâ tarafından kurulan imar meclisleriydi. Ancak bu başarılı örnekler genele yaygınlaştırılmadı. Batılı devletlerde yapılan başarılı yerel yönetim çalışmaları Osmanlı Devletinde de uygulanmak istenmekteydi. Tanzimat hareketinin önderi Reşat Paşa daha Avrupa'da sefaretlerde iken, garp şehirlerinin yapısına ve organizasyonuna duyduğu

⁷ Tarık Vural, Osmanlı İmparatorluğunda Yerel Yönetimler, *Türk İdare Dergisi*, Y.1973, S. 432, Ankara, 2001, s. 179-193.

hayranlıkla, Osmanlı şehirlerinin ıslahı gerektiğini resmi raporlarında belirtiyordu.⁸ Aslında şehirlerin imarsal anlamda ıslahı düşüncesi Osmanlı yöneticilerinin hemen hemen hepsinde vardı. Ancak bu düşünce batılı anlamda bir yerel idare kurup merkezi idarenin bazı yetki ve sorumluluk alanlarını bu idareye devretmekten ziyade bir imarsal olarak iyileştirme için gösterilen çaba ve düşüncelerdi.

Osmanlı Devleti'nin yerelde, özellikle de liman kentlerinde bulunan beledi hizmetleri ve diğer sağlık, bayındırlık hizmet alanları sorunları ticari irtibatla bulunduğu ülkeler tarafından sürekli olarak dile getiriliyor ve eleştiriliyordu. Bunun içinde Osmanlı Devleti ilk belediyeçilik müessesesini liman kentlerinde kurmuştur. İstanbul'da bile ilk düzenli belediye idaresi şehrin liman ve iç bölgesi olan Galata-Beyoğlu'nda Altıncı Daire-i Belediye unvanı ile kuruldu. Aynı etkilerle Selanik, Beyrut, İzmir gibi yerlerde de belediye idareleri 1877 Belediye Kanunu çıkmadan önce Vilayet Nizamnamesine dayanılarak kuruldu.⁹

7.2.1. İstanbul Şehremaneti ve Altıncı Daire-i Belediye

İstanbul Şehremaneti batılı anlamda ilk belediye örneğini oluşturması açısından Türk belediyeçilik tarihi açısından son derece önemlidir.¹⁰

İstanbul'da ilk modern belediye idaresi kurma teşebbüsü Kırım Savaşı sırasında müttefik devletlerin etkisiyle oldu. 13 Haziran 1854'te savaşın başkentte yarattığı hareket ve karışıklığı bir düzene koymak için İstanbul Şehremaneti kuruldu ve Meclis-i Vâlâ tarafından bir nizamname hazırlanarak başına bir şehremini tayin edildi.¹¹ tayin edilen bu şehreminin ne bir bağımsız bütçesi ne de şehrin imarını yürütebilecek teknik ve idari kadrosu vardı. Şehremanetinin giderleri merkezi bütçeden karşılanırdı ve yine bu kuruma toplanan gelirlerde genel bütçeye gönderilirdi. Şehremanetinde Şehreminine yardımcı olmak üzere sadece tutanak memurları ve mühendisler vardı.

⁸ İlber Ortaylı, *Türkiye İdare Tarihi*, Türkiye Ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Doğan Yayınevi, Ankara 1979, (Türkiye İdare Tarihi) s.295.

⁹ Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, s.436.

¹⁰ Fuat Yörükoğlu, s.5.

¹¹ Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, s.436.

Şehreminin yanında Bâb-ı Âli'nin seçimi ve Padişahın tayini ile görevlendirilen üyelerden kurulu bir Şehremaneti Meclisi vardır. Bu üyeler Esnaf ve ileri gelen memurlardı. Meclisin görevleri kadıya yardımcı olan eski kurullara benzer daha çok istişaridir.¹² Şehremaneti Meclisi 12 kişiden kurulmuştu. Şehremini bu meclise başkanlık ediyordu. Şehremini aynı zamanda Meclis-i Vâlâ'nın doğal üyesi idi. Şehir meclisi haftada iki gün toplanıyordu. Temel ihtiyaç maddeleri ve narh'la ilgili konularda karar mercii olan meclis, şehrin temizlik ve tanzimi için Meclis-i Tanzimat'a sunulmak üzere layihalar hazırlıyordu.¹³ Şehremaneti gerek kadrolarının yetersizliği, gerek karar alma ve uygulama yetisinin olmayışı, gerekse komin bir bütçesinin olmayışı sebebi ile başarılı bir kurum haline dönüşemedi. Ama buna rağmen 1857 yılına kadar devam etti. Bu kurum başarısız olsa da Türkiye Belediyecilik tarihinde bir ilktir ve günümüze kadar belediyecilik kurumunun geçirdiği aşamaların ilki olma sebebi ile önem arz etmektedir.

Türkiye'deki Belediyecilik anlayışının geç gelişmesi, Sanayi Devriminin batı da gerçekleştirilmesi ve bunun sonucu olarak batılı devletlerin şehirleşmesindeki bu sanayi devrimine paralel olarak yeni ihtiyaçların doğması ve bununla beraber hızlı kentleşme içerisine girilmesidir. İşte bu sanayi devrimi ve kentleşme kavramlarıyla Osmanlı Devleti geç tanıştığından dolayıdır ki şehirlerde nüfus yoğunluğunun artması ve buna paralel yeni ihtiyaçların doğması da gerçekleşmediğinden bir yerel yönetim biçimi olan belediyecilik kavramıyla Osmanlı'da geç tanışılmıştır.

Avrupa ülkeleri sanayileşmeye başlayınca nüfus hareketleri toprağa bağlı çalışılan bölgelerden sanayileşen bölgelere doğru kaymıştır ve buralarda yeni yerleşim yerleri oluşmuştur. Mevcut yerleşim yerlerinde ise nüfuslar olabildiğince artmıştır. Bunun bir sonucu olarak yeni büyük yerleşim alanları oluşmuştur. Bu yerleşim yerlerinin yeni ihtiyaçları oluşmuştur. Bu ihtiyaçların yerine getirilmesi için de yeni kurumlara ihtiyaç doğmuştur. İşte bu kurumlardan en önemlisi de Belediye teşkilatıdır. Belediye bir yerel yönetim birimi olarak batı yönetim kültürüne yerleşirken sadece bir hizmet birimi olmanın ötesinde yerel halkın seçerek getirdiği yerel yöneticilerin oluşturduğu yeni bir idari sistemdir. Bu da batı yönetim

¹² Ortaylı, Türkiye İdare Tarihi, s.296.

¹³ Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Belediye Seçimleri, Yerel Siyaset, *Aylık Siyasi Dergi*, <http://www.yerelsiyaset.com/v4/sayfalar.php?id=1157>, 10.04.2014

kültüründe demokrasinin daha erken kurumsallaşmasında önemli bir başlangıç noktası olmuştur.

Kent yoğunluklu yaşamaya başlayan toplumlarda kentleşme kavramıyla beraber yeni bir sosyal kavram olan kentlileşme kavramı da meydana çıkmıştır. Kentlileşme, kentte yaşayan insanların kırsal alanda yaşayan insanlardan daha farklı ve daha çeşitlenmiş ihtiyaçlara doğru arzuları meydana gelmiştir. Aynı zamanda kentlileşen insanlar daha eğitilmiş hale geldiğinden kendi kentlerini bir komin olarak yönetme ihtiyacı içerisine girmişlerdir. İşte tamda burada yerel bir idare olan belediyeçilik kültürü meydana gelmiştir ve kentli toplumlar kendilerini yerelde de olsa yönetecek gruba kendileri seçmeye başlamışlardır. Osmanlı Devletinde ise sanayileşme, kentleşme ve kentlileşme kavramları çeşitli sebeplerle çok geç gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devlet yapısı her ne kadar da kuruluşundan 19. Yüzyıla kadar eyalet sistemiyle yönetiliyorsa da aslında merkezi yapısı çok güçlü bir devlettir. Eyalet yöneticileri merkezi hükümet tarafından atanarak işbaşına gelmektedirler. Bu durum da Osmanlı Devletini bir üniter yapıya dönüştürmektedir. 19. Yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı Devlet yapısı 1864 – 1871 Nizamnameleriyle tamamen değiştirilmiş ve eyalet sisteminden vilayet sistemine geçilmiştir. Bu durumda da Osmanlı Devleti yerelleşme yerine merkezi yapısını dahada güçlendirme çabası içerisine girmiştir. Bunun çeşitli sebepleri vardır. En önemli sebebi de özellikle batılı devletlerin ve Rusya'nın etkisiyle Osmanlı toplumları içerisinde milliyetçilik akımının hızla yayılmasıdır. İşte tüm bu sebeplerden dolayı Osmanlı Devleti'nde kurulu bulunduğu beldenin halkı tarafından seçilerek oluşturulan belediye teşkilatı Osmanlı Devleti'nde olabildiğince geç yer bulmuştur.

Belediyeçilik tarihimize baktığımızda kendi yönetim anlayışımız içinden doğmuş ve kendi ihtiyaçlarımızı giderme adına veya daha demokratik bir yönetim anlayışı adına çıkarmış olduğumuz bir yapıdan ziyade, 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin irtibatlı olduğu Avrupalı Devletlerin isteğiyle, hatta ticari olarak ilişkide olunan devletlerin Osmanlı Devleti içerisinde bulunan şehirlerin kendi vatandaşlarının ihtiyacına cevap vermesini sağlamak amacıyla, biraz da zorlamayla kurulan teşkilatlardır. Bu durumu Osmanlı Devletinde kurulan Belediyelerin ilk

olarak nerelerde kurulduğuna baktığımızda anlamaktayız. Osmanlı Belediyeleri daha çok sahillere yakın yerleşim yerlerinde kurulmuşturki buralarda daha çok batılı devletlerin tüccarlarının ticaret yaptığı yerlerdir. Bunlardan ilki de İstanbul'un Galata ve Beyoğlu semtlerini kapsayan Altıncı Daire-i Belediye dir. Bu belediye Türkiye de daha önce kurulan İstanbul şehremanetinden farklı bir yapıda kurulmuştur. Şöyleki İstanbul Şhremeni nin kurulması diyebilirizki brokratik sistem içinde atanmış bir brokratin başında bulunduğu hiçbir karar alma ve uygulama yetkisi olmayan bir merkezi hükümetin şubesi şeklindeyken Altıncı Daire-i Belediye karar alma ve aldığı kararları uygulama yeterliliği ve yetkinliğine sahip olmanın yanında aldığı kararları uygulamada birde yerel yönetim ilkesine uygun olarak bütçesinin olması konularını ele aldığımızda bu günkü belediye teşkilatlarının kuruluşuna Şhremanetinden daha büyük örnek olduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda Osmanlı Devleti'nde bu günkü anlamda kurulan ilk belediye örneğine baktığımızda İstanbul Şhremanetinden ziyade Altıncı Daire-i Belediye örnek teşkil etmektedir.

Belediyecikte İstanbul Şhremanetin kuruluşunda başarısızlık sürerken İstanbul'un daha küçük bir bölgesinde ayrı bir belediye kuruluşu denemesi yapılmıştır. Osmanlı Hükümeti, özellikle ecnebilerin yaşadığı ve modern liman kentinin karşılaştığı sorunların yoğunlaştığı Galata ve Beyoğlu'nda modern beledi hizmetlerin görülmesini sağlamak zorundaydı. Bu nedenle İstanbul'un tümünde etkin bir beledi hizmet örgütü kurulamazken, hiç değilse bu bölgede modern beledi hizmetlerin görülmesi istendi. Altıncı Daire-i Belediye, Paris örneği izlenerek kuruldu. Başına hariciye memurlarından Kamil Bey atandı. Dairenin yazışmaları Fransızca idi. Daireye olağan dışında bazı gelirler tahsis edildi. Sefarethane ve iş muhiti Beyoğlu'nun beledi hizmetleri ayrıcalıklı bir bütçe ile yerine getiriliyordu.¹⁴ 27 Ocak 1958'de Altıncı Daire-i Belediye'nin görevlerini belirleyen bir nizamname çıkarılmış ve doğrudan merkeze bağlı, ancak belli ölçüde serbestliği olan bir devlet ofisi gibi çalışması öngörülmüştür.¹⁵ Altıncı Daire-i Belediye'nin isminin ilham kaynağı Paris'in en seçkin semti olan Altıncı Bölgedir.¹⁶ Osmanlı taşra kentlerinde

¹⁴ Ortaylı, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, s.436.

¹⁵ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri 1840-1880*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 143.

¹⁶ Fuat Yörükoğlu, s. 9.

modern beledi örgütlenmeye 1864 Vilayet Nizamnamesi ile başladığını görüyoruz. Bu nizamname ile Liva ve kaza merkezlerinde seçimli üyelerden kurulu Meclis-i Beledi'ler bulunacaktır. Ancak uygulamada görev ve çalışma düzeni bakımından bu Meclis'lerin bir tüzel kişiliği olduğu bile tartışmalıdır. Ancak bazı gayretli Valiler (örneğin Midhat Paşa Tuna ve Bağdat'ta görevli iken) bu meclisleri kurdurmuştur ve nispeten görevlerini yapmalarına önyak olmuştur.¹⁷

Belediye Kurumu ve Beledi hizmetleri bakımından Türkiye'de İstanbul şehrinde kurulan Şehremanetiyle kuruluş ve gelişim serüvenine başlayarak bazen bireysel de olsa iyi örnekler olmuştur. Ancak toplum yapımız ve de merkezi idare anlayışımız sebebiyle, hatta bunlara yerel idarelerde taraf kir'lik ve adam kayırma anlamında yönetim anlayışını da ekleyerek düşünecek olursak batılı anlamda hizmet ve demokrasi üretmekten biraz uzak bir yapıda olduğundan bahsedilebilir.

İstanbul'da Altıncı Daire uygulaması örnek alınarak 1868 tarihinde Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi yayınlanmıştır. Nizamname ile Şehremaneti yeniden yapılandırılmış ve İstanbul'un 14 belediye dairesine ayrılması kararlaştırılmıştır. Ancak daha önceki uygulamalarda görüldüğü gibi bu dairelerin örgütlenmeleri tamamlanamamıştır. Öngörülen 14 belediyeden ancak Adalar, Yeniköy, Tarabya ve Beykoz olmak üzere dört belediyenin kuruluşu tamamlanabilmiştir.¹⁸

7.2.2. Osmanlı Devleti'nde çıkarılan ilk Belediye Kanunu ve Taşra'da Belediye Yönetimi

I.Meşrutiyet hareketi ilk yazılı 1876 Anayasa'sını getirerek bu Anayasa'da belirtildiği üzere Belediyelerin özel bir kanunla düzenleneceğini ifade etmiştir. Bu Kanun Osmanlı Parlamentosunun ilk kabul ettiği kanun olan 1877 yılındaki "Dersaadet Belediye Kanunu"dur. Bu kanuna göre İstanbul yirmi daireye ayrılmış ve Altıncı Daire-i Belediye'nin ayrıcalıkları ortadan kaldırılmıştır.¹⁹ Meclis-i mebusan İstanbul ve Vilayet'ler için iki ayrı Kanun tasarısı hazırlamış ve bunlar

¹⁷ Ortaylı, Türkiye İdare Tarihi, s. 297.

¹⁸ Bilal Eryılmaz, *Kamu Yönetimi*, Erkam Matbaası, İstanbul 2007, s.188.

¹⁹ Fuat Yörükoğlu, s.10.

kanunlaşmıştır.²⁰ Bu kanunla Osmanlı'da belediye yönetsel bir varlık olmaktan da öte adeta bir tüzel kişilik kazanıyor. (Belediye Meclisi'nin görevlerine ilişkin 3. Madde, Belediye Meclisi'nin belediye aleyhine açılan davalarda taraf olduğunu belirtmiştir.) Kanun, Belediyelere imar işlerini düzenleme ve kontrol, bayındırlık hizmetleri, aydınlatma, temizlik, belediye mallarının yönetimi, emlak tahriri, nüfus sayımı, Pazar ve alışveriş kontrolü, hijyenik tedbirler almak, mezbaha, okul açmak, itfaiye görevi ve belediye gelirlerini tahsil etmek gibi görevler yüklüyor.²¹

Bu kanuna göre belediyeler Belediye Reisi, Belediye meclisi ve Belediye Cemiyeti olarak üç organa sahiptir. Belediye Cemiyeti diğer iki organın müşterek toplantısı ile yedek üyelerden oluşmaktadır. Merkezi idare Belediye Reisini Meclis üyeleri arasından seçmektedir.²²

Belediye Kanununa göre kent ve kasabaların nüfus büyüklüğüyle paralel olarak dört sene için 6-12 kişilik bir belediye meclisi seçilir. Üyelerin yarısı iki senede bir kur'a ile değiştirilir. Meclisin tabip, baytar, mühendis gibi müşavir üyeleri de vardır. Uygulamada, taşra da meclis reisleri mahalli eşraftan gelmiştir. İstanbul Belediye Reisleri ve 1877'den sonra Şehremaneti Meclis Üyeleri hep tayinle bu göreve gelmişlerdir. Uygulamada Belediye Meclisleri kent sorunlarını tartışırken, üyelerin dışında o yerin eşraf ve müteberanını da toplantıya davet ediyordu. Taşra belediyelerinde yılda iki kere belediye meclisleri o yerin vilayet, liva veya kaza idare meclisleri ile birlikte toplanıp bütçe hazırlayıp tasdik ederlerdi.²³

Belediye Meclisine üye olmak için 50 kuruş emlak vergisi vermek, 25 yaşını geçmiş olmak ve Türkçe bilmek şarttı. Birinci Meşrutiyetten sonra kurulan Meclis-i Mebusan'ın 2876 Anayasası'na dayanarak çıkardığı ilk kanun olan Dersaadet Belediye Kanunu, Osmanlı Devletinde ilk defa bir Anayasa'ya dayanılarak çıkarılan ilk kanun olma özelliğini taşımaktadır. Bu durum aslında Tanzimat'tan itibaren Osmanlı Devletinin ticari ilişkisi olan batılı devletlerin Osmanlı şehirlerinin kendileri açısından gelişmesini istemelerinin de bir sonucudur. Çıkarılan bu Belediye

²⁰ Düstur I. Tertip, "Dersaadet Belediye Kanunu" ve "Vilayet Belediye Kanunu" Ve Osman Nuri, Muhtasar Mecelle-i Umur-ı Belediyeye s.43-7.

²¹ Ortaylı, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, s.439-440.

²² Fuat Yörükoğlu, s.10.

²³ Ortaylı, Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi, s.440.

Kanunıyla belediyelere verilen bazı yetkilerin bu gün dahi belediyeler yerine merkezi idare tarafından kullanılıyor olması (örneğin: nüfus sayımı ve emlak tahriri) aslında 1877 Belediye Kanunıyla Osmanlı Devlet İdaresinde daha önce görülmemiş bir yerleşmenin örneğini görmekteyiz.

SONUÇ

Çalışmamızda, Osmanlı Kadim İdaresinden de yer yer bilgiler verilse de asıl çalışmanın konusunu Tanzimat'tan sonraki Osmanlı Devletinin yerel yönetimlerindeki değişme oluşturmaktadır.

Tanzimat sonrası Osmanlı Devleti'ndeki yerel idaredeki değişime yönelik çabalar yoğun bir şekilde başlatılmıştır. Bu çalışmalarda asıl amaç Osmanlı yerel idaresinin ele alınarak reforma ve restorasyona tabi tutmaktır. Bu yenilik hareketleri aslında Osmanlı devletinin kendi iç dinamiklerinden çok batılı devletlerin isteğiyle, hatta birazda zorlamasıyla ve Osmanlı devlet idaresinde meydana gelen zayıflama ve zafiyetten kaynaklanmaktaydı. Osmanlı Devleti merkezi idaresini ve askeri idaresini nasıl bir değişim ve yeniliğe tabi tuttuysa, taşra idaresinide daha çok yukarıda belirttiğimiz Saiklerle yenilenmeye tabi tutmuştur.

Osmanlı Devletinin yerel yönetim şekli eyalet sistemine dayanmaktaydı. Biz bu çalışmamızda bunu Osmanlı Kadim İdaresi olarak nitelendirdik. Osmanlı Devleti 1800'lü yılların başına kadar bu idare sistemiyle yerel idaresini sürdürmüştür. 1800'lü yıllara gelindiğinde ise çeşitli saiklerle, özellikle batıda meydana gelen milliyetçilik hareketlerinin Osmanlı Devletini etkilemeye başlamasıyla beraber Osmanlı topraklarında yer yer huzursuzluk ve ayaklanmalar baş göstermiştir. Bunlardan en önemlisi de Lübnan ve dolaylarında meydana gelen ayaklanmalar ve sonucunda çalışmamda belirttiğim gibi Lübnan'ın bir özerk yapıya kavuşmasıdır. Bu durum Osmanlı Devletinin özellikle Avrupa Kıtasında bulunan topraklarında örnek alınacağı çekincesiyle Osmanlı Devlet idarecileri tarafından hazırlanan 1864-1871 Vilayet Nizamnameleriyle Osmanlı kadim idare yapısında birazda Fransa devlet modelini ele alarak köklü bir değişime, yani yüzyıllardır uygulanan eyalet sisteminden vazgeçilerek vilayet sistemine geçilmiştir ve bugünkü yerel idaremizin temeli atılmıştır.

KAYNAKÇA

Başvekâlet Arşivi, Ayniyat Defteri, No:418, ss, 21-22

Çadırcı, Musa; *Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi*, İmge Kitapevi Yay. Ankara 2007.

Davison, Roderic H; *Osmanlı İmparatorluğunda Reform, 1856-1876*, Çev. Osman Akınhay, Angora Kitaplığı, İstanbul 2005.

Ersoy, Neşet; “Anadolu Da Sivil Toplum Örgütlenmesinin Tarihsel Gelişimi”, *Türk İdare Dergisi*, S. 438 Ankara 2003, s.129-157.

Eryılmaz, Bilal; *Kamu Yönetimi*, Erkam matbaası, İstanbul 2007.

Gençoğlu, Mustafa; “1864 ve 1871 Vilayet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 2, s. 29-50.

İnalcık, Halil; *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1992, s.95.

İnalcık, Halil ve Mehmet Seyitdanlıoğlu; *Tanzimat değişim sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2012.

Kadan, Ükkase; *Hüdavendigâr Vilayetinin Kuruluşu Teşkilat Ve İdaresi*, Uludağ Üniversitesi, Bursa 2006. (Yayınlanmış Yüksek Lisans tezi)

Kılıç, Selda; “Tanzimat’ın İlanından 1864 Düzenlemesinin Uygulamasına Kadar Geçen Dönemde Valilik Kurumu”, Açık Arşiv, edu.tr/browse/4382/4872/.pdf, 08.05.2013.

Kılıç, Selda; “Vilayet Nizamnamesinin Tuna Vilayetinde Uygulanması Ve Mithad Paşa”, edu.tr/dergiler/18/33/261.pdf, 09.05.2013.

Kırmızı, Abdulhamit; *Abdulhamid'in Valileri Osmanlı Vilayet İdaresi 1895-1908*, Klasik Yayınları, İstanbul 2007.

Ortaylı, İlber; *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Alkım yayınevi, İstanbul 2006.

Ortaylı, İlber; *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat Yayınları, Ankara 2012.

Ortaylı, İlber; *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yayınları, İstanbul.

Ortaylı, İlber; "Türk Belediyesinin Denetim Yetkisinin Tarihi Gelişimi Ve Günümüzdeki Durumu", *Amme İdare Dergisi*, cilt: 6, S. 4, Ankara 1973, s.14-24.

Ortaylı, İlber; *Türkiye İdare Tarihi, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü*, Doğan Yayınevi, Ankara, 1979

Ortaylı, İlber; *Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek*, Timaş Yayınları, İstanbul 2007.

Ortaylı, İlber; *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kurumsal Değişim Ve Nüfus*, Timaş yayınları, İstanbul 2014.

Ortaylı, İlber; *Son İmparatorluk Osmanlı*, Timaş yayınları, İstanbul 2007.

Özcoşar, İbrahim; *Merkezileşme Sürecinde Bir Taşra Kenti Mardin (1800-1900)*, Şarkiyat Enstitüsü Hazırlık Yay. 1, Mardin 2009.

Seyitdanlıoğlu, Mehmet; *Yerel Yönetim Metinleri III*, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~mehmets/tunavilayetinizamnamesi.pdf>.

Torun, Fatih Sadık; "Osmanlı Taşra İdaresinin Yeniden Yapılanması Süreci, 1842-1876", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S.32, Ankara 2012, s,85-86.

Ulusoy, Ahmet ve Tekin Akdemir; *Mahalli İdareler Maliyesi*, Seçkin Yayınları, Ankara 2004.

Vural, Tarık; “Osmanlı İmparatorluğunda Yerel Yönetimler”, *Türk İdare Dergisi*, S. 432, Ankara 2001, s. 179-193.

Yörükoğlu, Fuat; “Türk Belediyeciliğinin Gelişim Süreci”, *Mevzuat Dergisi*, www.mevzuatdergisi.com, S. 135, s.2.

EKLER

EK-1 - 1864 TUNA VİLAYETİ NİZAMNAMESİ

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 19. Yüzyıla kadar ki geçen dönem içerisinde devletin taşra idaresi olarak süregelen olan idari yapısı özellikle de eyalet sistemi Tanzimat'la beraber bazı talimatname ve fermanlarla merkezi idarenin güçlendirilmesi şeklinde çabalar harcanmışsa da 1864 yılına gelindiğinde Osmanlı taşra idari sisteminde köklü bir değişiklik gerekliliği Osmanlı devlet adamlarında ihtiyaç olarak şekillenmiştir. Bunun üzerine aşağıda belirttiğimiz Nizamname (Tuna Vilayeti Nizamnamesi) çıkarılarak Osmanlı Kadim taşra idaresi olan eyalet sisteminden vazgeçilerek vilayet sistemine geçilmiştir ve ilk uygulamasını da Mithad Paşa'nın idaresindeki Tuna Vilayetinde uygulamaya konmuştur. 1871'de ise Tuna Vilayeti Nizamnamesi genel Nizamnameye dönüştürülerek tüm Osmanlı topraklarında bazı özellik arz eden şehirler hariç uygulanmaya konmuştur. 1864 nizamnamesi aşağıdaki isim ve maddelerle uygulamaya konulmuştur.

Tuna Vilâyeti Nâmıyla Bu Kerre Teşkil Olunan Dâ'irenin İdâre-i Umûmiyye Ve Husûsiyyesine Ve Ta'yîn Olunacak Me'mûrlarının Suver-i İntihâbiyyeleriyle Vezâ'if-i Dâ'imesine Dâ'ir Nizâmname'dir.

İkinci Ordu-yı Hümâyûn Dâ'ire'sinin Edirne Eyâleti'nden başka mahalleri bir dâ'ire-i mülkiyye i'tibâr olunacak ve bu dâ'ire **Vilâyet-i Tuna** ismiyle yâd olunacaktır.

Birinci Madde: İşbu dâ'irenin idâre-i umûmiyyesi mevâddı âtîde muayyen olan hey'et-i idâreye muhavvel ve bu idâre bir merkezde mukarrerdir.

İkinci Madde: İşbu dâ'ire-i idâre-i merkeziyyenin bulunduğu sancakla beraber yedi livâyâ münkasım olarak her bir sancakda bir kâ'immakamlık idâresi olup re'is-i livâ olan şehir makarr olacaktır.

Üçüncü Madde: Her sancak müteaddid kazâlara münkasım olarak her bir kazâ dahî müdirlikdir. Her kazânın baş kasabası müdir makarrıdır.

Dördüncü Madde: Her kazâ kurâya münkasım olub her kariyede aşğıdaki bendlerde beyân olunan vechile bir idâre-i belediye olacaktır. Bazı kurânın ictimâ'ından hâsıl olan küçük dâ'ireler hasbe'lmevki müstakil kaza olamayub diğere bir kazaya ilhakan idâre olunur ve bunlar nâhiye i'tibâr kılınur.

Beşinci Madde: Kasaba ve şehirlerde lâ-ekall elli hane bir mahalle i'tibâr olunub her bir mahalle bir kariye hükmünde bulunacaktır.

(Bâb-ı Evvel)

(İdâre-i Umûmiyye-i Merkeziyye)

(Fasl-ı Evvel)

(İdare-i Mülkiyye)

Altıncı Madde: Vilâyetin umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve zabtiyye ve politikiiyesinin nezâreti ve ahkâm-ı hukûkiyyenin icrâati taraf-ı eşref-i hazret-i padişâhîden mansûb bir vâliye muhavvel olub vâlî-i vilâyet kâffe-i evâmîr-i devletin tenfîzine me'mûr olduğı gibi ta'yin olunan me'zûniyyet hudûdu dâhilinde ahkâm-ı dâhiliyye-i vilâyeti icrâya me'mûrdur.

Yedinci Madde: Vilâyetin umûr-ı mâliyye ve hesâbiyyesi vilâyet muhasebecisi ünvânıyla bir mâliye me'mûruna muhavvel olub vilâyetin kâffe-i mesâlih-i maliyyesine merci olarak, kendüsü vâlinin maiyyetinde olmakla beraber umûr-ı hesâbiyyede Mâliye Nezâret-i Celîlesi'ne karşı doğrudan doğruya mes'ûl olacaktır.

Sekizinci Madde: Umûr-ı mâliyye ve hesâbiyyede vâliye a'id olan vezâ'if ile muhasebeciye a'id olan vezâ'if nizâm-nâme-i mahsûs ile ta'yîn olunacak ve vilâyetin umûr-ı hesâbiyyesi muhasebecisinin zîr-i idâresinde olmak Mâliye Nezâret-i Celîlesi tarafından ta'yîn olunan usûlde hareket eylemek üzere bir muhasebe kalemine ihâle kılınacaktır.

Dokuzuncu Madde: Vilâyetin umûr-ı umûmiyye-i tahrîriyyesi vilâyet mektubcusu ünvânıyla taraf-ı devletden mansûb bir me'mura muhavvel olub ve maiyyetinde bir tahrîrat kalemi bulunub dâ'irenin kâffe-i mükatebât-ı resmiyyesi ve

evrakının kuyûdunun muhâfazası bu vâsıta ile icrâ kılınacak ve vilâyetde bir matbaa olub mektubculuğun zîr-i idâresinde bulunacaktır.

Onuncu Madde: Ahkâm-ı ahdiyye cereyânına ve umûr-ı hariciyyeye bakmak üzere Nezâret-i Celîle-i Hâriciyye'nin intihabiyle taraf-ı devletden mansûb bir me'mûr olub hükümet ile ecnebî me'mûrlar beyninde ve anlara müteallik umûrda şifâhen ve tahrîren vasıta-i muhâberât olacaktır.

Onbirinci Madde: Vilâyetde bir umûr-ı nâfia me'mûru olub Umûr-ı Nâfia Nezâret-i Celîlesi'nin intihâbıyla taraf-ı Devlet-i Aliyye'den nasb ve ta'yîn olunacak ve maiyyetinde bulunacak mühendislerle turûk ve maabîr ve ebniyyeye müteallik mevaddın keşf ü müzâkere ve icrasına me'mûr olacaktır.

Onikinci Madde: Ziraate ve teshîl-i idâre-i ticârete ve mahsûlât ve ihrâcât ve idhâlât-ı vilâyetin takdîr ve zabtına bakmak üzere bir me'mûr olub bu dahî Ticâret ve Ziraat Nezâret-i Celîlesi'nin intihâbıyla taraf-ı devletden nasb ve ta'yîn olunacaktır.

Onüçüncü Madde: Vâlinin maiyyetinde bir idare meclisi olub işbu idâre meclisi sûret-i ta'yîni fasl-ı sâinde beyân olunacak müfettiş-i hükkâm-ı şer'iyye ve muhasebeci ve mektucu ve hariciye müdiri ve üçü müslim ve üçü gayrimüslim ahâlîden müntehib kimselerden mürekkeb olacak ve meclis-i idârenin riyâseti vâlide olub gıyâbında me'mûrînden kangısı tensîb ve ta'yîn ider ise o vekâlet idecektir.

Ondördüncü Madde: Meclis-i İdâre, umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve hâriciyye ve nâfia ve ziraate da'ir mevaddın icrââtine a'id olan müzâkerâta me'mûr olub umûr-ı hukûkiyyeye müdâhale itmeyecektir ve işbu meclisin usûl-i müzâkerâtı ve kararlarının suret-i icrâsı nizâmname-i mahsûs ile ta'yîn olunacaktır.

Onbeşinci Madde: Vilâyetin umûr-ı zabtiyyesi umumen vâlî-yi eyâletin emri altında olarak işbu kuvvetin elviye ve kazâya taksîmi ve icâbına göre bir mahallden diğerine nakli vâlinin emrine muhavveldir. Umûmen kuvve-i zabtiyyenin miralayı derecesinde alaybeyi ünvanıyla bir büyük zabiti olub işbu zabıt vâlinin emri altında olarak asâkir-i zabtiyyenin nizâmâtını icraya me'mûrdur.

(Fasl-ı Sâni)

(Umûr-ı Hukûkiyye)

Onaltıncı Madde: Dâhil-i vilâyetde bulunan kâffe-i mehâkim-i şer'iyenin müfettişi ve merkez-i hükümet-i seniyyeye takdîmi lâzım gelen ilâmât ve sâ'ir vesâ'ik-i şer'iyenin mümeyyizi olmak üzere makam-ı celîl-i fetvânın intihâbıyla taraf-ı eşref-i hilâfet-penâhîden mansûb bir müfettiş-i hükkâm-ı şer'iyeye olacaktır.

Onyedinci Madde: Müfettiş-i Hükkâmın mehâkim-i şer'iyeye üzerine cârî olacak ahkâm-ı teftîşiyeye ve sâ'ir vezâ'ifi taraf-ı meşihatpenâhîden tasdîr olunacak tenbîhnâme ile ta'yîn kılınacaktır

(Meclis-i Temyîz-i Hukûk)

Onsekizinci Madde: Vilâyetde bir büyük meclis-i temyîz-i hukûk olup derecesi sâniyyede elviye-i temyîz-i hukûk meclislerinin b'ade'lrü'ye usûlen ve kanûnen istinâfa mecbûr olacakları veyahud eshâb-ı hukûkun kezâlik usûlen ve hukûken istinâf idecekleri dâva-yı hukûkiyyeyi rü'yet ve hükme me'mûr olacaktır.

Ondokuzuncu Madde: Vilâyetin meclis-i temyîz-i hukuku müfettişi hükkâmın riyâseti tahtında olarak sûret-i intihâbları beşinci bâbda beyân olunacak olan mümeyyiz nâmıyla üçü müslim ve üçü gayrimüslim altı a'zâdan mürekkeb olacak ve işbu meclisde umûr-ı hukûkiyyeye vâkîf taraf-ı devletden mansûb bir me'mûr-ı mahsûs bulunacaktır.

Yirminci Madde: İşbu meclis-i temyîz-i hukûk evvelen ahâlî-i islâmiyyeye a'id olup mehâkim-i şer'iyede rü'yeti lâzım gelen ve kezalik ahâlî-i gayrimüslimeye a'id olup idâre-i ruhânîyyelerinde görülen dâva-yı mahsûsadan ve saniyen mecâlis-i cinayâtda tedkîk ve rü'yet olunan dâvalardan ve salisen sarf-ı umur-ı ticarete müteallik olup mecâlis-i ticaretden rü'yet olunan hususâtdan gayri kanunî ve nizâmî fasl ü hasm olunacak daâvânın rü'yet tedkikine me'murdur.

Yirmibirinci Madde: Vilâyetin meclis-i temyîz-i hukukunda fasl ve hükm olunacak daâvî, müfettiş-i hükkâmın ve mümeyyizlerin mühürleriyle memhûr mazabata ile valîye arz olunub vâlî-yi taraf-ı Devlet-i Aliyye'den me'zûn olduğu

derecede hükümlerini icrâ ile da'ire-i me'zuniyyetin haricinde olanlarını merkez-i hükümet-i seniyyenin tedkik ve emrine arz idecektir.

(Meclis-i Cinâyet)

Yirmiikinci Madde: Vilâyetde bir meclis-i kebîr-i cinayet olub derece-i saniyyede bulunan elviye cinâyet meclislerinin usûlen ve kanûnen istinâfa mecbûr olacakları veyahud eshâb-ı daâvînin kezalik usûlen ve kanûnen istinâf idecekleri daâvî-i cinâyeti rü'yet ve hükme me'mûr olacaktır.

Yirmiüçüncü Madde: Vilâyetin meclis-i cinâyeti kezalik müfettiş-i hükkâmın riyâseti tahtında olarak sûret-i intihâbları beşinci babda beyân olunacak olan mümeyyiz nâmıyla üçü müslim ve üçü gayrimüslim altı a'zâdan mürekkebe olacaktır ve işbu meclisde umûr-ı kanûniyyeye vâkıf taraf-ı devletden mansûb bir me'mûr-ı mahsûs bulunacaktır.

Yirmidördüncü Madde: Vilâyetin meclis-i cinâyetinde fasl ve hükm olunan daâvî müfettiş-i hükkâmın ve mümeyyizlerin mühürleriyle memhûr mazbatalar ile vâlîye arz olunub vâlî taraf-ı Devlet-i Aliyye'den me'zûn olduğu derecede hükümleriniz icrâ ile dâ'ire-i me'zuniyyetinin hâricinde olanlarını merkez-i hükümet-i seniyyenin tedkik ve emrine arz idecektir. (

(Meclis-i Ticâret)

Yirmibeşinci madde: Kanûn-ı ticâretin ta'yîn itdiği şekil ve usûlde olmak ve vezâ'if-i mürettibesini kanûn-ı mezkûrun ta'yîn eylediği derecede ifâ eylemek üzere bir re'is-i mahsûs ile müteaddid a'zâdan mürekkebe olarak vilâyetin bir meclis-i ticâreti olacak ve işbu meclis sancaklar meclisi hükümlerini istinâf idecektir.

Yirmialtıncı Madde: Merkez-i vilâyete merbût olan sancağın bir ka'immakamı ve sâ'ir livâlar gibi meclis-i idâre ve meclis-i temyîz-i hukûk ve meclis-i cinâyeti ve meclis-i ticâreti olub işbu meclisler livâ meclislerinin vezâ'ifini ifâ eyledikten başka merkez livâsına merbût kazânın kazâca olan umûr-ı mülkiyye ve hukûkiyyesini dahî rü'yet idecektir. Merkez livâsının ka'immakamı husûsât-ı umûmiyyede vâlî-i eyâlete ianete me'mûrdur.

(Fasl-ı Sâlis)

(Vilâyetin Uimûr-ı Husûsiyyesi)

Yirmiyedinci Madde: Vilâyetde bir Meclis-i Umûmî-i Vilâyet olub beşinci bâbda sûret-i intihâbları ta'yîn olunacağı vechile iki müslim ve iki gayrimüslim olmak üzere her sancakdan intihâb ve irsâl olunacak a'zâdan mürekkeb olacak ve işbu meclisin riyâseti vâlîde ve riyâset-i sanîyyesi me'mûrînden vâlînin ta'yîn ideceği zâta olacaktır.

Yirmisekizinci Madde: İşbu meclis-i umûmî senede bir def'a makarr-ı vilâyetde ictimâ' idecektir ve müddet-i ictimâ' ve müzâkerâtı nihayet kırk günü tecavüz itmeyecettir.

Yirmidokuzuncu Madde: Meclis-i Umûmî-i Vilâyet evvelen dâhil-i vilâyetde bulunan turûk-ı sultaniyye ve kazâ ve kurada bulunan turûk-ı husûsiyyenin tesviyye ve muhâfazası ve bu husûslarda evliye ve kazâ ahâlîsinin müsted'iyâtının tedkîk ve müzâkeresi sâniyen muhâfaza-ı turûka da'ir husûsâtın mütalaası sâlisen umûr-ı ziraat ve ticâretin tevsii ve teshîline da'ir keyfiyyâtın müzâkeresi râbian evliye ve kazâ ve kura virgülerinin t'adîl ve tesviyyesine da'ir hususâtın mütalaası maddelerine me'mûrdur.

Otuzuncu Madde: Her sancakdan gelecek me'mûrlar ol sancağın umûmen ve her kazânın husûsen arz idecekleri müsted'iyâtı meclis-i vilâyete tebliğe me'mûr olub teblîgatlarını kable'l-ifâ vâlîye arz ile her kangı maddenin meclisde müzâkeresini vâlî emr ider ise anın mevk'îimüzâkereye konulması lâzım geleceği gibi menâfi-i umûmiyye-i vilâyete a'id olub vâlî tarafından doğrudan doğruya ortaya konulan mevadd müzâkere olunacaktır. Meclis-i Umûmî yalnız beyân-ı re'ye me'mûr olub bunun icrââtı hükümet-i seniyyeye a'id olacağından, meclis-i umumînin müzâkeresine me'mûr olduğu husûsâtın kararını mutazammın olan mazbatalar vâlî tarafından merkezî hükümet-i seniyyeye arz ve tebliğ olunub müteallik buyurulacak emr ve irâde-i seniyye üzerine mevk'i-i icrâya konulacaktır.

(Bâb-ı Sâni)

(İdâre-i Umûr-ı Livâ'iyeye)

(Fasl-ı Evvel)

(Umûr-ı Mülkiyye)

Otuzbirinci Madde: Her sancakda oranın idâre-i umûr-ı mülkiye ve mâliyye ve zabtiyyesinin nâzırı ve mercii olmak üzere irâde-i seniyye-i cenâb-ı şâhâne ile mansûb bir livâ ka'immakamı olub sancakca cereyân idecek kâffe-i evâmîr-i devletin vilâyet tarafından alınacak vesâyâ ve tenbîhâtın tenfîzine me'mûr olduğu gibi ta'yîn olunan me'zûniyyet hudûdu dâhilinde ahkâm-ı dâhiliyye-i livâyı icrâyâ me'mûrdur.

Otuzikinci Madde: Sancağın umûr-ı maliyye ve hesâbiyyesi Mal Müdürü nâm ve ünvanıyla vilâyet muhâsebecisi merc'î olmak ve Mâliye Nezâret-i Celîlesi'nin intihâbiyla taraf-ı devletden nasb olunmak üzere bir me'mûra muhavveldir.

Otuzüçüncü Madde: Umûr-ı mâliyye ve hesâbiyyede ka'immakama a'id olan vezâ'if ile mal müdirine a'id olan vezâ'if nizâmname-i mahsûs ile ta'yîn olunacak ve livânın umûr-ı hesâbiyyesi mal müdirinin zîr-i idâresinde olmak ve vilâyet muhâsebecisi tarafından tesviye kılınan usûlde hareket eylemek üzere bir mal kalemine ihale kılınacaktır.

Otuzdördüncü Madde: Livânın umûr-ı tahrîriyyesi Livâ Tahrîrât Müdürü nâmıyla taraf-ı devletden mansûb bir me'mûra muhavvel olub ve maiyyetinde bir tahrîrât kalemi bulunub livânın kâffe-i mükâtebât-ı resmîyyesi ve evrâkının ve kuyûdunun muhâfazası bu vasıta ile icrâ kılınacaktır.

Otuzbeşinci Madde: Ka'immakam-ı livâ maiyyetinde bir idâre meclisi olub makarr-ı ka'immakamî olan kazânın hakimi ve müfti-i belde ve ahâlî-i gayrimüslimenin ruhânileri ve mal ve tahrîrât müdirleri ve üçü müslim ve üçü gayrimüslim altı a'zâ-yı dâ'imîden mürekkep olacaktır ve meclis-i idarenin riyâseti ka'immakamda olub gıyâbında ka'immakam her kangısını ta'yîn ve tensîb ider ise o vekâlet idecektir.

Otuzaltıncı Madde: Meclis-i İdâre umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve zabtiyye ve tahsîliyye ve nâfia ve muaccelât ve tapu ve ziraate da'irnevaddım icrââtına a'id olan umûra me'mûr olub umûr-ı hukûkiyyeye müdâhale itmeyecekdir ve işbu meclisin usûl-ı müzâkeratı ve kararlarının sûret-i icrâsı nizamnâme-i mahsûs ile ta'yîn olunacaktır.

Otuzyedinci Madde: Merkez-i livâya merbût olan kazânın bir müdiri olub daâvîsi livâ meclislerinde rü'yet olunur müdir hem kazanın umûr-ı mülkiyyesine me'mûr olacak ve hemde ka'immakama umûr-ı umûmiyyede iane idüb ünvanı ka'immakam muavini olacaktır.

Otuzsekizinci Madde: Sancakda bulunacak zabtiye fırkasının âmiri livâ ka'immakamı olub vâliden alacağı emre göre bunları kazâlara taksîm ve ikame eyleyeceği misüllü lede'l-hâce bir kazâdan diğerkazâyâ asâkir-i zabtiyyenin sevk ve ikamesine muktedir olacaktır. Sancakda bulunan kuvve-i zabtiyyenin en büyük zâbiti livâzabtiyyesinin âmiri olub zabtiye nizamnâmesine tevfiikan livâ ka'immakamının emri aytında olarak hareket idecekdir.

(Fasl-ı Sâni)

(İdâre-i Livânın Umûr-ı Hukûkiyyesi)

Otuzdokuzuncu Madde: Her livâda bir hâkim olub nizâmî ve kanûnî rü'yet olunan daâvîden gayri mahkeme-i şer'iyyeye a'id olan davâların fasl ü hükmüne me'mûrdur. Hâkim-i livâ makam-ı celîl-i fetvânın intihâbı üzerine bâ-irâde-i seniyye-i şâhâne taraf-ı hilâfetpenâhîden nasb ve ta'yîn olunur.

Kırkinci Madde: Re'is-i Livâda bir meclis-i temyîz-i hukûk olub bu meclis nizâmen kazâ temyîz-i hukûk meclislerinin rü'yet idemeyeceği veyahud kazâ temyîz-i hukûk meclislerine bade'l-rü'ye eshâbının istinâf idecekleri daâvîyi rü'yet idecekdir.

Kırkbirinci Madde: Re'is-i sancağın meclis-i temyîz-i hukûku hâkimin riyâseti tahtında olarak sûret-i intihâbları beşinci bâbda beyân olunacak olan mümeyyiz nâmiyla üçü müslim ve üçü gayrimüslim altı a'zâdan mürekkebe olacaktır vie işbu meclisde umûr-ı hukûkiyyeye vâkîf taraf-ı devletden mansûb bir me'mûr-ı mahsûs bulunacaktır.

Kırkikinci Madde: İşbu meclis-i temyîz-i hukûk evvelen ahâlî-i islâmiyeye a'id olub mehâkim-i şer'iyede rü'yeti lâzım gelen ve kezalik ahâlî-i gayrimüslimeye a'id olub idâre-i ruhâniyelerinde görülen daâvî-i mahsûsadan ve sâniyen mecâlis-i cinâyâtda tedkîk ve rü'yet olunan dâvalardan ve sâlisen sırf umûr-ı ticârete müteallik olub mecâlis-i ticâretde rü'yet olunan husûsatdan gayri kanunî ve nizâmî fasl ü hasm olunacak daâvînin rü'yet ve tedkîkine me'mûrdur.

Kırküçüncü Madde: Livânın meclis-i temyîz-i hukûkunda fasl ve hükm olunan daâvî hâkimin mümeyyizlerin mühürleriyle memhûr mazbata ile ka'immakama arz olunub, ka'imkam taraf-ı Devlet-i Aliyye'den me'zûn olduğu derecede hükümlerini icrâ ile da'ire-i me'zûniyyetinin hâricinde olanlarını merkez-i vilâyetin tedkîkine arz idecektir.

Kırkdördüncü Madde: Liva Meclis-i cinâyeti hâkim-i livânın riyâseti tahtında olarak sûret-i intihâbları beşinci bab da beyân olunacak olan mümeyyiz nâmıyla üçü Müslim ve üçü gayri Müslim altı a'zadan mürekkep olacaktır.

Kırkbeşinci Madde: Livâ meclis-i cinâyetinde fasl ve hükm olunan daâvi hâkim-i livâ ve mümeyyizlerin mühürleriyle memhûr mazbata ile ka'immakama arz olunub ka'imkam tarafından vâliye gönderilecektir.

Kırkaltıncı Madde: Kanûn-ı Ticâret'in ta'yîn itdiği şekil ve usûlde olmak ve vezâ'if-i mürettebesini kanûn-ı mezkûrun tahdîd etdiği derecede ifâ eylemek üzere bir re'is-i mahsûs ile müteaddid a'zadan mürekkep olarak livânın bir meclis-i ticâreti olacaktır.

(Bâb-ı Sâlis)

(İdâre-i Umûr-ı Kazâ)

(Fasl-ı Evvel)

(Umûr-ı Mülkiyye)

Kırkyedinci Madde: Her kazâdan umûr-ı mülkiyye ve mâliyye vezabtiyyeye bakmak üzere taraf-ı devletden mansûb bir müdir olub bunun birinci derecede mercii livâ ka'imkamı olacaktır. Kâffe-i evâmîr-i devletin vilâyet ve livâ tarafından olan

tenbîhâtın tenfîzine me'mûr olduğu gibi ta'yîn olunan me'zûniyyet hudûdu dâhilinde ahkâm-ı dâhileyye-i kazâyı icrâyâ me'mûrdur.

Kırksekizinci Madde: Kazânın umûr-ı mâliyyesi ya'ni varidât-ı devletin tahsîli ile merkez-i livâyâ irsâli ve masarifât-ı mukannenenin ifâsı müdirin vazîfesindedir.

Kırkdokuzuncu Madde: Kazâdan gerek umûr-ı hesâbiyye ve gerek umûr-ı tahrîriyyeye bakmak üzere bir ve icâbına göre iki nefer kazâ kâtibi olacaktır.

Ellinci Madde: Müdür-i kazâ maiyyetinde bir idâre meclisi olup müdirlerin makarrı olan kazânın hâkimi ve müfti-i belde ve ahâlî-i gayrimüslimenin re'is-i ruhânîleri ve kazâ kâtibi ve dört nefer a'zâ işbu meclis-i idârenin a'zâsı olacak ve riyâseti müdirde bulunacaktır.

Ellibirinci Madde: Madde-i ânifede mezkûr dört nefer a'zânın ikisi müslim ve ikisi gayrimüslim olmak üzere beşinci bâbda beyân olunan ka'ideyatbîkan intihâb olunacaktır.

Ellikinci Madde: İşbu meclis-i idâre kazâca umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve zabtiyye ve tahsîliyye ve nâfia ve tapu ve ziraate da'ir mevâddın icrââtine a'id olan umûra me'mûr olup umûr-ı hukûkiyyeye müdahale itmeyecektir ve bu meclisin usûl-i müzâkeratı ve kararlarının sûret-i icrası nizâmnâme-i mahsûs ile ta'yîn olunacaktır.

Ellüçüncü Madde: Kazâda bulunacak zabtiye askerinin âmiri müdir-ikazâ olup sancak ka'immakamından alacağı emre ve zabtiye nizâmnâmesinde münderic usûle tevfikân bunları istihdâm idecektir.

(Fasl-ı Sâni)

(Kazânın Umûr-ı Hukûkiyyesi)

Ellidördüncü Madde: Her kazâda bir hâkim olup nizâmî ve kanûnî rü'yet olunan daâvîden gayrı mahkeme-i şer'iyyeye a'id olan davâların fasl u hükmüne me'mûrdur. Hâkim-i kazâ makam-ı celîl-i fetvânın intihâbı üzerine taraf-ı eşref-i hilâfet-penâhîden nasb ve ta'yîn olunur.

Ellibeşinci Madde: Her re'is-i kazâda bir meclis-i daâvî olub işbu meclis hâkim-i kazanın riyâseti tahtında olmak üzere mümeyyiz nâmıyla ikisi müslim ve ikisi fayrimüslim dört a'zadan mürekkeb olacaktır ve bunlar beşinci babda mestûr olan nizâma tatbîkan intihâb olunacaklardır.

Ellialtıncı Madde: İşbu meclis-i daâvî evvelen ahâlî-i islâmiyyeye a'id olub mehâkim-i şer'iyede rü'yeti lâzım gelen ve kezalik ahâlî-i gayrimüslimeye a'id olub idâre-i ruhâniyyelerinde görülen daâvî-i mahsûsadan ve sâniyen umûr-ı cinâyete da'ir olarak cinâyete meclislerinde tedkîk ve rü'yeti iktizâ iden husûsattan ve sâlisen sırf umûr-ı ticârete müteallik olub livâ ticâret meclislerinde görülecek olan daâviden mâ'ada kanûni ve nezâmî fasl ü hasm olunacak davâların ve cünha ve kabahat derecesinde olub me'zûniyyeti da'iresinde bulunan husûsât-ı kanûniyyenin rü'yet ve tedkîkine me'zûndur.

Elliyedinci Madde: Meclis-i Daâvîde fasl ve hükm olunan daâvî hâkim-i kazânın ve mümeyyizlerin mührüyle memhûr mazbata ile müdire bildürülüb müdir dahî me'zûn olduğu derecede hükümlerini icrâ ile da'ire-i me'zûniyyetinin hâricinde olanlarını ka'immakama arz idecektir.

(Bâb-ı Râbi')

(İdâre-i Umûr-ı Kurâ)

Ellisekizinci Madde: Her karyede her sınıf ahâlî için beşinci bâbda beyân olunan usûle tevfiikan kendülerinin intihâbıyla ikişer muhtar olacaktır. Fakat bir karyede bir sınıf ahâlî yirmi haneden dîn (az) ise ol sınıfın yalnız bir nefer muhtarı olacaktır.

Ellidokuzuncu Madde: Karye muhtarânı b'ade'l-intihâb kazâ müdirine bildirilerek anın emriyle ta'yîn olunur.

Altmışınıcı Madde: Her karyede her sınıfın muhtarânı tahsîl-i emvâl işinde ve husûsât-ı sa'irede hükümetin vasıta-i icrâiyyesi olub her karyece her sınıfa a'id olan umûr-ı belediyye dahî bunlara a'iddir.

Altmışbirinci Madde: Her karyede bekçi ve korucu ve sa'ir nâm ile karye zabıtası işinde bulunan adamların idâresi karye muhtarlarına a'id olub bunlar için yapılacak nizamât-ı mahsûsaya göre hareket iderler.

Altmışikinci Madde: Her karyede her sınıf ahâlî için en ziyâde on iki kişiden ve en aşağı üçneferden ibâret birihtiyar meclisi olacaktır. İşbu a'zanın sûret-i intihâbları beşinci bâbda ta'yîn olunan ka'ideye tevfikân icrâ kılınacaktır ve her karyede ahâlî-i islâmiyyenin imamları ve ahâlî-i gayrimüslimenin re'is-i ruhânîleri kendü sınıflarının ihtiyar meclislerinin a'zâ-yı tabi'yyesinden olacaktır.

Altmışüçüncü Madde: İhtiyar meclisleri a'id oldukları sınıf-ı ahâlinin hisse-i virgülerinin usûlü üzere emr-i tevzî'ine nezarete ve karyece tahâret ve nezâfete ve teshîl-i ziraate müeallik husûsâtı müzakereye ve kanûnun ta'yîn itdiği derecede sulhen tesviyye olunur daâvî ve münâzaât-ı cüz'iyenin rü'yetiyle sulhen tesviyyeye me'zûndur.

Altmışdördüncü Madde: Bir karyenin umûr-ı belediyyeye ve ziraate a'id husûsâtından umûma dokunur bir madde olub da ahâlî-i karye sunûf-ı muhtelifeden mürekkeb ise her sınıfın ihtiyar meclisleri birleşerek müzâkere iderler. İhtiyar meclislerinin rü'yete me'zûn oldukları daâvî-i sulhiyye sınıfları muhtelif ahâliye müteallik ve müddea veya müddea-aleyhin mensûb oldukları ihtiyar meclislerinin a'zasından en ziyâde on iki ve en aşağı altı a'zâ ictima' iderek tesviyye ve rü'yet iderler. Meclis-i sulhda bulunacak a'zâ müddea veya müddea-aleyhin mensûb oldukları sınıfdan aded-i müsâvîde olacaktır. Ya'ni müddeanın sınıfından kaç a'zâ bulunacak ise müddeaaaleyhin mensûb olduğu sınıfdan dahî ol kadar a'zâ bulacaktır ve da'ima muhtarların en müsinni (yaşlısı) ihtiyar meclislerine riyâset idecektir.

Altmışbeşinci Madde: Muhtarânın yeddlerine (ellerine) gerek hükümetce vasıta-i icrâ olacakları mevadda ve gerek karyeye da'ir umûr-ı dâhiliyyeye da'ir ta'lîmat virilecektir. Ve muhtarânın umûr-ı mâliyyeye da'ir muamelelerine sınıflarında bulunan ahâlî mütekeffil ve zâmin olacaklardır.

Altmışaltıncı Madde: Muhtarlar hükümetce bir kabahati zuhûr ider ise azl olunacağı misüllü ihtiyar meclisleri tarafından taleb vukû'uyla dahî azl olunabilirler.

(Bâb-ı Hâmis)

(Fasl-ı Evvel)

(Kurada Cereyân İden Usûl-i İntihâbiyye)

Altmışyedinci Madde: Her karyenin on sekiz yaşından yukarı ve karyede eshâb-ı alâkadan ve tebaa-i Devlet-i Aliyye'den olan ve lâekall doğrudan doruya senevî devlete elli guruş virgü viren her bir sınıf ahâlîsi senede bir def'a karyesinde ictima' iderek sınıfları muhtarlarıyla ihtiyar meclisleri a'zâsını intihâb iderler.

Altmışsekizinci Madde: Muhtar ve ihtiyar meclisi a'zâsı kezalik eshâb-ı alâkadan ve tebaa-i Devlet-i Aliyye'den olub lâ-ekall otuz beş yaşında bulunan ve doğrudan doğruya lâ-ekall senevî devlete yüz guruş virgü viren kimseden olması mukarrerdir.

Altmışdokuzuncu Madde: Beher sene karyede intihâb olunan muhtar ve ihtiyar meclisi a'zâsının sûret-i intihâblarıs intihâb etmiş olan a'zânın mühür veya işaretleriyle bâ-varaka müdir-i kazâya beyân ve teblîğ olunacaktır.

Yetmişinci Madde: Karye muhtar ve ihtiyar meclisleri a'zâsı bir sene için intihâb olunacaklar ise de ale'd-devam tekrar intihâbları ca'iz olacaktır. Muhtarlardan birinin altmış altıncı maddede muharrer olan sûretlerin biriyle azli lâzım gelüb de veyahud vefat idüb de yeri münhal kaldıkda o ihtiyar meclisleri a'zâsından fevt olanlar oldukda karyece intihâba selahiyyeti olanlar fevkalade olarak ictima' ile usûlü üzere diğelerini intihâb iderler.

(Fasl-ı Sâni)

(Kazâda Olan Usûl-i İntihâbiyye)

Yetmişbirinci Madde: İki senede bir kere kazâda müdir ve hâkim ve müfti ve hâkim ve ahâlî-i gayrimüslimenin her sınıfından re'is-i ruhânîleri ve kazâ kâtiblerinden mürekkeb bir cem'iyet tefrîk yapılub işbu cim'iyetde gerek re'is-i kazâ ahâlisinden olsun ve gerek kurada mütemekkin bulunsun senevî lâ-ekall yüz elli guruş virgü viren tebaai Devlet-i Aliyye'den ve otuz yaşını mütecaviz kimselerden olmak ve mümkün olduğu mertebe okur yazar olanlar tercih kılınmak üzere evvelen a'zâlık için intihâb olunacak kesân adedinin üç misline müsavî olarak nısfî müslim

ve nisfi gayrimüslim olmak ve gayrimüslim sınıfı dahî ol kazâda bulunan gayrimüslim mütenevvi' ise anların sınıfları beyninde taksîm kılınmak üzere ilk senede on iki ve sonralarında altışar kimse ve sâniyen meclis-i daâvî için intihâb olunacak kesânın adedinin üç misline müsâvî olarak nisfi müslim ve nisfi gayrimüslim olmak ve gayrimüslim sınıfı dahî ol kazâda bulunan gayrimüslim mütenevvi' ise anların sınıfları beyninde taksîm kılınmak üzere ilk senede on iki ve sonraları altışar kimse tefrîk olunacaktır.

Yetmişikinci Madde: Bend-i sâbıkda ta'yîn olunan sûretlerle tefrîk olunacak kimselerin esâmisi işbu nizâmnâmeğe merbût olan nizâmnâmesine tatbîkan yapılacak varaka-i matbua bâlâsına tahrîr ve zeylinde muharrer ilm ü haber ibâresi zîri kazâ mührüyle temhîr olunarak her bir karyeye irsâl olunacaktır. İşbu varaka karyeye geldikde ihtiyar meclislerinin ictimâıyla yapılacak umûm meclisinde kıraat olunarak kazâda tefrîk olunacak zevâtdan a'zâ ve mümeyyiz olacakların adedlerinin iki misline müsâvî kimseleri ya'ni bu vechile tefrîk olunub intihâba arz olunan on iki adamın içinden sekiz neferi bi't-temyîz ilm ü haber zeyline b'ade't-tahrîr zîrde olan ibâreyi temhîr ile kazâyâ göndereceklerdir.

Yetmişüçüncü Madde: İşbu ilm ü haberlerden başka kazâda icrâ olunacak tefrîk için ol meclisde bulunan kesânın bir mazbata yapub bi't-temhîr meclis-i idârede hıfz idileceği misüllü karyede yapılacak usûl-i intihâbiyyeyi mübeyyen bir mazbata tanzîm ile zîri ihtiyar meclisleri a'zâsı taraflarından bi't-temhîr meclisde hıfz idilecektir.

Yetmişördüncü Madde: Kuranın intihâb varakaları kazâyâ geldikde tefrik cem'iyetinde bulunmuş olan zevât ictima' ile hazır oldukları halde kazâ kâtibi ma'rifetiyle kuranın intihâb varakaları rü'yet olunarak mukaddem tefrîk olunmuş olan a'zânın her sınıfından ârâ-yı kurada ekalliyetde bulunmuş olan bir sülüsü çıkarılarak bu halde ekseriyyeti câm'i olan bâkiyyesi hükümetin intihâb ideceği kimselerin iki misline müsâvî olacağı cihetle bunlar için bir mazbata yapılarak ka'immaka-ı livâyâ göndereceklerdirve her karye bir re'y i'tibâr olunub en ziyâde karar re'yini kazanmışolan ekseriyet kazanmış olur.

Yetmişbeşinci Madde: Kazâların intihâbı livâyâ vâsıl oldukda ka'immakam-ı livâ kazânın intihâb itmiş olduğu kimselerin içinden münâsib gördüklerini meclis-i idâre a'zâlığına ve meclis-i daâvî mümeyyizliğine ta'yîn ider. İşbu intihâb ve ta'yîn maddesinde ka'immakamın idâre-i livâ meclisine müracaat itmesi re'yine muhavveldir.

Yetmişaltıncı Madde: Ka'immakam-ı livâ tarafından intihâb ve ta'yîn olunacak idare meclisi a'zâsı ve mümeyyizlerin me'mûriyyetlerini mübeyyen birer buyruldu yazılıb kendülere virilmek üzere müdirleri tarafından irsâl olunacaktır.

(Fasl-ı Sâlis)

(Livâda Olan Usûl-i İntihâbiyye)

Yetmişyedinci Madde: Her livâda ka'immakam ve hâkim-i livâ ve mal müdiri ve re'is-i livâ olan şehirde bulunan müfti ve sunûf-ı gayrimüslimenin rü'esâ-yı ruhânîleri ve tahrîrât kâtibinden mürekkeb bir Cem'iyet-i Tefrik yapılub livâda üç müslim ve üç gayrimüslimden ta'yîn olunacak altı kimsenin sınıfına göre üçer misli olmak üzere re'is-i livâdan ve gerek mülhak kazâlar ahâlîsinden olsun on sekiz kişi tefrîk olunub ve temyîz-i hukûk meclisi için dahî yine bu ka'ideye tatbîk ile tensîb olunacak zatlar ayrılub kazâ intihâbında ittihaz olunan usûle tatbîkan matbu' varaka ile kazalara gönderilerek her kazânın meclis-i idâresi ile meclis-i daâvîsi bi'l-ictima' bunlardan livâda a'zâ ve mümeyyiz olacakların adedleri iki misline müsâvî zevâtın intihâb ile intihâb varakasının zeyline tahrîr ve cümle tarafından temhîr ile livâyâ gönderilecektir.

Yetmişsekizinci Madde: Kazânın intihâb varakaları re'is-i livâyâ geldikde tefrîk cem'iyetinde bulunmuş olan zevât ictima' ile hâzır oldukları halde tahrîrât kâtibi ma'rifetiyle kazâların intihâb varakaları rü'yet olunarak mukaddem tefrîk olunmuş olan a'zânın her sınıfından ârâ-yı kazâda ekalliyetde bulunmuş olan bir sülüsü çıkarılarak bu halde ekseriyyeti câmi olan mâ-bâkiyesi hükümetin intihâb ideceğikimselerin iki misline müsâvî olacağı cihetle bunlar için bir mazbata yapılarak vâlîye gönderilecektir. Her kazâ bir re'y i'tibâr olunub en ziyâde kaza re'yini kazanmış olan ekseriyyet kazanmış olur.

Yetmişdokuzuncu Madde: Kazâların intihâbı livâdan merkez-i vilâyete vasıl oldukda vâli işbu intihâb olunan kimselerin içinden münâsib gördüklerini a'zâlık ve meclis-i temyîz mümeyyizliğine ta'yîrni ider işbu intihâb ve ta'yîn maddesinde vâlinin meclis-i idâre-i merkeziyyeye mürâcaat itmesi re'yine muhavveldir.

Sekseninci Madde: İntihâb ve ta'yîn olunacak a'zâ ve mümeyyizlerin me'mûriyyetlerini mübeyyen vâli tarafından birer buyruldu yazılıb kendülere virilmek üzere ka'immakamlar tarafına irsâl olunacaklardır.

(Dördüncü Fasl)

(Merkez-i Vilâyet İçün Olan Usûl-i İntihâbiyye)

Seksenbirinci Madde: Merkez-i vilâyette meclis-i idârenin a'zâ-yı tabiiyyesi olan müfettiş-i hükkâm ve muhasebeci ve mektubcu ve meclis-i hukûk ve meclis-i cinâyetde bulunan daâvî me'mûrları ve merkez-i vilâyette bulunan müfte ve kadı ve milel-i gayrimüslime rü'esâ-yı ruhânîyyeleri, vâlinin riyâseti tahtında olarak bir meclis-i tefrîk teşkîliyle orada gerek merkez-i vilâyet merkez-i livâ olan şehirler ve gerek re'is-i livâ olan kasabalar ahâlisinden olub tebaa-i Devlet-i Aliyye'den ve senevî lâ-ekall beş yüz gurus doğrudan doğruya devlete virgü viren ve vilayetce erbâb-ı temyîz ve i'tibârdan olan okur yazar kimselerden yine a'zâ ve mümeyyizlerin adedlerinin üç misline müsâvî olarak zâtların intihâb ile re'is-i livâlara irsâl olunub livâ ve kazâ, a'zâ ve mümeyyizlerinin usûl-i intihâblarına tatbîkan livâlarda tefrîk olunacak zevâtların mazbataları merkez-i vilâyete vurûdlarında vâli tarafından nisbet-i mukarreresine tatbîkan intihâb olunacak zatların esâmîsi Bâb-i Âlî'ye arz ve inhâ ile bunların me'mûriyyetleri makam-ı sadâretten yazılacaktahrîrât ile tasdîk kılınacaktır.

Seksenikinci Madde: Beher sene merkez-i vilâyette ictimâ'ı mukarrer olan meclis-i umûmî için meclis-i mezkûrun zaman-ı ictimâ'ından birmah mukaddem (bir ay önce) her livânın hâvî olduğu her bir kazânın dört nefer a'zâsı merkez-i livâda ictimâ' ile gerek merkez-i livâ ve gerek re'is-i kazâ sekenesinden a'zâlık şerâ'itini (şartlarını) hâ'iz olan kimselerden üç kişi intihâb idecekler ve bunlar ka'immakamın inhâsıyla merkez-i vilâyete irsâl olunacaklardır. Meclisi umûmîyi intihâb itmek için kazâlardan gelecek a'zâ her bir kazânın turûk ve maabîr ve teshîl-i ziraat ve ticârete

ve husûsât-ı sa'ireye da'ir meclis-i umûmîde müzakere olunabilecek kazâ istid'âlarını intihâb olunacak meclis-iumûmî a'zasına i'tâ ve teslîm ve o vasıta ile vâlî-i vilayete takdîm ideceklerdir.

(Madde-i Mahsûsa)

İdâre meclisi a'zâsı ve daâvî ve temyîz-i hukûk ve cinâyet meclisleri mümeyyizlerinin iki senede bir nısfı tebdîl olunub yerine çıkanlar dahî be-tekrar intihâb olunabilmesi câ'iz olmak şartıyla beher sene nısf-ı a'zâ hakkında yeniden emr-i intihâb icrâ olunacaktır. Fakat meclis-i umûmî a'zâsı sene-i sâbıkada olanlar be-tekrar intihâb olunabilmek şartıyla beher sene cümlesi yeniden intihâb olunacaktır.¹

Fî 7 Cemade'l-ahir sene

1281 (8 Ekim 1864)

¹Takvim-i Vekayi, def'a 773 den ve Düstûr, Def'a-i Sâniye, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1282, ss.517-554 den Aktaran Mehmet Seyitdanlıoğlu, Yerel Yönetim Metinleri III, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~mehmets/tunavilayetinizamnamesi.pdf>, 15.04.2014.

EK-2- 1871 İDÂRE-İ UMÛMİYYE-İ VİLÂYÂT NİZÂMNÂMESİ

1871 Vilâyet Nizâmnâmesi Ve Getirdikleri

1871 İdâre-İ Umûmiyye-i Vilâyât Nizâmnâmesi ile Osmanlı Devleti asırlardır uyguladığı yerel idari sisteminde 1864 Tuna Vilayeti Nizamnamesi ile vazgeçerek yeni bir idari sisteme geçmiştir. Bu uygulamayı öncelikle Balkanlarda bulunan Niş, Vidin ve Silistre Eyaletlerini birleştirerek meydana getirdiği Tuna Vilayetinde uygulamaya koymuştur. Mithad Paşa yönetimindeki Tuna Vilayetinde başarılı sonuçlar elde edilmesinden sonra 1871 yılında 1871 İdâre-İ Umûmiyye-i Vilâyât Nizâmnâmesi adıyla çıkarılan yeni bir nizamnameyle vilayet sistemi bütün Osmanlı topraklarında uygulanmaya başlamıştır. Bu nizamnameyle Osmanlı Devletinde daha önce hiç olmayan bazı kurum, kuruluş ve görevler ihdas edilmiştir. Nahiyenin kurulması ve önemli bir yerel idare olan (günümüzde uygulama ve hizmet alanı oldukça gelişmiş bir kurum) belediyelerin kurulmasının ilk temelleri bu nizamname ile atılmıştır. Nizamnanin bazı maddeleri aşağıdaki gibidir.

İDÂRE-İ UMÛMİYYE-İ VİLÂYÂT NİZÂMNÂMESİDİR (Mukaddime)

Vilâyâtın teşkîlât-ı esâsiyyesi bin iki yüz seksen bir senesi şehr-i Cemâde'l-âhiresinin yedisi tarihiyle müverrehan ilân kılınan nizâmnâme ile t'ayîn kılınmış ve mahâkim-i nizâmiyye için nizâmnâme-i mahsûs vaz' ve te'sîs edilmiş olduğundan işbu nizâmnâme idâre-i mahâkimden bahs itmeyüb yalnız me'mûrîn-i icrâiyye ve mecâlis-i idâre ve belediyyenin ve nevâhi idarelerinin vezâ'ifini t'ayîn ider.

(Bâb-ı Evvel)

(Vilâyetlerin Aksâm-ı idâresi Beyânındadır)

Birinci Madde: Vilâyetler livâlara ve livâlar kazâlara ve kazâlar nevâhiye ve nahiyeler karyelere münkasım olub idâre-i umûmiyyesinin re'is ve merc'ii vâli-i vilâyetdir.

İkinci Madde: Her ş'ube-i idârede bulunan me'mûr vazîfe-i me'mûriyyetince birinci derecede mâ-fevkindeki (üstündeki) me'mûr nezdinde mes'ûl olub her me'mûra derece-i ibtidâ'iycede râc'i olan mes'ûliyyet dahî müteselsilen vâli-i vilâyete kadar müntehâ olur.

Üçüncü Madde: Vilâyetin ş'uabât-ı idâresini terkîb iden (oluşturan) me'mûrin-i icrâiyye muavin ve defterdâr ve mektubcu ve umûr-ı ecnebiyye ve ticaret ve ziraat ve maarif müdirleri ve tarîk eminleri ile defter-i hakânî (tapu defteri) ve emlâk ve nüfus ve evkaf idarelerinin re'isleri ve alay beyinden mürekkebdır (oluşmaktadır). Livâ idâresinin re'is ve mes'ûlü mutasarrıf olub hey'et-i me'mûrin-i icrâiyyesi muhasebeci ve tahrîrât müdiri ve defter-i hakânî me'mûrundan ve livâ hey'et-i zâbitesinin âmirinden ibârettdir. Kazâ idâresinin re'is ve mes'ûlü ka'immakam olub hey'et-i me'mûrin-i icrâiyyesi kazâ kâtibleriyle defter-i hakânî ve emlâk ve nüfus ketebesinden ve kazâ hey'et-i zabtiyesinin âmirinden ibârettdir. Nâhiye idâresinin re'is ve mes'ûlü müdir olub idâre-i zâbitesine nâhiyenin hey'et-i zâbitesine muhavveldir. Karye idâresinin me'mûru muhtarlar olub umûr-ı hükümet ve zâbitenin re'is ve mes'ûlü zâbita me'mûrudur.

(Bâb-ı Sâni)

(Merkez-i Vilâyetde Bulunan Hey'et-i Hükümet-i İcrâ'iyenin) (Vezâ'if-i Me'mûresi Beyânındadır) (Fasl-ı Evvel)

(Vâlilerin Vezâ'ifi Beyânındadır)

Dördüncü Madde: Vâlinin vezâ'ifi umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve maarif (eğitim) ve nâfia (bayındırlık) ve zabtiye ile umûr-ı cezâ'iyeye ve hukûkiyyenin icrââtından ibâret olmak üzere aksaâm-ı muhtelif-i asliyyeye münkasımdır. Vâlinin gıyabında vâli muavini ve vâli muavini mevcûd değilse me'mûrin-i merkeziyye-i vilâyetden vâlinin münâsib göreceği zât vilâyete vekâlet ider.

(Kısm-ı Evvel)

(Vâlilerin Umûr-ı Mülkiyyede Olan Vezâ'ifi)

Beşinci Madde: Vâli olan kavânin ve nizâmât-ı müessisenin icrââtına nezâret (kurulu düzen ve kanunların yürütülmesini), sâniyen, bir kanûn ve nizâm husûsu ile

veya merkez-i devletin emir veya kararname ile mukarrer olan mevaddı icrâ (kararlaştırılmış olan maddeleri uygulama) , sâlisen, birinci derecede mutasarrıflar ile me'mûrîn-i merkeziyye-i vilâyetin ikinci derecede olanlar vasıtasıyla bi'l-cümle idâre ş'ubeleri me'mûrlarının derece-i hareket ve muamelelerini teftîş ederek idârece muzırr (zararlı) olacak hata'at veya naka'ise (hatalar ve noksanlara) muttali (haberli, bilgili) olduğu ve bu misüllü ahvâl-i ga'ilelerinin me'mûriyyetlerinden teb'aidini müstelzem bulunduğu halde me'mûr-ı muhtînin azli(kusurlu memurun görevden alınması) tedâbirini ittihaz (önlemine almak), râbian, me'mûr-ı m'azûlün sebep-i azli bir cinayet veya cünhaya (suç) mebnî ise me'mûrin muhâkemesi inzâmnâmesine tatbîkan kendüsünün taht-ı muhâkemeye alınması hakkında emr i'tâ , hâmisen, inde't-teftîş (denetleme sırasında) müşâhade edeceği hatâ veya noksan failinin azlini mûcip (gerektiren) derecede değil ise vâk'i olan hata veya noksanı idâre-i dâhiliyyesinde tashîh (düzeltmek) ve idâre-i hâriciyyesinde tashîhini mutasarrıflara havale eyler ve me'mûrin-i mülkiyyeden intihâb ve nasbları (seçim ve atamaları) vilâyâta muhavvel olanları nizâmnâme-i mahsûsuna tevfikân intihâb ider(yönetmeliklere uygun olarak seçer) ve mecâlis-i nevâhiyyenin (nahiye meclislerinin) zaman-ı ictim'alarını t'ayîn (belirleyerek) ile bunların krarlarını livâ mutasarrıfları vasıtasıyla kendüsünden istizân olunan (izni istenen) mevâddan nizamât-ı umûmiyye ile vilâyât kuvve-i icrâ'iyyesine (vilâyetlerin yürütme gücüne) müteallik olanlara me'zûniyyet i'tâ idüb Bâb-ı Alî'den muhtâc istizân olan mevâdda alacağı ruhsata (izne) göre teblîgat-ı lâzımeyi icrâ eyler.

Altıncı Madde: Vâli ve vezâ'if-i mukarrere-i mülkiyyesi haricinde zuhûr idüb idâre-i mülkiyyeye taalluk iden (yönetimi ilgilendiren) mevâddan icrâsı Bâb-ı Alî'nin (İstanbuldaki merkezi hükümet) inzimâm-ı emrine muhtâc olanları esbâb-ı mûcibe ve suver-i icrâiyyesini mutazammın mütalaanâmeler (gerekçelerini ve uygulanma yollarını kapsayan görüşlerini yazarak) ile beraber arz ve husûsât-ı adiyyeden ma'dûd bulunanları (sıradan konuları) doğrudan doğruya icrâ ider.

Yedinci Madde: Vâliler dâ'ire-i vilâyeti müddet-i teftîşin her def'ası nihayet üç ayı tecavüz itmemek üzere (geçmemek üzere) senede bir veya iki def'a devr ve teftîş iderler (denetlerler). Şu kadar ki, vekay'i-i mühimme ilcâsıyla (önemli bir olayın gerektirmesiyle) sûret-i fevkalâdede (olağanüstü bir biçimde) bir teftîşe lüzûm

görüldüğü halde bu madde müddet-i kaydından müstesnâ olub (belirlenmiş zamannın dışında tutularak) fakat böyle bir halin vuk'uunda derece-i lüzûm ehemmiyeti icrası akabinde Bâb-ı Alî'ye ihbâr olunur (hemen gereği yapılarak ancak derhal hükümete durum bildirilmelidir)

(Kısm-ı Sâni)

(Vâlilerin Umûr-ı Mâliyyede Vezâ'ifi)

Sekizinci Madde: Evvelâ vilâyetin kâffe-i vâridât ve tekâlifinin tahsîlâtına (öncelikle vilâyetin bütün gelir ve vergilerinin toplanmasına), sâniyen, emvâl-i müstahsilenin idâre-i umûmiyyesine (ikinci olarak, üretilen malların genel olarak yönetimine), sâlisen, bunlardan neş'et edecek kâffe-i münâzaât ve ihtilâfâta (üçüncü olarak, bunlardan doğacak bütün anlaşmazlıklara) , râbian, umûr-ı tahsiliyye me'mûrlarının harekât ve muamelât-ı umûmiyyesine vâli tarafından nezâret olunur (dördüncü olarak, vergi memurlarının tutum ve davranışları vali tarafından denetlenecektir) .

Dokuzuncu Madde: Vilâyetin idâre-i mâliye ve tahsiliyyesi ve hey'et-i tahsiliyyenin tertîb ve istihdâmı nizâmât-ı mahsûsasına tâbi olub taksîm-i tekâlifde (verginin belirlenmesi ve bölünmesinde) zuhûr edecek münâzaât ve ihtilâfât ve müsted'iyâtın (ortaya çıkabilecek anlaşmazlıklar) aksam-ı umûmiyyesinde Meclis-i Umûmî-i Vilâyet'in (vilâyet genel meclisi) ve aksâm-ı husûsiyyesinde mecâlisi idârenin (idare meclislerinin) fasl-ı mahsûsunda t'ayîn olunan kavâ'idde tatbikan (kurallara göre) tahkîkat ve ârâsı (oylaması) istihsâl olunduktan sonra tahkîkat-ı vakıanın neticesi bilâ-vasıta (doğrudan) veya bi'l-vasıta (dolaylı) istifâ olunan tekâlifin nisbet-i umûmiyyesine (verginin genel oranına) halel (zarar) gelmeyecek sûrette t'adîlini müstelzem olur ise (değiştirilmesini gerektirirse) doğrudan doğruya vâli tarafından icrâ kılındıktan sonra suver-i icrâiyye (uygulama) Mâliye Nezâreti'ne tebliğ edilir. Nisbet-i umûmiyyesinin tağyîrine (bozulmasına) karar verilecek her nev'i tekâlifin tağyîr nisbeti ve bi'l-vasıta ve bilâ-vasıta tahsîl olunan vâridâtdan cüz'î ve küllî bir meblağın terk veya affı lâzım geldikde icrâsı her halde taraf-ı devletden istizâna muallaktır (devletin iznine bağlıdır).

Onuncu Madde: Umûr-ı idâre ve ihtiyâcat-ı umûmiyye-i vilâyet için her vilâyetin bûdçesinde mahsûs ve muayyen olan mebâliğin haricinde cüz'î ve küllî bir masrafâ lüzûm göründükde evvel emirde esbâbının beyânıyla bu taraftan istizân olunacak ve me'zûniyyet-i resmiyye verilmedikce bir akça sarf olunmayacaktır.

(Kısm-ı sâlis)

(Vâlilerin Umûr-ı Maarif ve mevâdd-ı Nafiada Vezâ'ifi)

Onbirinci Madde: Nizâmât-ı mahsûsası mûcibince dahil-i vilâyetde t'alîm ve terbiye-i umûmiyyenin ve ticaret ve ziraat ve sanâyiin istihsâl-i esbâb-ı terakkisi (gelişmesinin sağlanması) ve turuk-ı umûmiyyenin inşâ ve t'amîri ve mevâki-i sahiliyyede liman ve rıhtımlar te'sîs ve tanzîmi ve cedveller küşâdı ve nehir ve göllerin tathîri ve sıhhat umûmiyyenin hıfzı (korunması) ve arazî-i muattalanın (terkedilmiş tarım topraklarının) i'mârî ve ahvâl-i memleketin istatistik ka'idesi üzere tahkîk ve cem' ve tedvîni ve menâfi-i umûmiyye ve i'tibâr ve idhâr sandıkları ihdâsı ve hastahaneler ve şirketler ve fabrikalar küşâdı maden ve ormanların tevfir-i menâfi ve muhafazası birinci derecede vâlilere muhavvel olup (havale edilmiş olup) bu vezâ'ifden her birinin ifâsı derece-i sâniyede müteallik-i aleyhi olan (ilgili olduğu)dâ'ire ve idârelere havâle olunur.

(Kısm-ı Râbi')

(Vâlilerin Umûr-ı Zâbitede Vezâ'ifi)

Onikinci Madde: Kuvve-i zabtiyyenin (kolluk gücünün) nizâm-ı mahsûs dâ'iresinde istihdâm ve idâresiyle turuk ve maabirin istihsâl-i emniyeti (yolların güvenliği) ve huzûr ve asâyiş-i ahâlinin vikayesi (korunması) ve alel-ıtlak kavanîn ve nizâmat-ı müessisenin t'ayîn eylediği ahvâlden dolayı devlet ve memleket ve şahıs aleyhinde hareket edenlerin istisâli ve emniyyet-i belediye ve umûmiyye hakkında her dürlü teftişât (denetlemeler) ve tahkikatın icrâsı husûslarında vâle mes'ûldür (sorumludur).

Onüçüncü Madde: Vâliler dâ'ire-i vilâyetde devletin veya ahalinin hukuk ve emniyet ve menâfiini dahilen veya haricen ihlâl idecek cüz'î ve küllî bir hareket zuhûrunda (ortaya çıktığında) öyle bir vak'anın münşâ ve sûret-i vuku'unu derece-i kuvvet ve şeklini derhal Bâb-ı Alf'ye arz iderek tedâbir-i külliyyede t'alîmât-ı

mukteziyyeye muntazır olurlar (bütün önlemleri almaya hazır olurlar). Şu kadar ki, mes'ûliyyet-i asliyye itibâriyle emniyyet-i umûmiyye ve husûsiyyeye müterettüb olan kâffe-i tedâbir-i muvakkatenin ittihaz ve icrâsına ve ol halde ale'l-acele lüzûmu tahakkuk idecek masarifin onuncu maddede münderic olan takayyüdâtın haricinde ve kendü mes'ûliyyetleri tahtında olarak heman ifâsına me'zûn (izinli) olub fakat keyfiyyeti (durumu) bu tarafa derhal bildireceklerdir.

Öndördüncü Madde: Bir vilâyetin asayişini ihlâl idecek hâdisât ve harekâtda asakir-i zabtiyyenin iktidarları da'iresinden haric olan kuvve-i vakıa için (büyük olaylar) efrâd-ı nizâmiyye istihdâmı taht-ı mecbûriyyetde görüldüğü halde vâli tarafından esbâb-ı mecbûriyyetin beyânıyla asakîr-i nizâmiyyenin en büyük zâbitine bir sened-i resmî itâ olunduktan sonra kuvve-i mukteziyye-i askeriyye sevk ve istihdâm kılınur.

(Kısm-ı Hâmis)

(Valilerin Umûr-ı Cezâ'iyeye ve Hukukiyye İcrââtında Vezâ'ifi)

Önbeşinci Madde: Asayiş-i umumi veya husûsiyi ihlâl iden eşhas (genel ve özel güvenliği bozan kişiler) hakkında kanunen hükme selahiyyeti (yetkisi) olan mahkeme tarafından bir hük-i kanûnî l-hak olub da mehâzîr-i mülkiyye ve mahsûsadan fevklade bir hal sebebiyle Bâb-ı Alî'den istizâna taallikinde mahzûr görünür ise ol hükmün vâliler tarafından icrâsı câ'izdir fakat esbâb-ı mûcibesini derhal Bâb-ı Alî'ye arz itmek lâzımdır.

Önaltıncı Madde: Merkez-i vilâyet mehakiminin mevâdd-ı cezâiyye ve hukukiyyeye da'ir verdikleri ilâmâtdan (cezâlardan) usûl-i muhakemnin t'ayîn eylediği kavâ'ide (kurallara) göre Dersaadet'e (İstanbul'a) müracaatları icab itmeyenleri vâlileri tarafından icrâ olunur.

(Fasl-ı Sâni)

(Vâli Muavinlerinin Vezâ'ifi)

Önyedinci Madde: Vilâyetin hükümet-i icrâ'iyeye-i umûmiyyesine muavenet itmek (yardımcı olmak) vezâ'ifi vâli muavinine aiddir. İşbu vezâ'if vâlinin fasl-ı evvelde münderic vezâ'ifinden t'ayîn ve irâe ideceği her nev'i husûsata muavenet

itmek ve devâ'ir-i vilâyetden vâliye gelecek muharrerâtın (yazışmaların) ve vâlinin me'zûn ideceğe sâ'ir mekatib (mektuplar) ve evrakın mütalaası ve müteallik oldukları da'ireye havalesi (ilgili oldukları dairelere gönderilmesi) ile beraber havale ettiği evrak hülasaarını (özetlerini) vilâyet evrak idaresi vasıtasıyla vâliye itâ eylemek (göndermek) ve umûr-ı dahiliyye-i vilayete a'id evrak üzerine makam-ı vilayete terettüb iden r'ey ve kararları tahrîr ve işaretle bunlardan lüzûm gördüğü şeylerin bizzat vâlinin r'ey ve işaretine arz ve taallik itmek maddeleridir. İşbu muavinlik vezâ'ifinin diğer bir me'mûriyyet-i merkeziyyeye tevfiğ ve ilâve edilmesi dahî mücâzıdır.

(Fasl-ı Sâlis)

(Defterdârların Vezâ'ifi)

Onsekizinci Madde: Defterdârların veza'ifi umûr-ı maliyye-i vilâyât nizâmnâmesinin t'ayîn ettiği ahkâmın icrââtından ibaret olub umûm me'mûrin-i vilâyetden umûr-ı mâliyece nizâmât ve kavâ'id-i hesâbiyyeye tevfiğ hareket etmeyenler olduğunda o misüllü nizâm ve ka'ideye muhalif görünen halin derecesiyle ıslahı emrinde mütalaasını ve muhasebeci ve mal müderlerinin intihâb ve azilleri hakkında olan mülâhazâtını vâli-i vilâyete tebliğ ve ihtâr ider.

(Fasl-ı Râb'i)

(Mektubcuların Vezâ'ifi)

Ondokuzuncu Madde: Mektubcunun vezâ'ifi vilâyetin kâffe-i mükâtebâtının (bütün yazışmalarının) idaresi ve kuyûdunun (kayıtlarının) cem' ve muhafazası maddeleri olub umûr-ı tahrîriyyeyi ma'iyetinde bulunan mektûbî kalemi ve umûr-ı kuyûdiyyeyi vilâyet evrak müdiri nâmıyla mansûb (atanmış) olan me'mûr-ı mahsûs vasıtasıyla ifâ ider.

Yirminci Madde: Matbaa-i vilâyetin idâresi ve vilâyet gazetelerine taraf-ı hükümetden sûret-i resmiye ve gayri-resmiyede bir madde derc ve tahrîr itdirilmesi lâzım geldikde müsveddelerinin tanzîm ve tedkîki mektubcuya muhavveldir.

Yirmibirinci Madde: Mektubcu mektûbî-i vilâyet kaleminden kaleme alınacak müsveddâtı mektûbî muavininin imzasıyla kabul ve kendisi rü'yet ve tashih

(görüp düzeltir) veya re'sen tanzîm itdiği kâffe-i müsveddâta imzasını vaz' eyleyecektir (imzasını koyacaktır).

(Fasl-ı Hâmis)

(Umûr-ı Ecnebiyye Müdürlerinin Vezâ'ifi)

Yirmiikinci Madde: Umûr-ı ecnebiye müdirinin veza'ifi vilâyetin umûr-ı hariciyesinden dolayı vâlinin re'y ve emri tahtında olarak konsoloslarla muhabere ve mükalemeden (haberleşme ve görüşme) ve kendüsüne havale olunan mesâlih-ı ecnebiyye hakkında ahkâm-ı ahdiyye ve kava'id-i düveliyyeye müteallik mûlahazatını ve mûtalaât-ı mahsûsasını (vilâyetin devletin dış politikasını ilgilendiren konularını uluslararası antlaşmalar ve kuralları gözönünde bulundurmak suretiyle görüşlerini) şifahen ve tahrîren (yazılı ve sözlü olarak) vâliye tebliğ ve ihtâr itmekden ibâretdir.

(Fasl-ı Sâdis)

(Ziraat ve Ticaret Müdürlerinin Vezâ'ifi)

Yirmiüçüncü Madde: Ziraat ve ticaret müdirinin vazifesi evvelâ dahil-i vilâyetde her mahallin mevki-i coğrafisi ve kabiliyyet-i tabiiyesi (doğal kaynakları ve durumu) icâbınca mevâdd-ı ziraiyyece fennen ve amelen iktizâ edecek tanzîmatı, sâniyen, vilâyetin terakki-i ticaret-i umumiiyesine â'id kâffe-i tedâbiri (bütün önlemleri) tedkik ve keşf ve t'ayîn ile tahrîren (yazılı olarak) vâliye tebliğden, salisen, idhlât ve ihrâcât ve mevâdd-ı ziraat-i vilâyete müteallik tedkikat ve ma'lûmatın zabt ve cem' ve tedvîninden ve râbian, terakki-i ticaret ve ziraat hakkında olan icraâta nazaretden ibaretdir.

Yirmidördüncü Madde: Ziraat ve ticaret müdiri yirmi üçüncü maddede münderic (yazılı) ahval hakkında vuku' bulacak icraatının her sene nihâyetinde (sonunda) bir fezlekesinin yapub Bâb-ı Alf'ye takdîm olunmak üzere vâli-i vilâyete i'tâ eyler.

(Fasl-ı Sab'i)

(Maarif Müdürinin Vezâ'ifi)

Yirmibeşinci Madde: Maarif müdirinin veza'ifi vilâyet Meclis-i Maarifine riyâset etmek ve vilayetin maarife müteallik mesâlih-i câriyyesine ve ıslahat-ı mukarrerinin (kararlaştırılan reformun) icrâat-ı fiiliyyesine ve maarif nizâm-nâmesi ahkâmının (hükümlerinin) ve maarif nezâretinden alınacak t'alimâtın tamami-i icrasına ve merkez-i vilâyşetde bulunan mekteb ve kütübhânelerin ve ale'l-husus i'dadiyye ve mekatib-i sultaniyye ve aliyenin teftişine ve vilâyet maarifi tahsîsatının (ödeneğinin) kaar ve nizamı da'iresinde sarf ve ist'imaline nezaret ve dikkat eylemek husûslarından ibâret olub idâre-i tahsîsat bahsinde birinci derecede mes'ûliyyet (sorumluluk) kendüsüne a'iddir.

Yirmialtıncı Madde: Maarif müdiri bir sene içinde dahil-i vilâyette terbiye-i umumiyyece vak'i olan icraât ve ıslahatın fezlekesini yapub Bâb-ı Alî'ye takdîm kınmak üzere vâliye i'tâ eyler.

(Fasl-ı Samin)

(Tarîk Eminlerinin Vezâ'ifi)

Yirmiyedinci Madde: Tarîk eminlerinin (yol eminleri) vezâ'ifi amele-i mükellefeyi evkat-i mukarreresinde (önceden kararlaştırılan zamanda) celb ve cem'den ve tarîklerin muhassesat ve sarfiyâtını ve anlara a'id umûr-ı hesâbiye ve kaydiyyeyi idareden ve amele-i mükellefenin mahsûl-i ameliyat ve bakiye-i hidematına (çalışmalarına ve kalan hizmetlerine) ve bekayâ-yı nakdiyyeye da'ir defâtiri (defterleri) vakt-i muayyeninde vâliye i'tâdan ve vilâyet hendese idaresinin keşfiyyâtına veyahud i'mâlâta müteallik olan edavat (yol yapım ve keşfi için gerekli olan aletler) ve esbâb-ı istihzârdan ve i'mâlâtın hüsn-i cereyanı (yol yapımının iyi yürütülmesi) hakkında mütalaatını tahriren (yazılı olarak) vâliye tebliğden ve turuk-ı umumiyye ve hususiyyenin (genel ve özel yollar) umûr-ı fenniyyesine (mühendislik işlerine) ve me'mûrin-i fenniyye ve inşâiyyesinin idaresine da'ir olub nizâmen icrâatı veya nezareti vilâyet baş mühendisine a'id olan mesalih (sorunlar) haricinde her nev'i umûr-ı idare-i turuku ifâdan ibaretdir.

Yirmisekizinci Madde: Tarîk emini yirmi yedinci maddede münderic ahval hakkında vâk'i olacak icrâatın her sene nihayetinde bir fezlekesini yapub merkez-i hükümete takdîm itmek üzere vâliye itâ eyler.

(Fasl-ı Tâsi')

(Vilâyet Defter-i Hâkânî Müdürlerinin Vezâ'ifi)

Yirmidokuzuncu Madde: Vilâyet defter-i hâkânî müdirinin vezâ'ifi ale'l-ıtlak idâre-i emlâk ve arazî ve nüfus hakkında ve emlâk ve arazînin muamelât ve tasarruf ve temliki zımnında me'i olan kavânin ve nezâmât ve t'alîmat ahkâmının teftiş ve icrâsı ve livâ ve kazalarda bulunan me'mûrların muamelâtına nezâretle içlerinden idarenin nizâmet-ı asliye ve hesâbiyyesine muhalif hareket idenler olduğunda ıslahına müteallik olan mütalaasının ve şubât-ı idare (idarenin şubeleri) me'mûrlarının intihab (seçimi) ve azilleri hususunun tahrîren (yazılı olarak) vâliye tebliğ ve ihtârı maddeleridir.

Otuzuncu Madde: Defter-i hakanî müdiri bir sene içinde vezâ'if-i me'mûriyyetine â'id icrâatın bir fezleke-i mahsûsasını yapub vâli-i vilâyete itâ eyler.

(Fasl-ı Âşir)

(Emlâk ve Nüfus İdâreleri Me'mûrlarının Vezâ'ifi)

Otuzbirinci Madde: Emlâk ve nüfus me'mûrlarının vezâ'ifi nizâmât-ı mahsûsası mucibince (kendi yönetmeliği gereğince) dahil-i vilâyette umûm emlâk ve onlara tâbi olan (bağlı olan) şeylerin cins ve nev'i ve adedini ve varidât-ı seneviyye ve tekâlif mertebesini (yıllık gelir ve vergilerin derecelerini) hâvî olar kuyûd-ı esasiyye-i mahalliyyenin idaresinden ve tekalifât-ı şahsiyye (kişisel vergiler) hülâsalarının evkat-ı muayyene ve mukteziyesinde (belirli ve gerektiği zamanlarda) tanziminden ve tekâlif ve umûm nüfusa a'id kuyûdun (kayıtların) cem' ce tedvîninden (biraraya getirilmesinden) ve emlâkın tağayyürât ve ferağ ve intikalatına (malların satılması el değiştirmesi) ve nüfus-ı umûmiyyece mevâlid ve vefiyyât (doğum ve ölüm) ve nakliyâta (yer değiştirmesine) a'id olan vukuât kuyûdunun idâresine ve mürûr tezkerelerine (geçiş tezkeresi, iç pasaport) ve pasaportlara müteallik muamelâta nezaretten ve fusul-ı âtide (yukarıdaki fasıllarda) beyân olunan ahkâma göre mecâlis-i idâre kararlarıyla kendilerine a'id olacak mevaddı icrâdan ibâret olacaktır.

(Fasl-ı Hadi-i Aşir)

(Evkaf Müdürlerinin Vezâ'ifi)

Otuzikinci Madde: Evkaf müdirlerinin vezâ'ifi evvelâ emvâl-i evkafın tahsiliyle (vakıf mallarının toplanması) evkat-ı muayyenesinde hazine-i evkafa irsâlından (belirlenmiş zamanlarda vakıf hazinesine yollanması) sâniyen, me'hûzât ve medfû'âtın idare-i hesabiyeye ve kaydiyyesinden , sâlisen, her sene evkaf-i mülhaka mütevellileri hesaplarının rü'yetiyle fazla-ı evkafdan nizâmen hazineye ve muhasib ve muharrirlere a'id rüsûmun (vergilerin) istifasından (alınmasından), râbian, evkafi mazbûtenin t'amîrât ve mübayaâtından (onarım ve alımlarından), hamisen, tevcîh-i cihat ve veza'ife müteallik muamelât ile meşrû-ı aleyh olmayan vakıfların tahkîk ve tedkîkinden ve sâdisan, sandık idarelerine ve ferağ ve intikalât ve mahlûlâta (bir malın mirasçısı olmayıp boş kalması halinde mahlûl sayılması) nezaretten ve umûm evkaf hakkında evkaf nizâmâtının muhâfaza-i ahkâmından ibâretidir.

Otuzüçüncü Madde: Evkaf müdirleri madde-i sabıkada muharrer (önceki maddede yazılı) vezâ'ifi fi 19 Cemade'l-ahir 1280 tarihinde vaz' olunan (konulan) nizâm ahkâmına tevfiik iderler.

(Fasl-ı Sâni-i Aşir)

(Alay Beğlerinin Vezâ'ifi)

Otuzdördüncü Madde: Vilâyetin hey'et-i zabtiyyesinin mes'ûliyyet-i umûmiyyesi alay beğine a'id olub veza'ifi Zabtiye Nizamnâmesine ve t'alimât-ı mahsûsasına tâb'idir.

(Bâb-ı Sâlis)

(İdâre-i Mülhakat Beyânındadır)

(Fasl-ı Evvel)

(Livâ İdâresi Beyânındadır)

Otuzbeşinci Madde: Livâ mutasarrıfları umûr-ı mülkiyye ve maliye ve zabtiyenin idâresine veğ ahkâm-ı cezâ'iyye ve hukukiyyenin me'zûniyyet-i nizâmiyesi da'iresinde icrâatına me'mûr olub bâb-ı sanide t'ayîn kılınan veza'ifin idâre-i livâyâ taalluk iden kısmında vülât ile (valilerle) mes'ûliyyetleri müşterekdir

(sorumlulukları ortakdır)ve nevâhi mecâlisinin vâli-i vilâyetden bilâ-istizân t'ayin-i zaman-ı ictimâ'ı ve mecâlis-i mezkûre kararlarından kazâ ka'immakamları vasıtasıyla istizân olunacak mevaddın mühimm olanlarının taraf-ı vilâyetden alacağı me'zûniyyet üzerine nizâmât-ı umûmiyye ile idâre-ilivâya a'id olanlarının lede'l-hâce (gerektiğinde) meclis-i idâre-i livâ kararıyla icrasına me'zûniyyet itâsı dahî mutasarrıfların vezâ'ifi iktizâsındandır.

Otuzaltıncı Madde: Mutasarrıflar vâliden alacakları evâmir (emirler) ve t'alimâtı infâz ideceği gibi kavanînin cereyânına ve ale'l-umûm me'mûrîn-i livânın harekâtına nezaret iderek kanun ve nizâma muhalif hareket idenler olduğunda öyle bir halin derecesini ve ıslahı hakkında olan mütalâasını ve umûr-ı nâfiada ve vezâ'if-i vilâyetin idâre-i livâya taalluk iden cihetleri hakkında tedkikat ve teftişât mütevâliyyesini vâliye tebliğ iderler.

Otuzyedinci Madde: Livâ muhasebecisinin vazifesi umûr-ı mâliye-i vilâyet nizâmnamesinin t'ayin itdiği ahkâmın idare-i livâya taalluk iden kısmının icrâatından ibaret olub idâre-i hesâbiyye defterdar-ı vilâyetin vâli vasıtasıyla mutasarrıfa tebliğ ideceği t'arifnâmelere tevfiik olunur.

Otuzsekizinci Madde: Livâ tahrirât medirinin vazifesi livânın kâffe-i mükatebatının (Bütün yazışmalarının) idâresi ve kuyûdunun cem'i ve muhafazası(toplanması ve korunması) maddesi olub umûr-ı tahrîriyyeyi ma'iyetinde bulunan tahrîrât kalemi ve umûr-ı kuyûdiyyeyi kalem-i mezkûr hey'etinde müntehib me'mûr-ı mahsûs vasıtasıyla idâre ider.

Otuzdokuzuncu Madde: Livâ defter-i hâkani me'mûrunun vazifesi yirmi dokuzuncu maddenin idâre-i livâya taalluk iden kısmının icrâatı olub idârenin umûr-ı müteferriasını vilâyet defter-i hâkanî müdürünün vasıtasıyla mutasarrıfa tebliğ ideceği t'arifnâmelere tevfiik ider.

Kırkıncı Madde: Livâ emlâk ve nüfus me'mûrları dahî nüfus ve emlâk idâre-i umûmiyyesine da'ir otuz birinci maddede muharrer veza'ifin idâre-i livâda icrâatı ve merkez-i livâya merbût olan (bağlı olan) kazânın mürûr tezkereleri ve pasaportlar muamelâtının usûl-i umûmiyyebine tevfiikan doğrudan doğruya idâresidir ve vezâ'if-i esasiyyenin envâ'ı ve derecâtı nizâmât-ı mahsûsaya tâb'idir.

Kırkbirinci Madde: Livâ hey'et-i zabtiyyesinin mes'ûliyyet-i umûmiyyesi livâda bulunan en büyük zabtiye zabıtine muhavveldir.

Kırkikinci Madde: Livâ hey'et-i zabtiyesi âmirinin vezâ'ifi zabtiye nizâmnâmesine ve t'alimat-ı mahsûsasına tâb'idir.

(Fasl-ı Sâni)

(Kazâ İdâresi Beyânındadır)

Kırküçüncü Madde: Kazâ ka'immakamları umûr-ı mülkiyye ve mâliyye ve zabtiyyenin idâresine ve i'lâmâtın me'zûniyyet-i nizâmiyyesi dâ'iresinde icrââtına me'mûr olub otuz beşinci ve otuz altıncı maddelerde mutasarrıflar hakkında muayyen olan vezâ'ifin idâre-i kazâyâ taalluk iden kısmı ka'immakamlara â'iddir.

Kırkdördüncü Madde: Nevâhi müdirlerinin fasl-ı mahsûsunda beyân olunan ka'ideye tevfikân intihâbı ve mecâlis-i nevâhinin mutasarrıf livâdan bi'l-istizân (izin alarak) evkat-ı muayyenede (belirli günlerde) celb ve cem'ine ruhsat i'tâsı ve mecâlis-i mezkûre (adı geçen meclisler) kararlarından kendüsüne ihbâr ve ifâde olunan mevaddın meclis-i idâre-i kazâda b'ade'l-müzâkere (görüşüldükten sonra) ve inde'l-icâb (gerektiğinde) merkez-i livâdan istizân ile icrâsı ve nevâhi dâ'irelerinin teftişi dahî ka'immakamların cümle-i vezâ'ifindedir.

Kırkbeşinci Madde: Kazâ mal müdirinin vazifesi umûr-ı maliyye-i vilâyet nizâmnâmesinin t'ayîn itdiği ahkâmın (hükümlerin) idâre-i kazâyâ taalluk iden kısmının icrââtından ibâret olub idâre-i hesâbiyye livâ muhâsebecisinin mutasarrıf vasıtasıyla ka'immakama tebliğ ideceği t'arifnâmelere tâb'idir.

Kırkaltıncı Madde: kazâ idâre kâtiblerinin vezâ'ifi ka'immakamlığın kâffe-i mükâtebâtının idâresi ve kuyûdunun cem'i ve muhâfazası olub kazâ idâre kâtibleri kaç kişi olur ise olsun umûr-ı tahririyye ve kuyûdiyyede vezâ'if-i müştereke (ortak sorumluluk) ile mükellef ve icâb itdikce kazâ meclis-i idâre ve daaviyyesinin (kazâ idare ve dava meclisi) ve sâ'ir devâ'irin (ve riğer dairelerin) her nev'i umûr-ı kalemiyyesine dahî ka'immakamın emriyle muavenet (yardım) itmeğe mecbûrdurlar.

Kırkyedinci Madde: Kazâ emlâk ve nüfus me'mûrlarının vezâ'ifi evvela tahrîr-i umûmî defterlerinin muhâfaza , sâniyen, emlâk ve nüfus vuku'âtını mübeyyen

sûret-i dâ'imede cereyân idecek tahkîkat-ı resmiyye ve nizâmât-ı mevzû'a mucibince cedveller tanzîm ve kazânın mürur tezkerleri ve pasaport muamelâtını usûl-ı mahsûsasına tevfikân idâre itmekdir.

Kırksekizinci Madde: Kazâ hey'et-i zabtiyyesinin mes'ûliyyet-i umûmiyyesi kazâda bulunan hey'et-i zabtiyyenin en büyük zabıtine muhavveldir.

Kırkdokuzuncu Madde: Kazâ hey'et-i zabtiyyesi zâbitinin vezâ'ifi zabtiye nizâm-nâmesine ve t'alîmât-ı mahsûsasına tâb'idir.

(Fasl-ı Sâlis)

(İdâre-i Nevâhiye Dâ'irdir)

Ellinci Madde: Her kazânın dahil-i dâ'ire-i idâresi olan karye (köy) ve çiftlikler kurub ve münâsebetlerine göre (yakınlık ve ilişkilerine göre) bir yahud müteaddid dâ'ireye taksîm olunacak ve işbu dâ'irelere nâhiye itlak idilecektir (denilecektir).

Ellibirinci Madde: Her nâhiyenin bir merkez-i idâresi olup dâ'ireye oradan nezâret olunacaktır. İşbu merkezlerin kurâ-ı mülhakaya (kendisine bağlı köylere) en zeyâde münâsib ve kabil olan noktada bulunması meşrûtdur.

Ellikinci Madde: Dahil-i dâ'ire-i idâresi olacak karye (idare merkezi içerisinde olacak köy) ve çiftliklerde la-ekall (en az) beş yüz nefer nüfus zikur (erkek) bulunmayan mahaller nâhiye itibâr olunamaz (nahiye olarak kabul edilemez).

Ellüçüncü Madde: Nevâhi dâ'irelerinin makarr ve hudûdu (yönetim merkezi ve sınırları) kazâlar mecâlis-i idâresinde kararlaştırıldıktan ve livâ idâre meclislerinde tedkîk ve tasdîk olunduktan sonra meclis-i umumî-i vilâyetin müzâkeresine konularak oradan bâ-mazbata (mazbata ile) istizân ile müteallik buyurulacak irâde-i seniyye (padişahın onayı) üzerine t'ayîn ve tahdîd idilecektir.

Ellidördüncü Madde: Her nâhiyenin bir müdiri olup fasl-ı mahsûsunda gösterilen sûrette idâre-i nâhiye meclisi nâmıyla bir hey'et-i müşâveresi (danışma kurulu) dahî bulunacaktır.

Ellibeşinci Madde: Nâhiye müdirliğine t'ayîn olunacak olanların evvelâ bir cinayetle mahkûm veya hukûk-ı medeniyyeden kanûnen mahrûm olmaması, sâniyen, oldukça okuyub yazması olması, sâlisen, sui-şöhretle müştehîr bulunmaması (kökü isimle tanınır olmaması) ve râbian, yermi beş yaşını mütecâvüz (geçmiş) bulunması meşrûtdur (şarttır) ve me'mûriyyetleri dahiliye nezâreti canibinden (tarafından) tasdîk olunacaktır.

(Nevâhi Müdürlerinin Vezâ'ifi)

Ellialtıncı Madde: Nevâhi müdirlerinin vezâ'if-i mülkiyyesi kavânin ve nizâmât ve evâmir ve tenbihât-ı devletin neşr ve ilânı ve mevlûdât ve vefiyyâta ve verese-i sagire ve gâ'ibesi olanlara dâ'ir muhtarların icrâ eyledikleri tahkîkatın ve arazî-i mahlûlât ve mektûbâtı husûsunda vuku' bulacak ihbârâtın (haberlerin) ve muhtarlarla ihtiyar mecâlisi intihâbâtının (seçimlerinin) ve bunların sûret-i hareketlerinin teftiş ve kazâya tebliğ ve muhtarlarla ihtiyar meclisleri ve umûr-ı tahsîliyye (vergi toplama işleri) ihzârîyye me'mûriyyeti aleyhinde efrâd-ı ahâli tarafından vuku'a gelebilecek şikâyâtın (şikayetlerin) tahkîk ve menşe' (kaynakları) ve hakayıkıyla (gerçek şekilde) ka'immakam-ı kazâya ihtârı ve amele-i mükellefenin celb ve cem'inde (işçilikle yükümlü olanların çağrılması ve toplanmasında) ve nizâmât-ı umûmiyyeden kuraya (köye) taalluk iden mevâdda nezaret-i mahsûsa icrâsı ve seküstro ve protestoların mahallerine tebliğ itdirilmesi ve meclis-i nâhiyenin ictimâ'at-ı m'utâdesinde (düzenli toplantılarında) riyâset idüb (başkanlık ederek) verilen kararların kazâ ka'immakamına tebliğiyle ve verilecek ruhsat me'zûniyyet derecesinde icrââtın kuraya beyânıyla muhâfaza-i hüsn-i cereyânı (iyi bir şekilde uygulanmasını gözetmek) maddeleridir.

Elliyedinci Madde: Vezâ'if-i zabtiyyesi vuku'ât-ı cinâyâtı tahkîkat-ı evveliye icrâsıyla kazâya ihbâr ve kazâ ka'immakamlığı tarafından muhâfaza-i emniyyet-i nâhiyeye müteallik vâk'i olacak tenbîhatı icrâ itmek ve vazife-i mâliyyeleri tahsildâr ve mültezimleri (vergi toplayan görevliler) harekâtına ve emvâl-i mürettebe tevzî pusulalarını karye muhtarlarına taksîm ve itâ ile bi'l-vasita ve bilâ-vasita (dolaylı, dolaysız) alınan emvâlin cibâyetine nezâret eylemek husûslarıdır.

Ellisekizinci Madde: Nâhiye müdirleri her nev'i cezâ-yı kanûnîyi icrâdan ve âdem habs ve tevkîfinden (adam hapis etmek ve tutuklamaktan) ve davâ görmekten ve ihtiyar meclislerine a'id vezâ'ife müdâhâleden memnû' (karışamayacak) ve vezâ'ifi muayyenesi (belirlenen görevleri) haricinde cüz'î ve küllî (büyük, küçük) icrââtdan kanunen mes'ûl (sorumlu) olacaktır.

(Fasl-ı Râb'i)

(İdâre-i Karye)

Ellidokuzuncu Madde: Nevâhi da'irelerinde ve merkez-i nevâhi olan her karyenin (köyün) icâbı kadar muhtarları ve ihtiyar meclisi olup bunların intihâb (seçimi) ve müddet-i me'mûriyyetleri (görev süreleri) ve ahvâl-i müteferriası teşkilât-ı vilâyet nizâmnâmesi ahkâmına tâb'idir.

(Muhtarların Vezâ'ifi)

Altmışinci Madde: Muhtarların vazifesi nâhiye müdiri tarafından kendülerine tebliğ olunan kavânin ve nizâmât ve evâmîr-i hükümetin mensûb oldukları karyelerde il'lân ve sekene-i karyeye (köy sakinlerine) tarh olunan emvâl-i devletin (devlet tarafından konulan vergilerin) ihtiyar meclisleri kararı ve müdir-i nâhiyeningöndereceği tev'zi pusulaları (kime ne kadar vergi konulduğuna dair belge) mucibince istihsâl ve cem'i ve hükümet m'arifetiyle celb ve ihzâr olunacak kimseler hakkında gönderilen celb pusulalarının tebliğ ve kangı (hangi) gün hükümete gidecekleri, götüren her kim ise ana ifadesi ve taraf-ı hükümetden emr olunan kişilerin kefile rabtı (kefile bağlanması) ve seküstro ve protestoların tebliği ve mürur tezkeresi ahz idecek (alacak) olanlara usûlü vechiyle ilm ü haber verilmesi ve karye ve çiftliklerde vâk'i olan mevlüdât ve vefiyyat (doğum ve ölüm) ve evkat-ı muayyenesinde nâhiye müdirliğine ihbârı ve verese-i sagîre (küçük carislere) veya gâ'ibesi olduğu halde vefat idenler hakkında müdir-i nâhiyeye m'alûmât it'âsı ve cerh ve katil (yaralama ve öldürme) maddelerini nâhiye müdirliğine acilen bildürüb cârih ve katillerin (yaralayan ve öldürenlerin) hükümete teslimine imkânı mertebede muavenet (yardım) ve arazî-i mahlûle ve mektûme (boşalmış ve terk edilmiş tarım toprakları) ve muamelât-ı intikaliyyesi rü'yet olunmayan müstemlekât ve nizâma mugayyir (aykırı) olan inşâat için nâhiyeye m'alûmât it'âsı ve bekçi ve korucu ve

sa'ir nâm ile karye zabitesinde bulunmak üzere ihtiyar meclisleri tarafından intihâb (seçilecek) adamlara nezâretle kendülerine havale olunan umûr (işler) ve mesâlih-i sa'irenin (diğer meselelerin) icrâsı maddeleridir.²

²Mehmet Seyitdanlıoğlu, Yerel Yönetim Metinleri VI, <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~mehmets/yerelyonetimmetinleri6.pdf>, 17.05.2014

ÖZGEÇMİŞ

Turan ERDOĞAN 1976 yılında Ardahan'ın Hanak ilçesinde doğdu. İlkokul, Ortaokul ve Lise Hanak'ta tamamlayan ERDOĞAN Üniversiteyi Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünde tamamladı.

Üniversiteden sonra belli bir dönem özel sektörde çalışan Turan ERDOĞAN askerlik hizmetini bitirmesini müteakiben İçişleri Bakanlığı'nın açtığı Kaymakam Adaylığı sınavını kazanarak Şanlıurfa Kaymakam adayı olarak göreve başladı. Sırasıyla Dumlupınar, Özvatan ve Eflani Kaymakam Vekili olarak görev yaptı. İngiltere'nin Exeter Üniversitesi'nde dil eğitimi alan Erdoğan Kamu Diplomasisi ile çeşitli kurs ve seminerlere katıldı.

88. dönem Kaymakamlık Kursunu başarıyla tamamlayan Turan ERDOĞAN; Dereli, Hozat, Devrekani Kaymakamlıkları yaptı. Mardin Vali Yardımcılığı görevinde bulunan ERDOĞAN halen Ankara Haymana Kaymakamlığı görevinde bulunmakta olup evli iki kızı vardır.